

De restitutōe liber tertius

vt in pontificali. Petrus de tharantasia dixit q̄ in ipositiōe manū imp̄mat̄ caract̄ Primū tñ veri⁹ e⁹ z cōmuni⁹ fm Tbo. s. in porrectōe calicis p̄parati. Item inungunt manus sacerdot̄ cū ordinat̄ ab ep̄o dicente Cōsecraret̄ s̄a cūficare zē. Itē aprat̄ sibi stolā sup̄ hūeros dicens. Accipite iugū dñi zē Itē vestit̄ eū cum casula. i. planeta dicens. Stola innocētie zē. Nota ergo q̄ si p̄mū fuerit omis̄sū. id est porrectio calicis p̄parati totū d; iterari q̄si nihil sit factum. Si p̄o istud fuerit obseruati z aliqd̄ de p̄dictis alijs fuerit omis̄sum. nullo mō debz iterari ordinatio. sed qd̄ omis̄sum est debz sup̄pleri ab ep̄o in alia ordinatiōe z interim nō celebret.

Forma sac̄ri m̄rimoniū.

On est determinata.

n Est autē forma illa ex p̄ssio p̄sensūs per s̄ba vnus in alterz iugū. vt accipio te in vxorem. vel accipio te in vxorem. vel cū interrogatur. si vult talē in vxorē vel virū z r̄ndet q̄ sic. vel si loq̄ nō p̄t p̄ scripturā v̄l alia signa ex p̄mentia p̄sensū.

¶ Finit tertia ps libri sc̄di. z

p consequens tot⁹ tractatus siue sūmula de confessorē. cū in erogationib; fiendis. Reuerendissimi fratris Antthonini Florentie archiepi.

Incipit liber tertius p̄ntis tractatus de restitutiōibus. Et primo d̄ restitutiōib; in genere in q̄ ponunt̄ viginti manus rapientium quarū q̄libet habet q̄n q̄ digitos seu modos. z sic secentū modi in q̄b; fit restitutiō vel erogatio. vt patet̄ sc̄cunda pte summe. ti. ij.

E prima

d māu feneratoria p̄ intelligit̄ illud quod habet̄ Apoc̄. xvij. Vidi mulierem sedentem sup̄ bestia cocineam. i. diabolū habentē in manu ei⁹ poculum aureū. Nec mulier est cupiditas. q̄ in manu. id ē in ope vsure hz diuitias quas sicit. sed n̄ extinguit̄ eius sitis. sed solum delectatur in v̄idendo. Nec autem habet quinq; modos sicut manus habet quinq; digitos. ¶ Et primus est in pi

gno:zibz. qñ sez qñ p mutuo al
 teri facto recipit pign^o ab eo
 rei mobilis vt vestimentum.
 seu lucrū equi. seu hmōi. aut
 immobilis vt possessionem
 ex q̄ capit fructum sine lucrū
 non p̄putans in sortez. quod
 vsura est. nisi in casu cum ge
 nera socero quousqz habeat
 ab eo dotes sustinens onera
 m̄rimonij accipit possessiōez
 ab eo in pignus. extra de vsu
 ris. c. salubriter. Et d̄ hoc dif
 fuse in. ij. pte summe. ti. i. c. vi.
 ¶ Secundus digitus seu mo
 dus est in depositiōibus. cū
 sez qñ deponit pecuniam a
 pud mercatorē vel campso
 rem vt vtatur ea. saluo tñ ca
 pitali suo. et cum intentione
 p̄ncipaliter aliquid p̄cipien
 di vltra sortem nulla tamē fa
 cta pactione sup hoc. etiaz v
 sura ē. xiiij. q. ij. si feneraueris
 et de hoc in scda pte summe. ti.
 tu. i. ¶ Tertius mod^o in em
 ptionibz et venditiōibz. cū. sez
 vedit mercēs vltra iustū p̄ci
 um rōe dilatiōis t̄pis i solue
 do p̄ciū. et h̄ nisi rē illam intē
 dēdebat fuare i futurz qñ tñ
 qñtū vedit vt pl^o sperabat va
 liturā. Si r̄ qñ emit rem mi
 nus iusto p̄cio. eo q̄ anticipat
 tps solutiōis p̄cij anteq̄ reci

piat mercem. vtputa t̄pever
 triticum recolligendum. Et
 hoc nisi dubium est vtrum
 plus minus ve sit res illa va
 litura. de h̄ extra d̄ vsuris. c. i
 ciuitate. et c. nauiganti. Et d̄
 hoc diffuse in. ij. pte summe. ti.
 i. c. viij. ¶ Quartus in cāpsio
 nibz et fictis assicuratiōibz. vt
 in cābijs que dicuntur p ve
 netias. et cambijs que fiunt i
 romana curia p̄o bullis. q̄ se
 vere mutua cum vsura et cum
 ipsemet sit satisfactor simula
 tus et verus mutuator est. ar.
 xiiij. q. ij. ca. pleriqz. Et de h̄
 in. ij. pte summe. ti. i. cap. vij.
 ¶ Quintus in mutuis cū ex
 p̄ssis lucrī pactionibus siue i
 pecunia siue in operibus siue
 in alijs que p̄cio possunt e
 stimari. ar. xiiij. q. ij. ca. putat
 et de hoc in scda pte summe.
 ti. i. c. vij. ¶ Sextus raptorā
 est que manifeste rapit aliena
 De manu violēta. i. raptorā
 eripit pauperem. f. de. Tho
 bie. xv. Et habet quinqz di
 gitos seu modus. ¶ Primus
 consistit in vsurpatis domi
 nijs ciuitatum. castrorum et
 villaruz. ex q̄bus omne emo
 limentiū quod inde p̄cipit ra
 pina est. ¶ Secundus est i ra
 pijs iniustis. qñ. idñs ciuitatē

De restitutōe liber tertius

ipōnit collectas vltra debitū
psuetudis vlt statuti. fuitia i/
debita opariorū exigit z non
soluit eis de labore. vel si ciui/
tas est libera qñ nō p raptā i/
ponūt ciuib. s; nimis aliq̄s
gūant. ¶ Terti^o ē in pedagūf
z gabellis illicitis. qñ. s. ipo/
nūt dñi terraz vel ciues no/
ua pedagia sine lñia pncipis
vel etiā si antiq̄ra vel noua cū
lñia non seruant vias suas cū
tamen possēt. ¶ Quartus in
latrocinijs terrestribus l' ma/
ritinis vel piratis. qui discor/
runt p mare p̄dando. ex nau/
fragio etiam in mare. piecra si
bi accipere ad rapinam p̄ri/
net. Vel etiam de rep̄salijis
illicitis. d̄ q̄b in tertia pte. ti.
iij. c. iij. z. iij. ¶ Quint^o in p/
sōis capiēdis z vedēdis q̄ li/
bere sūt seu xp̄iane. naz z si pa/
gani vel saraceni capti in bel/
lo iusto efficiant serui capien/
tū. vnde z vendi p̄nt vt serui
z emi. nō tñ xp̄iani. debent ḡ
ista restitui si p̄nt vt dicit Aug.
xiiij. q. vi. c. si res. De his ha/
bes in sc̄da pte summe. tit. i.
Manus furatoria est cū q̄s
accipit occulte aliena nescien/
te dño. Apocal. Qui furaba/
tur iam non furetur. sed ma/
gis opetur manib; suis. Fur

videtur operari manibus ali/
enis inquantuz accipit lucz
de manibus alienis. Et hec
manus habz quinq; digitos
¶ Primus est in inuētoz de/
tētiōe. qñ. s. q̄s res alteri^o inē/
tas q̄ non habent p derelicto
sibi retinet. xiiij. q. iij. c. si qd.
z d̄ hoc habes in. ij. pte sūme
ti. i. c. xv. ¶ Secūds est in illici/
ta p̄scriptiōe. qñ scz q̄s p̄scri/
bit aliena mala fide. sciens. s.
illa eē aliena. nec aliq̄ iusto ti/
tulo habuisse. ca. possessor. de
reg. iur. in. vi. de hoc habes i
ij. pte sūme. ti. i. c. xv. ¶ Terti^o
est in rei pignorate. p̄modate
vel depōsite vsu. s. qñ dñs rei
non consentit. z tenet de vit/
litate inde habita. z si amitte/
ret ex culpa sua tenet reddere
Ray: de hoc in sc̄da pte sūme
titu. i. ¶ Quartus in occulta
rezy surpantiōe. siue hoc fiat a
filijs de rebus parentuz. siue
ab vxore de reb^o viri ipso ne/
sciente. siue a seruis de rebus
dominorum suoz. a dispen/
satorib; de rebus patrono/
rum suorum. siue a discipu/
lis de rebus magistroruz suo/
rum. siue ab extraneis. de re/
bus aliorum. Etiam si
hoc facerent dando inde ele/
mosynas pauperibus. nisi

in extrema necessitate p̄stitu-
tis. xiiij. q. iij. c. forte. de h̄ in
sc̄da pte. xi. i. p. totū. Quis
in religiosa approbatōe q̄n. s.
religiosus aliqd recipit v̄l ne
sciēte plaro suo. vel alteri dat
pp̄in̄q. vel extraneo. vel cum
occultat. 7 vt p̄pa retinet acq̄
sita p̄ cum. vel data n̄ parat
sup̄iori libere assignare. xij. q.
i. c. non dicatis. 7 de hoc h̄es
in. iij. pte. Manus bellatoria
est vbi. s. rapiunt furta 7 rapi-
ne 7 sacrilegia. Manus suam
misit hosti. s. bellādo ad oīa d̄
siderabilia Treñ. i. Desidera-
bilia aut sunt blada. pecunie.
edificia. vasa aurea templi. et
alia ornantia ipsum templū
ad q̄d misit manum exercit⁹
Abuchodonosor bellans 7
hierosolimam rapiendo. 7 de-
struendo. 7 hec manus habz
q̄nqz digitos seu modos. vi-
delicet. ¶ Primus est cū d̄ns
vel cōitas aliq̄ assumit iniu-
stum bellum. nam q̄ ad h̄ con-
currūt adiuvādo. cōsulendo.
coopando. de omnibz d̄anis
illarū aduersarijs. etiaz si ni-
bil pueniret ad eos tenent̄ sa-
tisfacere. xiiij. q. v. c. nō sane. i.
fi. ¶ Sc̄d̄s ē q̄ tenet de oibus
damnis 7 expensis quas pa-
tiant̄ subditi sui qui inuolū-

tarij sunt et coacti. nam vltra
expensas q̄s faciunt aliquñ ab
aduersarijs debellant. 7 capi-
untur ipsi 7 bona eoz. Terc⁹
est effi belli euentus. vt. ca. si
culpa. extra de iniur. 7 d̄a. da
to. Terc⁹ ē qz q̄ hz iniustum
bellū ea q̄ capit 7 destruit. v̄l
hoc facere pmittit suis. sicut
cōiter faciūt satisfacere tenet
xiiij. q. i. c. militare. bona aut
capta iuste ab inimicis q̄ d̄nt
p̄ diuidi occultando 7 retinē-
do sibi furatur. xiiij. q. v. c. di-
cat. Quartus est cuz iuste bel-
lans rapit bona eccliarum n̄
incastellatarum. aut bona cle-
ricoz 7 rie partis. vel etiaz vi-
atores peregrinos 7 alios in-
nocentes. di. lxxxvi. c. singu-
lis. Quintus est q̄n habens
iustum bellū ex sua inertia et
crassa negligentia non defen-
dit suos cuz posset. 7 p̄cipue
cum est conductus mercede
ad bellandum. 7 similiter cuz
posset debellare inimicos. et
sic finem facere guerre. vt pl⁹
lucetur ex duratione prelij
vel quia corruptus ab aduer-
sarijs non fideliter gerit ne-
gocium tenetur. extra de in-
iur. 7 dam. da. c. si culpa. 7 de
his om̄ibus habes in. iij. pte
titu. iij. cap. de bello. Man⁹

De restitutōe liber tertius

damnificatoria. Dicit puer.
xvi. Si manus ad manus fue
rit non erit innocens manus.
vt qñ vna man⁹ ñ sufficit ad
vnū op⁹ alia iuuat. sic aliqñ
si vn⁹ nō sufficeret ad rapien
dū vel furādū vel damnificā
dum alium. ⁊ tūc adhibet ad
tutoriū alter. ⁊ hec ē man⁹ ad
manū adiuncta. ⁊ talis q̄uis
nō sit pncipalis vel nil pueni
at de rapina vel damno ad eū
tamen tenetur. Et quia non
est innocens sed in cā. Et hec
habet qñq; digitos. qui con
sistent in B & su. Iussio p̄siliū
p̄sensus palpo recursus. Pri
mus ē cū q̄s mādāt fieri rapi
nā. furtū. vsurā vel aliud dā
nū. ⁊ ex hoc sequit̄ effect⁹ dā
ni. qd̄ al̄s nō fuisset factū. tal̄
tenet̄ in solidū etiā si nil pue
nit ad eum. Sic ⁊ tutor cu
rator ⁊ pcurator ⁊ factor q̄ p
pupillis vel p alijs faciūt cō
tractus vsurarios tenent̄. si il
lip quibus fecerunt non satis
faciant cum sint pncipalio
res. ¶ Scōs qñ p̄suluūt ita q̄
ex illo sequitur damnū qd̄ ali
as non fuisset factū talis etiā
tenet̄ in solidū. etiā si nil pue
nit ad eum. Si aut̄ fuisset fa
ctū etiā sine illo consilio. ⁊ ali
qd̄ plus factum est. ad illud

plus tenet̄. Inno. ⁊ Hostiē.
Tertius est p̄sensus. s. coop
tionis. non mentis t̄m. puta
qñ vn⁹ vel plures faciūt ali
qd̄ furtum vel dānū sil. ita q̄
vnus nō faceret sine altero. re
net̄ q̄libet in solidū. secus cur
etiā sine illo factū fuisset. tam
cū alijs se reppit ad dānicā
dū. tūc em̄ tenet̄ solū de dam
no illato per euz q̄ etiā est me
diator. scienter alicuius sc̄
fraudulenti vt sensales tenet̄
tales de damis. Quartus est
palpo. s. cum quis adulando
seu laudando aliquē de furto
vel de damno sc̄z q̄ sit strēnu
us. ⁊ ex hoc inducit euz ad fa
ciendum malum q̄ al̄s nō fe
cisset. ⁊ idem si detrahēdo eū
ad hoc inducit. Quintus est
recursus. i. cū q̄s recepat fu
res ⁊ damnificantes ⁊ ex hoc
sequuntur damna. vel etiā
raptā rē cū querit̄. ⁊ ip̄e occi
tat ppter qd̄ nō pōt recupa
re. Officialis etiā q̄ p̄t sine
sue p̄sone pic̄o obstarē ne fi
at damnū vl̄ rapina vl̄ mani
festare fures ⁊ ablata et nō fa
cit. tenet̄ hoc Tho. Albertus
Pe. Richar. in. iij. distic. xv.
Innocen. Ray. ⁊ Guil. De
his in. ij. pte sūme. ti. i. ca. xij.
¶ Dan⁹ participatoria. sc̄z

de re furata vel usuraria. 7 de hoc p̄t intelligi illud Ione. iij. Recedat vniq̄sq; ab iniq̄tate que in manu sua est. Et hec habet quinq; digitos

¶ Primus est participando de h̄mōi per donatōnē. talis em̄ cui donatōnē hoc scit debz reddere d̄no eius rem ablatā donū aut datuz ab usurario cum omnia bona sua sint obnoxia restitutioni. tenetur etiam reddere vel sibi v̄l his potius quibus usurarius habz restituere. ¶ Secūd⁹ ē p̄ victi ratiōem. Familia em̄ raptorū vel usurarij vel vxor vel filij q̄ nō h̄nt nisi de rapinis v̄l v̄suris tenent satisfacere de cōsumptis. sed habendo etiam alia bona comedendo vel vtendo rebus male ablati in p̄ma specie tenetur de eo qd̄ p̄sumit Ray. ¶ Tertius est p̄ dotationem. filia em̄ que dotat̄ per euz qui non hz nisi de v̄suris. vel alias male ablati maritus q̄ hoc nouit non p̄t recipere dotem. 7 receptam tenetur restituere creditoribus soci. 7 ipsa etiam filia mortuo marito tenetur restituere dotes. Ray. De hoc in. ij. p̄te sūme ti. i. c. xij. ¶ Quartus est participādo d̄ re rapta vel su

rata p̄emptōnem. q̄ em̄ em̄tē talia scienter vel ignorantia facti crassa tenetur restituere cum inuenit dominum rei v̄l paup̄ibz erogare si illuz igno rat. Si etiam talia em̄tē p̄ba biliter estimans esse venditoris. postea sciens fuisse ablatā tenet nihilominus domino reddere si coḡscit. vel pauperibus rem vel p̄cium erogare si non inuenit. Ray. 7 de hoc in. ij. p̄te sūme. titu. i.

¶ Quintus p̄ legatum vel hereditatē. Intelligit enim hereditas deducto ere alieno Heres ergo vel legatari⁹ ei⁹ cuius bona sunt obnoxia restitutioni. vel ex contractu. l̄ ex q̄si maleficio furci fraudis 7 v̄sure. 7 h̄mōi. vel quasi omnia tenetur restituere de tali hereditate vel legato. extra d̄ v̄suris. c. Michael. Danus sacrilega vice v̄surpatio circa sacra 7 ecclesiastica. Job xv. Tendit aduersus deum manum. scilicet sacrilegam. Hec est manus sacrilegi Archanozis quam extendit cōtra templum dei. cōminatus ipsum funditus destruere. s; ipso occiso suspēsa est lingua a Iuda Bachabeo contra templum. vt habetur secūdo

De restitutōe liber tertius

Dach. xv. 7 hec bz qnq̄ digi-
gitos ¶ Prim⁹ ē cū auferunt
sacra vt calices 7 paramēta.
cruces. reliquie. 7 alia hmoī
Scōs est qñ auferūt aliq̄. 7
si nō sacra tñ de loco sacro: vt
in ecclia. 7 de vtroq̄. xvij. q.
iij. c. q̄sq̄s. Tertius est qñ sit
incendiū vel effractio in loco
sacro. i. iniuriōse. teneferiā sa-
tisfacere. vel etiā inferunt alia
dāna ecclijs vel psonis eccle-
siasticis. vt erigēdo gabellas
7 pedagia. extra d̄ celi. c. q̄. q̄
in. vi. aut iponendo collectas
extra de iniur. 7 dā. da. ca. ad-
uersus. aut faciēdo rep̄salias
p̄ psonas ecclīasticas. ca. 7 si
pignoratiōnes. extra de iniur.
Quartus ē cum clerici male
tractant bona eccliaruz dila-
pidando indebite. alienādo ī
pompas 7 lasciuias expēdē-
do. consanguineos dirando.
xij. q. ij. c. nullus. 7 bona debi-
ta paupibz vel clericis vl' re-
pationi ecclīe subtrahēdo d̄
restituere. Quint⁹ cum sub-
trahunt legata facta ecclījs.
xij. q. ij. c. q̄ oblatōnes vel nō
soluūt decime vbi consueue-
runt solui. vel cum non ē legi-
time in beneficio cōstitutus.
sed p̄ intrusionem vel p̄ symo-
niam. vel habet aliq̄ impe-

dimentū irregularitatis. tene-
tur em̄ fructus pceptos resti-
tuere. de regu. iur. lib. vi. De
his in. ij. pte summe. titulo. i.
¶ Vanus iniuste iudicatoria
Beatus q̄ excutit manus su-
as ab omni mūcre. Isaie. xx/
xij. s. obsequij pecunie 7 lau-
dis. p̄ munera em̄ frequēt p̄-
uertit iudiciū. 7 hec man⁹ bz
qnq̄ digitos. ¶ Prim⁹ ē qñ
iudex seu q̄cunq̄ official' dat
iniustam sniam ex certa scia
quacunq̄ de causa. siue odio
siue amore. siue corruptione
pecunie. 7 talis tenetur d̄ om-
ni damno 7 interesse p̄lese.
Ray. xi. q. iij. c. quatuor. Se-
cundus est qñ ex ignorantia
crassa p̄fert iniustam sniam.
non em̄ debebat se ponere ad
id ad qd̄ nō erat idoneus cuz
periculo alterius. secus si de-
ceptus consilio assessoris qui
putabatur idoneus ex mali-
cia vel ex ignorantia crassa
male p̄sulētis. tunc tenebit as-
sessor p̄ti de expēsis fm̄ Ray.
Tert⁹ ē qñ ex notabili negli-
gentia p̄tulit iniustam senten-
tiam. puta qz noluit laborare
ad legendum in libris. quod
potuisset inuenire. 7 videtur
etiam teneri. vt. c. si culpa. ex-
tra d̄ iniur. Quartus quādo

accipit pecuniā p iudicando
 vel nō iudicādo aut bene aut
 male. Ray. etiā talē pecuniāz
 sibi retinere nō p̄t. s̄z paupibz
 dare v̄l reddere dāri. ¶ Qui
 tus cū nō vult iudicare et da
 re sniāz put p̄t r̄ dz. ne displi
 ceat hūi iniusticiā. aut vt dā
 nificet ius habētē. r̄ tal tenet
 si pars postea amittat iustaz
 cām. vel si remittat penas vel
 diminuat iniuste cū nō possz
 tenet cōitari. si auxerit penas
 iniuste tenet ei q̄ soluit. Tho.
 et Ray. De his in. ij. p̄t̄sūme
 ti. i. c. xix. ¶ Danus in iudi
 cio iniuste assistoria. De hoc.
 He iunges manū tuā vt pro
 impio dicas falsum testimo
 nium. Exo. xxiiij. et Isa. xxi.
 Erui te oppressum de manu
 calūniantis. Et hec hz quin
 qz digitos fm qz quinqz gene
 ra hominū ibi cōcurrūt. s. ad
 uocat⁹. iuriconsultus. actor
 et procurator. testis et reus.
 ¶ Primus ̄t̄t̄ aduocat⁹ q̄ si
 scienter assumit ad defensan
 dū iniustā cām obtinēs vic
 toriā cause. de omni dāno tene
 tur aduersario si clientul⁹ nō
 satisfecit. Tho. ij. q. lxxi. Si
 vero nō obrinet tenet clientu
 lo de expensis qñ vicz dixit
 sibi causam esse iustaz. cū als

ille nō litigassz. Sed si assu
 mit causaz iustam et ex crassa
 ignorātia vel notabili negli
 gentia. perdit. videtur teneri
 clientulo de dāno suo. c. si cul
 pa. extra de iniur. r̄ dā. ¶ Se
 cū dus iuriscōsultus si sciēter
 prestat malum consiliū vel
 fraudulentum. vnde ius ha
 bēs perdit causam. siue sit ille
 cui consultit siue alter tenetur
 de dānis inde secutis si ve
 ro fideliter p̄sulit vt scit nō te
 net. vt. c. nemo et consilio. de
 reg. iur. li. vi. ¶ Tert⁹ ̄t̄ actor
 et pcurator q̄ accusat aliquēz
 falso crimine vel petit indebi
 tū scienter tenet de omni dāno
 qd̄ inde recipit etiā aduersa
 rius de expensis. Tho. ij. q. ij.
 q. lxxij. Quartus est reus si
 negat veritatem de qua iuri
 dice interrogat negādo inde
 bitum pecunie tenet actor. i.
 negando aut crimen vnde se
 quit̄ accusatori mors vel mu
 tilatio vel alia pena. vel fati
 gando scienter appellacioni
 bus vel dilationibz tenet ad
 arbitriū boni viri. ¶ Quint⁹
 testis si ex falso testimonio et
 scienter factō actor vel re⁹ in
 currūt aliquod dānū iniu
 ste tenet talis insoliduz. extra
 de iniur. c. si culpa. r̄ si accipit

De restituōe liber tertius

pecuniā p testimonio serēdo etiā vere tenet illā paupibz erogare. xiiij. q. v. ca. nō sane. z de his oibz in. ij. pte sū. ti. i. c. xij. ¶ **¶** Manus fraudatoria. Job. xxxi. In manibz meis non adhesit macula. scz fraudis. Et hec hz quiqz digitos seu modos. ¶ **¶** Primus est i reprobitate. dū. s. vna suba vendit p alia. vt vinū limphatū p puro. Aurū vel argētū alchimiatum p puro z hmōi. Scōs est in qntitate. vt cuz dant diminue mensure l' pōdera. putavncie. xi. p libra. v' in vasis de vino. oleo. tritico z hmōi. vel in cannis de panino laneo lineo z hmōi. Tertius ē in qlitate. vt cū vendit res defectuosa. vt vinū v' caro corrupta pro bona aial viciosum z claudicans p sano non diminuendo de precio. z multo magis graui' esset vendendo rem nociuam z piculo saz homi. Quartus est in p'cij i eqlitate. vt cū vendit res p' iusto p'cio qz valeat scient. v' cum multo minus p'cio emif quia venditor non cognoscit rem. vel qz ducit maxima necessitate. ¶ **¶** Quintus ē in gabelle debite vel pedagij s'bractione. v' qz occulte introdu-

cit rem ad ciuitatē vel asserit eē p alio. vel minoris qntitatis vt minus soluat. Hi oēs tenent satisfacere. fm Tho. ij. ij. z Ray. De his oibz habes in scōda pte sum. ti. i. Manus falsificatoria. Job. v. c. Qui dissipat cogitatōes malignorū ne possint manus eorum implere qd ceperunt. manifestando. s. falsitates eorum. Et hec hz qnqz digitos vel modos. ¶ **¶** Primus est in ponderibus et mensuris faciendo falsas monetas. vel eis vtendo falsis z diminutis in vendēdo z emēdo mēsuris excessiuis tenet etiā tal' de dānis i de securis illis talibz. ¶ **¶** Secundus est in falsis monetas fabricādo eas falsas l' incidēdo. aut falsas z diminutis p legitimis sciēt vtendo. vitra p'ctm tenet de dānis legis. ¶ **¶** Tertius ē i bullis ap'licis falsatis. vel p subreptionem obtentis. cuz. s. expressum est falsum in supplicatione obmisum illud exprimēdo: q' enarrato non obtinisset. Beneficiū cū vel gra sic obretra non valet. vnde tenet satisfacere d' emolimento per ip'as obtento. ¶ **¶** Quartus est instrumentis et scripturis falsificatis.

vt testamentis in q̄b̄ scribūť
legata alie q̄s disponat a testa
toze. vel scriptare vbi appa/
rent debita z cassant z b̄mōi.
¶ Quintus est in falsis partu/
bus. vt cū mulier ꝑcipit ꝑ ad
ulteriū. vel supponit sibi alie/
nū partū q̄ tenet de oib̄ q̄ cō
sumit filius putati⁹ de bōif
mariti. z de his q̄ vt filio legi
timo sibi de hereditate relinq̄
rent. c. si culpa. extra de iniur
z de his i. h. pte sū. ti. i. c. xvij.

Danus proditoria. De q̄
christus Luce. xxij. Ecce ma
nus tradentis mecū est i mē/
sa. Non em̄ sic pditio. nisi per
familiares. Et hec habet qn/
q̄s digitos. ¶ Primus est i ca
stris populis z terris. qn̄. scz
q̄s aufert a legitimo dño. z
dat pditorie alteri q̄ ibi ius n̄
habet. talis tenetur de om̄ib̄
damnis inde secutis. ¶ Se/
cundus est in psonis qn̄ q̄s
tradit dñm suū vel amicu in
manus inimici occidendū
vel redimēdū vel impediēdū
a negocijs suis tenet illis ad
omne interesse. ¶ Tertius in re/
bus quando pecunias vel a/
lia bona sui dñi vel amici ꝑ/
curat deuenire ad manus ini
micorum. aut cum associat se
cum aliquo vt ducat ad locū

vbi spoliatur. ¶ Quartus est
quando secreta reuelat sui do
mini vt damnificetur vel ad
uocatus secreta cause quā de
fendit aduersario pandit vt
se possit defendere tenetur de
damnis. extra de iniur. cap. si
culpa. Et de his in sc̄da pte
sūme. ti. i. c. xxij. ¶ Quintus
scz cum q̄s vtitur insidijs. n̄
seruando pacta ꝑmissa. etiaz
si esset hostis. dummodo z ip
se ei seruat fidem z non alias.
vt. xxij. q. i. ca. noli. Danus
symoniaca. Et de hac. iij. Re
gum. xij. Quicumq̄ volebat
implebat manum suam. s. pe
cunia quaz dabat. z fiebat sa
cerdos. Et hec habet quin/
q̄s digitos. ¶ Primus est accē
pere pecuniam vel alia ꝑalia
pro sacramentis aut benefi/
cijs conferendis. vel collatis
per modum ꝑeciꝝ non ꝑ mo
dum elemosyne. z talem ꝑe
cuniam retinere non potest. s.
paupibus debet erogare. vel
ecclesie in cuius iniuriam da
ta est. Tho. ij. ij. q. c. Secun/
dus accipere pecuniam app̄/
ciatūe pro alijs rebus sacrf.
vt ecclesijs. altaribus con/
secratis. aqua baptismali cō/
secrata. oleo sancto. Et reli/
quijs sanctorum. sepulcris

De restitutōe liber tertius

loci sacri iure patronatus. in
gressu religionis et hmoi. tal
pecunia n̄ p̄t retineri. sed op
tet paup̄ibz eā erogare. v̄l ec
clesie p̄ q̄ cōmissa est symonia
¶ Tertius est p̄ spūalibz exerci
tijs. vt p̄ p̄dicādo. orādo. vi
sitādo. eligēdo. p̄firmādo a
correptōe desistēdo. curā aia
rū exercēdo p̄secrādo et hmoi
alia. recipiendo pecuniā et ac
tue vel p̄riōnalr. vel app̄ciati
ue tenet paup̄ibz erogare. vel
ecclie in cuius iniuriam da
ta est. sed p̄ modum elemosy
ne sibi retinere p̄t sic data.
¶ Quartus est q̄ accipit b̄n
ficiū simplex vel curarū aut
dignitatem symoniace. q̄ te
net resignare. et fruct⁹ inde p
ceptos restituere etiā p̄sump
tos. deductis exp̄sis factis i
utilitatē b̄nificij illi⁹ etiā p̄ fru
ctibz colligēdis. ¶ Quintus
est de mediatoribz ad pcuran
dū officiū vel beneficij ecclie
siasticū. vel aliq̄d spūale. hi te
nent pecuniā p̄ hoc recep
tā paup̄ibz erogare. Nec oīa
Tho. ij. q. c. Ray. et Inno.
De his in. ij. p̄t sū. ti. i. c. v. p̄
totū. ¶ Sextus impeditōr
Ecclie. xij. Ue duplici cordez
manibus malefacientibz. i. i
pedient. b̄ bona alioz. Et b̄

h3 q̄nq; digitos. Prim⁹ ē q̄
q̄s impedit aliquē a p̄secutio
ne alicuius officij vel benefi
cij. et si iā illud erat p̄secutus
et possidebat et iniuste p̄cura
uit auferri sibi tenet satisfice
re in totū. Si s̄o nōdūz erat
consecutus sed in via haben
di tenet ad arbitriū boni viri
Tho. et Richar. in. iij. di. v.
¶ Scōs est q̄ impedit fruc
tus puenturos alicuius agri
vel vinee. v̄z effodiendo se
mina. destruendo vineas. ar
bores et hmoi. q̄ tenebitur ad
q̄ntū estimant fructus in illo
dubio valituri. Tho. in. iij.
Tenendo etiā colūbarias et
non sufficienter pascendo co
lūbos. v̄ndē d̄ anū inferūt se
minibz vel fructibz tenent de
damnis. Pe. de pal. in. iij.
¶ Tertius est de his q̄ faciūt
statuta vel capitula. ne vsure
solute possint repeti. l. q̄ pos
sint homines cogi ad soluen
dum. et qui iudicant fm̄ ea. l.
etiā sine statutis dant sniaz
q̄ soluat̄ vsure vel solute n̄
repetant. hi tenent ad restitue
dum eas si vsurarij nō resti
tuant. Impediunt etiā restitue
tionē. xi. q. iij. c. qui consentit
¶ Quartus est de his q̄ dant
lras emunitorias debitoribz

iniuste ne possint cogi a creditoribus ad soluendum eis cum possint. hi tenent illis de illis danis. ¶ Quintus est de iniuste in pedibus ne quis possit exequi negotia sua honesta occultando instrumenta vel scripturas per quam manifestat ius suum. vel impedientes ne quis accedat ad iudicium ecclesiasticum in causa quam per ubi sibi faciet iusticiam vel aliter iniuste et maliciose impediens iter suum ad iudicium vel ad negotia sua unde recipit danum et de his tenet. ¶ Sextus luforia. De qua potest intelligi illud Job. xxxi. Si id est non osculari sum manum meam in abscondito. Lufor enim cum vincit attribuit manum industrie. unde aliquando osculari eam ut eam lucrifaciat. Et hec habet quatuor digitos. ¶ Primus cum decipit in ludo. vide licet per falsos tactillos aut cartas. dicendo medicium. et sic vincit. tenet enim restituere de precepto. ¶ Secundus est qui vincit alius quem alienare non possunt. ut sunt serui. filii familias. pueri pupilli. viros. religiosi. et homines. hec oportet restituere illis quem habet curam illorum. ¶ Tertius qui vincit ei quem induxit ad ludendum multa importunitate cum non vellet ludere. vel vo-

lente a ludo recedere inuitum detinet tenetur restituere. Quartus qui vincit in locis ubi prohibetur ludus. et per leges mandat fieri restitutio. quam nec per consuetudinem sunt abrogate et tunc etiam tenet restituere per danti secundum Theodosium. ii. q. xxiiij. Rich. in. iij. Ray. Inno. et alios. ¶ Quintus est qui vincit in locis ubi non prohibetur ludus vel si prohibetur leges sunt abrogate per contrariam consuetudinem. et tunc debet pauperibus erogare. Utrum vero non de necessitate vel de honestate vide in. ii. per te sum. ti. i. c. xxiiij. de ludo. ubi plene. Danus locacionis et conductionis vicioria. De hac Deute. xxxij. Videbitur quod infirmata sit manus. id est deficiens opus in locando et conducendo. Et hec habet quatuor digitos. ¶ Primus qui quis locat alteri rem viciosam sciens. ut equum claudicantem vel domum ruituram. quem tenet de danno inde secuto illi tali. ¶ Secundus est quando nimis notabiliter exigit precium de re locata. domo. agro. veste. et huiusmodi. vel quando auferit ab eo rem locatam sine causa rationabili ante tempus conuentum. tenetur enim ei de damno. Ray.

De restitutōe lib er tertius

Tertius qm̄ pducit q̄s aliū ad opanduz nimis puo p̄cio notabiliter. vel debitā merce/ dem nimis tardat dare cū p̄t unde ille recipit damnū vel loco pecunie debite. dat sibi res quas optet eum vendere minori p̄cio q̄s debz habere.

Quartus si pducit ad ope/ ram ex festinantia vel negligētia nō fidelit̄ est opatus z bñ vñ seq̄tur damnū sue rei.

Quitus qm̄ male tractauit rem sibi locatā. vt domuz vel agrū pmittendo destruere. vt equos boues. z hm̄i nimis fatigando. z hm̄i. tenet tal' de hm̄i damnis ad arbitriū boni viri. Ray. in sūma. Ua/ fallus aut̄ q̄ bona q̄ habet in feuduz a dño male tractat ex malicia vel negligentia. tenet de damnis. Et de his in. ij. p̄ te sum. tit. c. xv. Danus tur/ piter lucratoria. d̄ qua Isa. i. dñs ait. Danus v̄re plene sūt sanguine. i. turpibz lucris Et hec habet q̄nqz digitos.

Primus ē lucrū ex ope carna/ li. vt meretricio. lenocinio cō/ cubinatu. adulterio. z hm̄i.

Secundus est ex arte v'l ac/ tu phibito lucrari. vt ex arte mutuandi vel faciendi taxil/ los. caritas. fucos. torneamē

ta. histrionatu turpi. seruicij/ do vsurario in nūerando pe/ cuniā ad vsuram. z scribēdo z hm̄i. in faciendo diuinatō nes. incantatiōes. z hm̄i. in scribendo instrumenta i frau/ dez vsurarū. **Terti** ē lucrā do tpe phibito. vt diebz festi/ uis vendendo z emendo sine necessitate scribendo vel alia opa ad lucrū faciēdo. Quar/ tus est negociari in locis phi/ bitis. vt in eccl̄ijs vendendo vel emendo. vel etiā mittēdo ad terras saracenoꝝ. vel por/ tando arma v'l lignamina v'l victualia. et quecunqz merci/ monia sine licentia pape. te/ netur illud qd̄ lucratus est et tantundem de suo mittere in subsidium terre sancte.

Quintus est ex intentione mere cupiditatis vacare ne/ gociationi. vel intentione itro/ ducēdi caristiā. hi oēs debēt acq̄sita paupibz erogare ma/ gis nū ex honestate z consilio q̄ ex necessitate. xij. q. i. ca. q̄ habetis et de his. in. secunda pte summe titu. i. capi. xij.

Danus detractoria. p̄ sal. Erue scilicet dens de manu canis. id est detractoris aīaz meam. id est vitam. Prouer/ biorum. vij. c. Dors z vita

in manibus detractorie lingue. Et hec hz q̄nq; digitos. ¶ Primus ē cum q̄ sciēter accusat aliquē de falso. ⁊ conuictus de crimine condēnat talis ei tenet satisfacere. nō q̄ dem detegendo falsitatē post q̄ est punitus reus. quia sibi imminet piculum persone. ⁊ illi iam punito non satisfacere. sed aliter ad arbitriū boni viri ante satisfacere debet q̄ punit. debetq; detegere falsitatem. vel desistere ab accusatione. ¶ Secundus est q̄ extra iudicium infamat aliquem de crimine sciens non esse verum. vel nesciens si est verum. et tenetur illis quibus dixit declarare se falsum dixisse. nisi sibi ex hoc immineret magnum piculum vite. ⁊ huiusmodi. nam tunc aliter potest debet satisfacere. vlt̄ cū libellos famosos super crimine de eo componit vel cantilenas. quod peius ē. ¶ Tertius q̄ ad aliq̄d crimen commissum vere ab alio auget aliquid aliud notabile. quod ē falsum. vt cum dicit se vel alium turpia colloquia vel gestus habuisse cū aliq̄. sed etiā carnalem copulam. vel etiā cum aliq̄ dicunt de eo turpitu

dinem cum aliqua agere taceret studiose. vel aliqua signa facit vt credant veruz esse qd non est. ⁊ talis tenetur ad declarandū falsuz esse. ¶ Quartus ē cum dicit aliquod crimen alterius referens se audisse quod occultum est. ⁊ ignoratur si est verum. ⁊ talis quomodo satisfacere debeat. habes in capitulo sequenti. ¶ Tertio. ¶ Quintus est cum dicit crimen alterius vere perpetratum. s; occultuz. ⁊ talis debet etiam famam restituere potest. vel etiam cuz dicit contumelia; in presentia aliorum: ⁊ talis debet petere veniam. vel aliter se cum eis reconciliare. ¶ Sextus p̄sona lesoria Dichee. vij. Vir fratrem suū venat̄ ad mortē. malum manuuz suarum dicunt bonū. Et hec habet quinq; digitos. ¶ Primus est auferendo vitam occidendo alium iniuste. id est extra iudicium ordinarium. ⁊ talis tenetur prout dicitur in capi. sequenti. S. i. de damno inde secuto. ¶ Secundus est mutilando membrum iniuriose. ⁊ tenetur de expensa in medicis ⁊ de lucro pdito. si ex mutilatione non potest laborare

De restitutōe liber tertius

Tertius est vulnerādo vel pcutiendo et sic tollēdo sospiratē. et tenet ad dāna inde secuta ei. Quartus incarcerando. et sic tollēdo ei libertatē qđ faciēdo absq; rōnabili cā tenet de dāno qđ īde se h̄t. secus si facit quia est ei dōbitor vt sibi citius soluat. Quintus cum mittit in exiliū vel confinā iuste. et hoc aufert ei patriā et oē dānū qđ inde recipit. qđ cōiter est multū. et tenetur ei satisfacere. Danus aīarū pdatoria. et de hac Sapiē. i. Impij manib; et verbis mortem accersunt. Et habet dñ; q; digitos seu modos. Primus est qñ volentes ingredi religiōē ad seruiēdū deo aliq; reuocat. vel iā ingressum psuadendo educit. tenet hic illū reducere q̄tū in eo ē vt se vt aliū ponere in religiōē s̄m Pe. de pal. Secūds qñ q; p suadet alicui aliqđ criminale blandiēdo vt decipiat. et m̄ro magis qñ q; aufert alicui virginitatē extra m̄rimoniū. et debet eam ducere in vxorē. vel eam dotare si pōt. de hoc infra. Tertius est qñ quis suo sermone trahit ad errozes fidei vt faciunt heretici disseminantes falsam doctrinam

et hi tenent reuocare. Quartus est cū plari vt patrefamilias ex sua negligentia pmittit suū gregē pere. nō corrigētes et admonētes. et m̄to p̄ cum suis malis exemplis eos ad mala puocant. tenent em̄ eos corrigere. ij. q. i. c. scelus. Quintus cū hoies suis prauis actib; alios scandalizat vt mulieres suis ornatib; et alijs tripudijs ac ludis rixis ac blasphemijs. et hi debent satisfacere pnia et bonis actib; edificando quos prius scandalizauerant.

Capitulū scđm de restituti omnibus. in quo cōditur quid quantum et quibus sit restituendū et q̄ ordine.

Trca autē

c ipam restitutiōem se octo videnda que in hoc versu cōtinentur. Quis quid. vbi. per quos. cui. cur. quō. quando. Et q; de p̄io dictum est sup. c. i. §. ij. et se. iō primo omisso videndum est de alijs. Quantum igitur ad scđm. s. quid sit restituendum et quantū. Sciendū q; ablatū si potest. xiiij. q. vi. c. si res. et si est aliquid fructificans etiam fructus eius. vel

aliter satisfaciendus quā id re-
stitui nō pōt. Sz p hmoi de
claratōe sciendū q dānū pōt
qdruplr inferri. Primo q ad
aiam auferendo ei vtutes in-
fusas 7 morales. Secdo quo
ad corpus inferendo ei lesio-
nes corporales. Tertio quo ad
honorem 7 famam per vitu-
perationes verbales. Quar-
to quo ad substantiam p acti-
ones criminales. ¶ Quantuz
ad pmū norandū est q q̄uis
nemo possit esse causa suffici-
ens peccati alterius. n̄ p cō-
sequēti ei auferre vtutes dire-
cte 7 efficaciter. quia volūtas
cogi non potest vbi consistit
pctm̄. p̄t qd dicit Ambro-
sius. Non est q cuiquam nostraz
ascribam⁹ erumnā. nemo est
tenet ad culpam. nisi p̄a vo-
luntate deflexerit. xv. q. i. ca. n̄
est. Pōt tñ aliqs esse alteri oc-
casio magna peccati. Et de-
cretal dicit. Qui occasionem
damni dat. damnum quoqz
dedisse videt. c. si culpa. extra
d̄ iniur. et dam. da. Potest at
aliqs esse occasio damni alte-
rius quadrupliciter. Primo
verbo suo inducendo alium
ad peccatū. 7 sic q̄ iducit aliū
ad malū suadendo consulen-
do p̄cipiendo. id qd est mor-

ale. est occasio p̄ditōis illius
quia p hoc auferunt illi gr̄a 7
virtutes ab anima. Tñ Au-
gu. Si fratri tuo male psua-
des. occidis. s. illū quo ad a-
nimam. de pe. dil. i. c. noli. Et
talis damnificans fm̄ Sco.
in. iij. tenetur restituere dam-
nū modo sibi possibili. s. idu-
cendo eum efficaciter ad pe-
nitentiam 7 ad virtutes siue
actus virtuosos. Et si sola in-
ductio p verba non sufficit.
quia facilius ē puertere q̄ cō-
uertere tenet q̄ntum pōt per
oratōnes suas 7 ab alijs. p̄cu-
ratas. 7 p alioz suasiones ef-
ficaces. dum tñ illis nō p̄dat
pctm̄ occultū p̄dicti. ¶ Quā-
tū ad scdm̄. s. reuocando ali-
quē a meliori. p̄posito fit hoc
damnū alteri cum reuocat eū
a religione in qua p̄fect⁹ vi-
uit q̄ in seclō. 7 tal' damnifi-
cans tenet ip̄m reuocatū ab
eo reducere ad ingressum vel
reuerfionez ad religionē. Nā
fm̄ Pe. de pal. in. iij. Non so-
lum ille q̄ inducit p̄fectum ad
egressuz religiōis tenetur ad
inducendū ipsum ad ingres-
sum religionis vel ad reuertē-
dum. sed etiam qui retrahit il-
lum qui volebat ingredi. nec
tamen intrauerat tenetur in-

De restitutōe liber tertius

inducere ad ingrediendū. q̄ si ille nollet intrare tenet alium eque idoneū pcurare. qd̄ si n̄ possit. tenet ipse intrare. **De intelligēs Ray.** Ordinis p̄dicatoꝝ q̄ auerterat quendam ab ingressu religionis. postea p̄ eo intrauit. Rō est. qz̄ abstulit dño seruū suū nouiciū vel intraturū. **Hec Petrus.** Sed **Scotus** dicit hoc esse veruz de obligato ad religionē obligatōe p̄fessionis. non aut̄ de eo qui erat dispositus ad intrandum necdū intrauerat. Rō aduersitatis est. quia inest inter habere et prope eē habere. Unde nō tenetur ad tantam restitutionem religiōi ad quantam teneret si fuisset in religione. sed tenetur ad aliq̄m restitutionem. scilicet aliqualem inductionem illius vel alterius equivalentis ad ingressum religionis. **Hec Sco.** Idez̄ videt̄ dōm d̄ eo q̄ auertit nouiciū religionē iam ingressuz̄ animo p̄manēdi sicut de p̄fesso. naz̄ talis obligatur religioni saltem in genere. et hoc intelligendum est si retraxerit illum intentione damnificandi religionē. tūc em̄ tenet religioni. Si autē hoc fecit intentione consulē

di p̄p̄vilitati sine fraude nō tenet religiōi quo ad euz̄ q̄ n̄ dum intrauit. sed ip̄i p̄fōe q̄ retraxit p̄suasionibus et alijs bonis sp̄ualibus ad equiualentiam eoz̄ in quibus dā/nificauit. Si aut̄ quis auerteret aliquem a religionis ingressu non simpliciter sed ab ea vbi dissolute viuuntur intendens prouidere saluti illius a nullo tenet. ar. xxiij. q. v. de occidendis. Et ex his patet s̄m **Jo. de rip.** in quodam tractatu de contractibus qd̄ dōm sit de his qui scholares retrahunt et subtrahunt doctoribus cum q̄bus audiunt. quia aut hoc faciunt in odium doctorum. vel volentes sibi p̄uidere. vel alijs p̄uidere. vel volentes scholaribus p̄uidere. Si p̄mo mō. aut subtrahit scholarē qui iaz̄ intrabat scholas et tunc tenet doctori ad restitutionem salarij et honoris sibi subtracti. Si etiā doctor cui talis subtrahit sit melior q̄ ille cui eum pcurat tenet tali pro quanto vtilitatem sciētie sibi subtrahit. Si autem nondum scholas intrauit. s̄ intrare disponebat. nō tū tenet. licet obligetur scholares inducere vt redeat ad p̄mu

Si autem hoc facit volendo sibi prodesse, puta est doctor et vult sibi de scholis prodesse sine fraude fecit, et scholaris non dicit se dedit alicui doctori, non credo eum in aliquo obligari, cum cuilibet sit licitum, modo licito et debito procurare utilitatem suam, aliter non credo sibi licere. Si autem hoc facit volens alii prodesse sicut quod scholaris alicuius doctoris subtrahere conaretur scholares alios doctoribus ut intrarent cum doctoris suo, in hoc solum bonorem et utilitatem sui doctoris intendens si subtrahat in partem cum alio doctoris, credo ipsum obligari, nisi forte illius doctoris cui subtrahit eum insufficientia et scholaris aliquid specialis cura quam sibi tenet excuset. Si autem retrahat intrare volentem cum ex hoc nullum ius doctoris sit acquisitum, et hoc facit sine fraude, non credo eum doctori in aliquo obligari. Obligat autem scholari si eum retrahat ne audiat meliorem. Si autem hoc facit utilitati scholaris volens consulere, et super hoc a scolare requisitus consulit quod audiat alium doctoris meliorem bene facit. Et dicta in his casibus sunt ceteris paribus

intelligenda. iste enim casus est ita variis modis circumferentialis quod vix potest dari certa regula. Nec ille. ¶ Quantum ad tertium, scilicet damnificatio alios suo malo exemplo, sicut scandalizant prelati subditos suos pompis et lascivijs, et alij malis moribus suis. Mulieres suis superfluis ornamentis et fucibus et tripudijs, et alij manifeste peccantes, et precipue quod hoc intendunt vel continent seu propter quod alij ruunt in diversa vicia, de quibus in euangelio. Temendo a scandalis etc. tales tenentur ad satisfaciendum bonis exemplis manifestis, non autem tenentur ob hoc ad aliquam publicam penitentiam, ut dicit Albertus, sed ad edificandum alios bonis exemplis manifestis: sicut scandalizauerunt per mala manifestis. ¶ Quantum ad quartum scilicet de seducente virginem et corruptente extra matrimonium, dicitur Exodi. xxxij. capitulo. Qui seducit virginem et dormit cum ea, dotabit eam, et habebit eam uxorem, aut reddet ei iuxta modum dotis quam virginem solent accipere. Damnificavit enim

De restitutōe liber tertius

talis illā in castitate virgiali auferēdo ei thesauꝝ irrecupabilem. vnde tenet ei saltes ad restitutōez castitatis p̄iugal' accipiēdo eā in vxorē v' do rando. Et si q̄dem pm̄ississet eam ducere in vxorē tenet ad hoc etiā rōne pm̄issionis nisi esset nimis disparis p̄ditōis. **Uñ** frans potuit deprehēdi. et tūc satisfaciāt ad arbitriū boni viri. et idē fort' q̄ v'io lentauit eā. Quāuis autē p̄ceptū legis moſayce allegatur sit iudiciale. et inq̄ntū h̄ n̄ obliget. tū inq̄ntū sumptum ē p̄ statuto ab eccl'ia vel aliq̄ ciuitate obligat. sicut p̄ extra de iniur. et dam. da. c. i. et c. seq̄n. De sc̄da dānificatōne q̄. s. fit corpi p̄ lesionez aduertendū est q̄ quattuor modis p̄igit sc̄z p̄ occisione. p̄ mutilationē. p̄ p̄cussionē. et p̄ incarcerationez. Si ḡ fiat damnū p̄i mo mō. s̄m Sco. p̄t satisfacere sustinēdo penā taliōis a iudice. nō autē a se. nec etiāz tenet iudici se offerre. sed captū nō licet se d̄fendere aut carcerē infringere. sed inuēta o'po. tunitate. licet fugere s̄m Tho. et Ven. et condemnat' d̄z patiēt mortē ferre. Est et aliū mod' s̄m Sco. sibi vri

lis ad satisfaciendū. Quis ad h̄ non teneat necessario. s. vt exponat vitam suā in cā iusti belli. vt cōtra inimicos fidei et eccl'ie. p̄ restitutōe seu satisfactiōne fiēda illi cuius vitam abstulit. Sed si nec hoc vult facere tenet ad satisfactiōnem sp̄iālem p̄ aia occisi. vt ad faciendū elemosynas p̄ co. vel ad sumendā aliquam p̄grinationē ad limina apostolorum vel sancti Jacobi et h̄mōi p̄ aia eius et p̄curando alioꝝ orōnes inq̄ntū p̄t. n̄ h̄ sufficit. Sed si interfecit' habuisset aliq̄s vt p̄rem. m̄rem filios et h̄mōi. quos op̄ib' manu suarū sustinebat. tenet in terfectoz oib' illis ad tantū quantū illis abstulit subsidij p̄ occisionem eius. Insuper occisor tenet placare lesos q̄tum p̄t. **Hec Sco.** Quantum ad sc̄dm. s. de mutilatione dicit idem Scotus q̄ pro h̄mōi non est statuta aliqua pena in ecclesia. nisi pecuniaria. et ista debet responderē solum damno qd̄ quis intulit p̄ mutilationem pro toto tpe quo vsus esset quis membro absciso. sed etiā expensis appositis in curatione. vt h̄ extra de iur. et dā. da. ca. i.

Et ultra h tenet ad placatōz
lesi q̄tū in ipō est. 2 solatiōz
ipō afflictī q̄ afflictio p̄petua
ē. P̄ etiā p̄deranda ē muti
lacio paupis q̄ diuitis si ma
gis egebat p̄reabsēsa ad vi
ctū necessariuz. puta si absēsa
esset manus dextera scriptori
q̄ de illa arte viuebat. tūc em̄
magis tenet. Quātū ad terri
um videt deū optime impo
suisse satisfacionem. s. in lesio
ne vel pcussione. vel vulnera
tione corporali. Ero. xxi. vbi d̄r
Siritati fuerint viri 2 pcus
serit alter p̄ximū suū lapide l'
pugno. 2 ille mortuus nō fue
rit sed iacuerit in lecto. si surre
perit 2 ambulauerit sup bacu
luz suū. innocens erit q̄ pcus
serit. s. a mortis pena sustinē
da. ita tū q̄ operas quas in
terim. scz neglexerit impedit̄
pcussura. 2 impensus in me
dicos restimat cui pena addē
da est reconciliatio quātū in
eo est. Quantum ad satisfacti
onem de quarta lesione. s. in
carceratione vel detentiōe sci
endum q̄ vltra recōciliatōez
2 veniā peritam leso fiet satis
factio iniurie. put sapiens de
terminabit. 2 si lesus pl̄ vel
let exigere q̄ deberet ad illud
plus n̄ tenet ledens vt illum

recōciliet. Dec Scol̄. Sz
btūs Tho. in sūma 2 in. iij.
dicit. q̄ in oibz dānis vbi n̄
in se nec in eequalenti p̄t fieri
restitutio. vt in mutilatione
mēbz: 2 hmōi. satisfactio fiet
p̄ recōpensatōez ad arbitriuz
boni viri. Idem Bull. 2 qz
tale exiliū reputat vt qdā car
cer in iure. iō q̄ mittit aliquē
in exiliū. vel ad p̄finiū qd̄ est
exiliū ad tps iniuste. rā ip̄e q̄
oēs hmōi dantes auxilium.
aut p̄siliū efficac ad hoc. tenē
tur exulati de oī dāno inde se
cuto ex h ad satisfactiōē. ar.
exira de homi. c. sicut dignuz
2. xi. q. iij. ca. q̄ consentit. De
tertia dānificatione. s. i fama
2 honore. Sciendū q̄ quat
tuor modis p̄t p̄ringere. s. per
p̄tumeliē illatōez. p̄ detractōz
p̄ detractionis ab alijs facte
recitationem. p̄ p̄tatis nega
tionē cum q̄s accusat iuste.
Quantū ad p̄mū d̄r q̄s con
tumelari alteri seu p̄tumeliā
inferre cum p̄uatim ei vel co
rā alijs in faciē dicit p̄tumeli
am importantē notabilez de
fectū culpe vocando eū latro
nem. lenonē. p̄ditōzē. adulte
rū. 2 hmōi. vel cū dicit verba
exp̄mentia d̄fectū nate. vt cū
dic̄ intendens inde iniuriari

De restitutōe liber tertius

vt vocādo eū strabonē vel il/
legitimus; z hmōi. qđ ppe dī
pūicū. Quā igit qđ hoc facit
nō in iuriādi vltra offensam
mortalē tenet satisfaccere p̄io
leso. z ipm placare q̄ntuz pōt
petendo veniā vel alio mō. z
B in puato vel publico fm q
ipe puatim vel publice iniu/
riā intulit seu ptumeliā. nam
si in publico ptumeliā intu/
lit. z hoc ptumeliatus req̄rit.
vt in publico veniā petat te/
netur ad hoc. Et si in ipa con/
tumelia aliqđ criminale falso
exp̄ssit tenet corā illis qđ au/
dierūt exp̄mere se falsum di/
xisse. Aug. Ubi petm̄ ortum
fuerit tibi moriaf. ij. q. i. cap. si
peccauerit. vtz si platus sub/
dito. pater filio. vir vxori. ma/
gister discipulo. dñs suo dic/
tba ptumeliosa faciens h̄ ex/
correctione non tenet petere
veniā a tali. fm Aug. in regu/
la dicēte d̄ platis. Si ipi mo/
dū vos excessisse scētis. nō a/
vobis exigif vt a nobis sub/
ditis veniā postulet; zc. Sz
si hoc faceret multū iniuriōse
z linoze vindicte tūc tenet p̄
latus a subdito petere veniā;
z reconciliare lesuz fm Ray.
Verū si ptumeliā recipiens i/
verbis. p̄ ptumeliā si dome/

stice puerlat cum ptumelian/
te z familiariter videtur onde
re sibi remissam iniuriam z re/
conciliatū fore. z p̄seq̄nter nō
teneri al's ad petendum veni/
am fm Durāñ. in sum. Quā/
tū ad scđm dāñū. s. p̄ detrac/
tionē. hoc contigit fieri p̄nci/
palit̄ duobz modis. Primo
mō imponendo alicui falsuz
crimen verbo. cantilena vl' fa/
moso libello. z talis tenet illif
corā q̄bz detraxit declarare se
falsum dixisse. Et tūc q̄ ei ex/
inde exurgat erubescencia et
confusio. nisi ex hoc immine/
ret ei magnū piculum vite vl'
aliqđ magnū inceduentēs fe/
q̄ret. z si nouerit q̄ is cui? fa/
mā abstulit sc̄tuerit detracto/
rem ipm tenet detrahēs com/
ponere cū infamato p̄cti d̄ in/
iuria sibi facta. z veniā postu/
lare in p̄pa p̄sona si audet. vl'
p̄ aliu si p̄ se apte non potest.
Sz si ignorat diffamatus de/
trahētē recōciliet ei tacito no/
mie suo. ¶ Scđo mō p̄tigit
fieri detractio. dicendo aliqđ
crimiale d̄ alio. s. h̄e p̄petra/
tū occultū tñ. sed h̄ debitum
ordinē infamie dictū. talis te/
net famā restituere infamato
q̄ntum potest. sine mendacio
tū. vt. s. i. ū dicat mendaciose

illū infamasse. s; dicat se male dixisse et iniuste diffamasse. l' alio q; g'uo mō vt n̄ credatis ipm eē talez. male dixi et stulte locutus sum et h̄mōi. Addit Hosti. et dicit h̄ seruandū nisi ex tali publica recognitiōe ille infamat' ampli' infamaret. Et Guil. hoc etiā addit. nō tenet qn̄ piculū sibi imieret expōtētia aduersarij. Uidet' insup et hoc seruandū quādo crimē qd̄ pus erat occultū post dñūciatōz factū ē manifestū p̄ aliū modū q̄ p̄ p̄ba illi' nō tenet ad h̄mōi restitutiōez. Qn̄ ēt non p̄t q̄s famaz restituere s̄m Tho. in sūma. d; p̄ aliū modū recōpensare dānū illud. Uez si q̄s crimen alicui occultum reuelat non ex odio vel ex loq̄citate. sed ex charitate vel iusticia. l' ex necessitate. puta dicit ecclesie s̄m ordinem fraterne correptionis. vel accusat eum corā iudice vel p̄fessore. cum non possit aliter peccm̄ suū sufficere declarare. vel etiam vt cōfessor ore admoneat illū. U' Plato vt melius sibi p̄uideat et gregi suo. talis non tenet ad fame restitutiōem s̄m Petri Ray. et Alber. Quātū ad tertium dānū. s; recitādo detractiōnes

ones auditas coraz alijs nō ex se asserēdo. nec tāq̄ certuz dicēdo. sed q̄ audiuit tale vel tale crimē d' aliq̄ qd̄ nescit ab auditoribz. Dicit Scotus i iij. q̄ talis incaute sic loq̄ns de alio falsum crimen. dicendo forte ille fecit hoc. certe p̄t eē q̄ fecerit. aut dicendo ego audiui q̄ ille hoc fecit. nisi onderet aliquā certitudinē maiorē q̄ ex relatōe eōi nō aufert ex natura actus illi famā i op̄iōe audientiu. qz si illi firmiter cōcipiūt et credūt illū d' q̄ est sermo criminolosus leues s̄t. quia q̄ cito credit leuis ē corā de. Eccl̄. xix. Veruz qz a scādalo pusilloz cauere oportet. iuxta illud Barth. xvij. Qui scandalizauerit vnū de pusillis istis q̄ i me credunt. expedit ei vt suspendat mola azimaria in collo ei' et demergat in p̄fūdū. Et qz mlti sūt t̄les pusilli et leues. iō piculosū est corā eis talia audita referre et si hoc fiat itētiōe mala. s; ledēdi famā ei'. n̄ facile p̄t excusari a mortali. Si aut' fiat corā pusill' et leuibz ex incōsideratiōe. durū ē dicere q̄ sit mortale. et dicūt aliq̄ q̄ si q̄s ex tali relatōe alic' norā icurriss; in fame tenet famā restituere co

De restitutōe liber tertius

rā illis q̄b̄ locutus est de illo
S; si nō ē secuta infamia n̄
tenet. Quātū ad q̄rtū dānuz
contingit hoc q̄n̄ q̄s accusat
in iudicio de crimine q̄d̄ p̄mi
sit. sed occulto z nō sufficient
pbabili negat se p̄misisse. z sic
indirecte crimen ip̄onit accu
satori ostendens eū in hoc men
daciū et notat eum de calum
nia. Ubi dicit Scotus i. iiii.
q̄ negans sic nō tenet retrac
tare negationem suā q̄n̄ nega
uit in publico verū crimē. te
net tamen p̄ q̄daz p̄ba sobria
restituere famam illi accusan
ti quē indirecte notauit de ca
lumnia. dicendo. nō habeat
eū p̄ calūniatore credo q̄ ha
buit bonā intentionē in accu
sando z hmōi. Contra cum
q̄s accusat ab alijs falso d̄ a
liq̄ crimine z ex dolore tortu
re confessus est crimen q̄d̄ n̄
p̄misit cū se infamauerit. tene
tur inquātū p̄t declarare se
falsū dixisse. magis em̄ tenet
q̄s diligere se. z p̄r p̄seruatiō
nē vite sue z fame q̄s alios Et
si ex h̄ seq̄ret infamia. imo eti
am mors accusatoris nō eū
putat. sed malicie ip̄ius accu
satoris si aduertent hoc fecit
vel insipient. Si ex errore h̄
fecit sibi ḡ imputet. quia adh̄

indebite se posuit cum peri
culo alterius. Item nota fm̄
Petrum q̄ ex iniurijs illatis
q̄buscunq̄ modis solent tria
oriri per ordinem in lesio Pri
mū est rancor in affectu. Se
cūdū ē signū rācoris in effec
tu. Tertū est actio p̄ iniuriā
tem. Primū scz rancorē statz
debet dimittere iniurianti. i.
nūq̄ habere. Scd̄z debz di
mittere cum iniurians petit
veniam. z ista dimissio exeri
or non est aliud q̄ acceptatiō
q̄dam satisfactionis. vt in di
catio reconciliationis verbo
vel facto expressa. vt cum of
fensus offendētē eleuat genu
flexū añ eū. vel cuz dicit. dñs
p̄cat vobis. z hmōi. Tertuz
aūt. s. actionē de iniuria nō te
net dimittere. nisi facta satisfi
catione. Sed aduertēdū ē cir
ca signa rancoris q̄ q̄dam se
remota. q̄dam pp̄inqua q̄ in
gerunt pbabilem suspicionē
de rancore. vt cū aliq̄s nūq̄
vult iniurianti loqui. vel ob
uiās ei diuertit ab eo. aut too
uo vultu semp̄ aspicit eum. z
hmōi. Et ista siḡ nulli lz reti
nere nec añ nec post satisfi
onē sibi factam. quia ab om
ni specie mali abstinendum
est scdm̄ apostolum. Unda

talis nō d̄z talia signa facere
 p̄ q̄ credat̄ pbabilr̄ eē in odio
Signa fō remora sunt que
 nō ingerūt de odio argumē-
 tū. l̄z odiū seq̄ret̄. vt sūt s̄bra-
 ctio familiaritatis. z seruitio
 rū aliq̄rū z filia. z illa l̄z reti-
 nere oibz. siue post satisfactio-
 nez siue ante. dūmō non fiat
 malo aīo. s̄z p̄ maiori sui z al-
 teri pace. nō aut̄ tenet̄ iniuri-
 atus q̄rere pacē vel recōcilia-
 tionem iniuriantis ip̄o nō pe-
 nitēre. nisi in casu. s̄. cū crede-
 ret pbabilr̄ q̄ pp̄t̄ h̄ liberar̄z
 aīam ei⁹ a mortali odio. z nō
 esset occasio mali. puta qz ex
 hoc iniuriās sup̄biret̄ v̄l au-
 daciā sumeret̄ s̄ilia faciēdi v̄l
 oīderet̄ ex h̄ iniuriatū offen-
 disse. z h̄mōi **H**ec oīa **H**um-
 bertus ī expositiōe reḡle. De
 bet aut̄ fieri satisfactio vel re-
 stitutio fame q̄z citi⁹ p̄t̄ et ad-
 est oportunitas sine alijs picul̄
De quarta d̄anificatiōe. s̄. re-
 rū exterior̄z notandū p̄mo q̄
 restituen̄da ē res rapta vel fu-
 raria l̄ alio mō vsurpatue ha-
 bita in p̄pa specie. imo in in-
 diuiduo si ip̄a habet̄. n̄ p̄t̄
 dari alia p̄ ea eiusdē bonitat̄
 nisi forte pecunia cū volūta-
 tedn̄i ip̄i rei. iij. q̄. i. c. re inte-
 grāda sunt oīa spoliatis. z h̄

vez nisi in casu cū vsurpatio
 rei aliene esset oeculta. z ex re/
 stitutiōe eius in sua sp̄e dete-
 gere raptor. vel aliud incon-
 ueniēs seq̄ret̄. tūc em̄ suffice-
 ret dare p̄ciū eius. **S**ecōdo no-
 tandū q̄ si ip̄a res male abla-
 ta p̄st̄ morte. vt aīal. l̄ sibi au-
 fert̄. nihilominus restituere
 tenet̄ fm̄ Ray. z alios. **S**i aut̄
 deteriorata est in bonitate. v̄l
 dimiuta in p̄cio supplenduz
 est p̄ciū. qz debet restitui etus-
 dem bonitatis fm̄ Ray. naz
 si equus vel bos ablati⁹ est
 penes raptozem debilitatus
 ita vt estimet̄ q̄nqz florenorū.
 q̄ plus valebat decem restitu-
 et decem non q̄nqz. **S**imilit̄
 si furatus est sextarium frum̄
 ti valentem tunc solid. xl. cū
 fō restituit̄ valet. xx. duo sex-
 taria tenet̄ reddere vel. xl. soli-
 dos. nec sufficeret reddere sex-
 tariū fm̄ Ray. et alios. imo si
 illo intermedio. s̄. inter vsur-
 pationem z restitutiōez plus
 valuit q̄ tpe vsurpatōnis illi
 pluri p̄cio restituet̄ fm̄ aliq̄s
Tenet̄ etiā raptor post resti-
 tutiōem damni petere remis-
 sioōe de iniuria. saltem p̄ int̄/
 positam p̄sonam. vel p̄ se ex-
 p̄sso noīe furis. v̄l tacito fm̄
 q̄ q̄litas negocij req̄rit̄. s̄. si est

De restitutōe liber tertius

manifestū v' occultū. ¶ Ter-
tio nota si ē res fructificās te-
ne restituerē rem cū oib' fru-
ctib' inde pceptis. 7 q' p'cipi
potuissent a diligēti possesso-
re. puta vsurpauit agrū alte-
rius. ex q' nō p'cipit de fructi-
bus nisi. xx. sectaria frumen-
ti. qz male fecit cultiuare vbi
xxx. percepisset diligens cul-
tiuatoz annuatim. talis resti-
tuere tenebitur nō solū. xx. p/
cepta. l. xxx. Sicut si equum
furatus ē cū q' lucrat' ē men-
suatim florenū vnū vbi dñs
lucratu' fuisset vnū cū dimi-
dio tenebit' restiturre ad rōnē
vni' floreni cū dimidio p mē-
sem. 7 intelligit' h' deductis ex-
pensis factis in vtilitatem et
cōseruatidē ipi' rei necessa-
rijs. nō tñ supfluis 7 expēsis
factis g'ra colligēdoz fructu-
um. h' mōi em' deducunt' tam-
a male fidei q' a bōe fidei pos-
sessore. Ray. 7 Tho. Dāna ē
q' passus ē dñs ex carentia rei
sue tene' satisfacere. extra d' i/
tur. 7 dā. da. c. si culpa. Tho.
7 Raym. ¶ Quarto nota q' si
plures concurrerent ad furtuz.
vel ad damnū aliq' faciēdū
ita q' vn' non faceret sine alte-
ro. q'libet tene' insolidū. i. ad
totū dānū restituēduz quous

q' sit illi satisfactū integre. Il-
lo aut' restaurato per vnū illo-
rū tene' postea q'libet eorum
p' pte sua satisfacere ei q' totū
restituētm Tho. Ray. In-
no. Hostiē. 7 Alber. extra de
homi. c. sicut dignū. pura cū
duo vel plures vadūt ad fu-
randum aliq' d. ita q' vnus nō
iret vel faceret sine altero. seu
cū mlti stipendiarij bellāt iū-
ste. ita q' vn' nō faceret sine al-
tero. p'cipue in pncipalibus.
¶ Vlti' p'siliū p'stat ad faciēdū
extorsiones vel expoliādū in-
iuste aliquē ciuē. ita q' sine as-
sensu eoz non potuisset fieri.
oēs tene' insolidū. De h' tñ
plene habes i. ij. pte sū. tit. i. c.
ij. ¶ Quinto nota q' cū duo/
bus v' plurib' existentib' he-
redib' vsurarij vel raptorz si
alter fact' ē nō solūdo. si vn' ē
tene' insolidū. si plures sūt q'
libet tene' p' pte sua ad resti-
tuēdū q' vsurarie 7 vsurpati-
ue sunt accepta ab illo. s. vsq'
ad q'ntitatē q' puenit ad illos
de hereditate. nam oēs res
hereditarie obligate sunt. ex-
tra de vsu. Lōcor. Host. bēf.
Bof. Jo. an. Ad vlti' aut' q'
p'cepit de hereditate p'dicti/
surarij v' raptorz nō tene' q'
uis nō cōt' p' illa satisfactū in to

tū creditoribz vsuraz l' rapie.
Sexto nota q' recipiēs a re
 ligioso 3 voluntatē supiorz sui
 tenet illud restituere nisi in ex
 tremā necessitate illd' accepit
 ar. xij. q. i. c. nō dicatis. 2 reci
 piens ab ipso prelato religio/
 so sine cā rōnabili. sed ex pen/
 tela vel turpitudine tenet ad
 restitutiōem monasterio. **Fi**
 lia religiosi etiam abbatis do
 rata notabilr de bonis mōa/
 sterij tenet restituere dotes. et
 vir eius etiam si scit hoc. nisi
 p' modū elemosyne modera/
 tedotasset. **S**ed querit' ut
 omne lucrū qd' q's fecit ex re
 rapta furata vel p' sen' acq'si
 ta teneat restituere vel paupi
 bus erogare. **A**d h' rñdet per
 distinctōz. aut em̄ tal' res ē ex
 se fructificans que etiā sui v/
 su non psumit nec distrabit.
 vt ager. vinea. plante. pratū.
 domus. iumentū. 2 hmōi. et
 de hmōi re d'z restitui omne
 lucrū inde pceptū s'm Tho.
 2 oēs alios. Aut talis res nō
 est ex se fructificans 2 eius v/
 sus ē psumptio vt granuz vi
 nū oleuz. 2 hmōi. aut distrac
 tio. vt pecunia et metalla. Et
 circa hmōi res est triplex mo
 dus dicendi. Nam qdam dī/
 cūt q' omne lucrū inde pcep/

tum debet restitui vel paup/
 bus erogari. q' radice infecta
 nullus bon' fruct' sed q' pōt vt
 d'z. i. q. i. c. fert. Cum g' radix
 illius lucri sit vsura vel rapia
 videt' q' fruct' vel lucrū exi/
 de sit infectū 2 obnoxii resti/
 tutiōi vel erogationi. **A**lii dī
 cūt q' pecuniā raptam l' sene
 brē teneat indubie restituere.
 ac etiā dāna q' passus est is q'
 soluit vsurā ex carentia ipius
 pecunie solute. puta q' optu/
 it eum accipere ad vsuram p'
 suis necessitatibz. vel vende/
 re res suas multo minori pre
 cio q' valerent. **L**ucrum ta
 men perceptuz ex pecunia fe/
 nebrī per licita negocia non
 tenetur restituere vel erogare
 pauperibus. 2 h' tenet Tho.
 scda sede. q. lxxviii. 2 Richar.
 et Pet. de pal. in. iiii. **J**ohā.
 an. 2 Johan. calderi. 2 Alb. i
 ca. si. de vsuris. **E**t ad ratioez
 alioz dici potest q' radix iusti
 lucri non est rapina vel senus
 sed industria videntis ea. ex se
 enim illa pecunia nihil lucri
 attulisset. 2 sic non est radix i
 secta. quia industria de se est
 bona. **S**ed si illa pecu/
 nia male acquisita vsus fuis/
 set in fraudibus similiter 2 in
 p 2

De restitutōe liber tertius

alijs illicitis acq̄sitiōibz. tūc ra
dice infecta teneret. Alij dicūt
vt Lau. de ridol. in supradiv
cto tractatu d̄ vsu. q̄ lucrū ex
tali pecunia q̄ situz tripharie
diuidet. z vnā q̄dem ptez ha
bebit vsurari. ipe vicz tātuz
q̄stū debet expense labori z i
ndustrie. qd̄ boni viri dirimef
arbitrio. pteqz aliam restituēt
creditori suo. q̄. s. sibi dedit v/
suras. habito respectu ad dā
nū qd̄ ille sustinuit in bonis
ex carentia illius pecunie. vt
dicūt Tho. z sequaces. Resi
duū tanq̄ incertū dabit pau
peribz. Qd̄ sic pbat. penes v/
surariū nō d̄z remanere. ne. s.
ex hoc paref via vsuris z iui
tent hoīes ad peccandū. nec
d̄z creditori restituī. qz tūc re
cipiet vsuras de sorte sua. er
go paupibus est eroganduz.
Quia regula ē. q̄ qm̄ aliqd̄ ē
erogandū z nō apparet cui. il
lud ē paupibz dandū. ar. xiiij
q. v. c. Non sane. Ray. etiam
psuluit q̄ p̄ restōnē solū vsu
re recepte petat vsurari. ab
solutiōez ab eo si alijs teneret
ad cautelā. Dagne eq̄tativi
def inniti ista vltia opinio. et
tūc sufficere videt absolutio
q̄ d̄z ab tō Tho. cū alijs ī sua
opinioe. Itē q̄rit vtrū mā

festo vsurario p̄stante cautōz
de vsuris restituendis. si ad p̄
ces eius aliquis fideiubeat p
eo. teneatur ipe fideiussoz cre
ditoribus vsurarum. vel ep̄o
vel pauperibus ad restitutio
nem omnium vsurariū extor
taz certarū z incertaz. Ad q̄
rūdet Laurē. vbi sup̄ dicens
q̄ Lap. cū plibz alijs docto
ribz determinauit talē fideius/
sozē nō teneri vltra vires he
reditatē p̄ncipalē. etiā si se p̄
ncipalez p̄stituisset. Et addit.
hāc etiā questionem disputa
uit Paulus de leaza. z deter
minauit q̄ nō obligat fideiussoz
vltra facultates vsurariū ha
bito respectu ad tps cautōis
qz si tpe cautōis p̄ncipalē e/
rat soluendo. dato etiā q̄ fa
cultates sint postea exhauste
nō restitutōe vsuraz nec eris
alieni. s̄z p̄ alios modos fide/
iussoz remanebit ad oīa obli
gat. s̄z em̄ exceptio inopie p̄
sit p̄ncipalē. non tñ fideiusso
ri. sed si tempore p̄ncipalis
cautionis non erat soluendo
non tenetur vltra vires prin
cipalis. Idem tamen Pau
lus distinguit inter fideiubē
tem pro cautōe. z se obligan
tem ad restitutionem vsura
rum ex alia causa. In primo

enim casu nō tenet fideiussoz
 vltra vires. qz n̄ vltra vires
 restituere v̄l cauere tenebatur
 p̄ncipal̄ In lēdo cāu sec̄. qz
 p̄ncipalis est obligat̄ in soli/
 dum licet habeat exceptiōes
 iōpie vel s̄ile. que exceptio vt
 pote p̄sonalis non dirigit ad
 fideiussozem. Item nota s̄m
 Richar. in. iij. dis. xv. q̄ d̄ā
 nificat aliquē iniuste in sua li/
 bertate scz iniuste pcurādo eū
 redigi in seruitutē. tenet se fa/
 cere seruū p̄eo. si nō p̄t eum
 alit̄ restituere libertati. nisi for/
 te talis esset conditio p̄sone q̄
 hoc damnū intulit qd̄ nota/
 bilit̄ redundaret in p̄iudiciū
 boni p̄munis. in q̄ casu non
 tenet se facere seruū. sed tenet
 ad omne aliud interesse ad ar/
 bitriū boni viri. Quantūcū/
 q̄ d̄s dānificaret aliquem in
 alijs possessionibz nunq̄s te/
 net̄ p̄ restitutione se facere ser/
 uum eius vel alteri. qz vt d̄r
 ff. de re. iu. libertas inestima/
 bilis res est. Qd̄ aut̄ d̄r. Exo.
 rrij. Si aut̄ nō habuerit vñ
 reddat venundet̄. Iudiciale
 p̄ceptum fuit vnde mō nō ob/
 ligat. Decille. Item si d̄s im/
 pedit aliquem iniuste ab offi/
 cio vel beneficio iam obten/
 to. pura pcurans sibi auferri

ex aliqua sinistra causa vel fal/
 sa tenet ad satisfactionem d̄ co/
 to s̄m Tho. z Richar. in. iij.
 dist. xv. secus si iuste hoc pro/
 curat. quia meret̄ p̄iuari ex d̄
 sectu suo. Sed si impedit a
 beneficio consequēdo non te/
 net ad t̄m̄ q̄ntū est beneficiū
 sed ad arbitriū boni viri s̄m
 Tho. z Richar. qd̄ intelligē/
 dam videtur qm̄ hoc facit ex
 odio vel malicia. nam si facit
 vt sibi vel amico suo magis
 p̄uideretur q̄ illi. puta testa/
 tor aliquis vult legare. N. et
 ego rogo q̄ magis leget mibi
 vel cuidam p̄sone mibi magis
 dilecte. z ille sic facit. talis s̄m
 Pet. de pal. in. iij. nulli tenet
 qz nulli aufert ius suum. nā il/
 li nullū ius erat acq̄situm. et
 nemini facit iniuriam qui v/
 tit iure suo. cuiuslibz em̄ licet se
 alteri p̄mendare. vt donet si/
 bi vel leget. p̄cipue cum indi/
 get. ¶ Item querit̄ vtrum cle/
 rici teneantur restituere illos
 fructus quos voluptuose cō/
 sumūt nō facientes seruitiū
 in ecclesia. scz non officiātes
 vel officiādo. R̄n̄ deo s̄m ar/
 chi. di. xliij. vtiqz tenentur. z
 hoc tripliciter. Primo ratioe
 dati. Secundo ratione sacri
 legij. Tertio ratione odij.

De restitutiōe liber tertius

¶ Primo rōe dati nā illa bo/na tali ecclie. id data sūt vt of/ferāt pces z sacrificia p ipis q̄ dederūt. z ex residuo alentur paupes. Ad qd̄ facit vbum Hiero. dicētis. Tibi o sacer/dos de altario viuere. nō lu/rurari pmittit. dist. xliij. §. i. z q̄ h̄ nō facit infidelit̄ agit. ¶ Secdo rōne sacrilegij. qz de fraudāt toram eccliam. quaz suis p̄cibus et officijs iuuare deberēt ei pdesse. Un̄ Alex. papa. Ipsi sacerdotes p po/pulo interpellāt. et pctā ppli comedūt. qz p̄cibz suis ea de/lēt. i. q. i. c. ipi. ¶ Tercio rōne odij. qz puocat irā dei s̄ po/pulū Bre. Lū is q̄ displicet ad intercedendū mittit. irati anim⁹ pculdubio ad deterio/ra puocat. dist. xliij. §. i. Qd̄ ve/rū ē qn̄ pplus ē in causa ma/licie sacerdotis. Sz qd̄ si facit seruitiū ecclie. s̄ i mortali pse/uerās. Rū. nō videt̄ teneri de fructibz. z rō est. qz etiaz mali ministri orōnes cōmunes vt officiū z missē. psunt viuīs et defunctis s̄m Tho. i. iij. Sz qd̄ de bonis omīssis. nunq̄d teneēt restaurare totū. Rūdeo s̄m archid. ex q̄litate deberet sibi i iniūgi in p̄nia si posset. s̄ nō ē necessariū. s̄ in b̄ ē p̄nia

arbitraria sicut in alijs. et idē videtur sentire Petr⁹ de pal. in. iij.

Ubi sit fienda restitutio.

Capitulum. iij.

Quantum

q̄ ad terciū p̄ncipale. s. vbi fienda ē restitutio.

Circa h̄ distinguēdū. qz aut p̄sona cui fienda est restitutio scit̄. aut inq̄rendo sciri p̄t. aut oīno ignozat̄. Si at̄ scit̄ aut inq̄redo sciri p̄t ip̄e vel heres ei⁹ ip̄o mortuo in loco vbi facta est rapina. vsura vel dam/nū. si vterqz ibi est vel vbiqz qz adinuicē se pueniūt credi/tor et debitor. Si autē alter ē absēs a loco vbi facta ē vsur/patio vel damnificatio mit/teēt expensis eius q̄ se absentia uit de loco. Si vero ē absētis cui fienda est restitutio. pura qz mutauit domiciliū mittet sibi rem ablatā vel pecuniaz ip̄e q̄ abstulit expēsis illi⁹ qui habet restituere. Si vero ab sentauit se a dicto loco is qui rem vsurpauit. ip̄e suis pro/prijs expensis transmittet rē vel pecuniam s̄m Hostien. z Johan. an. et hoc p̄ tales mo/dum q̄ non detegatur pecca/tor si peccatum est occultum.

ar. ij. q. i. ca. si peccauerit. vel etiam p̄ creditori significari p̄cipue q̄n̄ ē mltū remot⁹ a debitorē occulte v̄l maifeste fm̄ q̄ expedit z fm̄ q̄ creditor ordinat. v̄l de mittēda illa re v̄l reseruāda v̄l aliter danda sic agat debitor z liber erit. Si aut suo p̄po motu rem illā destinaret seu pecuniā debitor. z in via p̄iret vel auferret sibi periret ei q̄ ad h̄ teneret ad satisfaciendum fm̄ Jo. in glo. Tū etiā si sperat cito v̄tur⁹ ad locum p̄t sibi rem seruare. Et fm̄ Tho. Hostiē. et Jo. an. in edē sacra deponere. vel alio tuto loco. Aut si res est parui valoris. et creditor distans multū z abundās fuerit. p̄t etiā fm̄ Huil. p̄ aia ei⁹ paupibus erogari. Si vero ignorat nec p̄quiredo inueniri p̄t cui restitutio fieri debet. tūc erogāda est res ablata v̄l p̄ciū ei⁹ paupibus p̄ aia illius ī loco illo vbi facta est vsura rapina vel damnū. vel in loco ī quo habitat is cui fienda est restitutio. Et h̄ ideo quia melius est q̄ vicini inde sentiat comodū q̄ extranei. tum etiā q̄ verisimile est ibi repiri dānum passum vel heredē eius Ita notat Host. Johā. an. et

Jo. de ligna. Tū saltē fiat talis erogatio ad arbitriū dyocesanani loci vbi factū est dānū v̄l rapina fm̄ Ray. Si tamē comode fieri nō posset in dicto loco cum h̄ nō sit necessariū. p̄t tūc z debet alibi fieri. fm̄ Huil. Sz z b̄tus Tho. ī h̄mōi casu nil dicit de loco de terminato. s̄z q̄ p̄ aia illi⁹ cuius res erat debet paupibus erogari. Unde z D. Hugo peritus in vtroq̄ iure. et frater Clarus dicebant q̄ cum pauperes sint vt vnū membrum in corpore ecclesie. nec ab hac v̄nitate sequestrentur p̄pter locoz distantiam. sufficit si restitutio incertoz detur quibuscunq̄ paupibus etiam alterius puincie. q̄ vbi facta est rapina vel damnū. z marime qui sunt pauperes christi et vtiliores ecclesie dei z salutū animarū et ex hoc apparet q̄ locus nō est de necessitate restitutionis sed de cōgruentia. Idem tenet Fede. de senis. c. xxxij. operis sui. Usure tamen incerte extorte p̄ manifestos vsurarios quō debent restitui. et in quo loco. z p̄ quē dyocesanum. habes i. ij. parte summe. ti. i. ¶ Quāntis enim quod habetur in isto. §.

De restitutōe liber tertius

nō ptineat ad vbi. sed magis ad qd. tamen hic notabilr q̄rif vtz fideiussor possit repetere a d̄bitore vsuras q̄s p eo soluit creditori penes quē p ip̄o d̄bitore incessit. Ad qd̄ Rūdet Lau. q̄ Jo. an. in qō ne sup mercuriali. in regla dā nū. de re. iu. in. vi. hanc qōnē explanat notabilr. z ex ei⁹ p̄ctis elicit. xi. conclusiōes. q̄z prima est talis. Non recipit fideiussor a d̄bitore obligari onē scienter contradicente vsuras suo solutas d̄bitori. n̄ etiam sorte nec qd̄ aliud iuti liter impensum. plus est eniz cōtradicare q̄ q̄ n̄ consentire extra de symo. cap. sicut tuis. Scōda p̄clusio ē nō repetit a d̄bitore sciente z patiente. s̄z nō mādante obligatiōz fideiussor vsuras vel in debitum solutas. vel solutū creditori. z sibi ip̄tetur q̄ se obrulit. extra de regu. iu. c. bona fides. i. vi. repetit tñ sorte in debituz qd̄ soluit. Tertiap̄clusio ē. n̄ repetit a d̄bitore sciēte z mādante ip̄m obligari pro sorte tñ fideiussor soluens vsuras tū qz fines mandati recessit. tū quia ad illas obligatus n̄ erat Quarta conclusio est. nō recipit a d̄bitore fideiussor v

suras sciente z mandante ip̄z in oēm casū. vel simplicit̄ obligari siue fideiubere. patz. qz in generali mandato non inclusit indebitum de quo veri similiter in specie non mādasset. c. in generali. de re. iurif. in vi. Quinta conclusio est. repetit a d̄bitore sciente et mādante ip̄m p vsuris. cum sub nomine sortis inclusit eas. vt ē moris obligari siue fideiubere ip̄e fideiussor vsuras. qm̄ iuste credere potuit illam sortē totū debitū. n̄ p̄sumere debuit illud debitū sub noie sortis p̄mittere. extra de p̄sū. ca. qz v̄siflr. Sexta p̄clusio ē. repetit a d̄bitore sciente et mādante noiatiim p vsuris fideiuberi ip̄e fideiussor creditori solutas si iurauit illas soluere. z ista est cōis opinio. extra de fideiuf. c. ij. z istam opini. approbat Johan. an. hz tñ fideiussor optionē soluendi v̄l absolutiōez petēdi sicut h̄ret d̄bitor. Septia p̄clusio ē. repetit a d̄bitore etiam noiati mandante. p vsuris fideiuberi ip̄e fideiussor vsuras creditori solutas. etiam si non iurauit creditori illas soluere. Si ip̄i fideiussori d̄bitor i dēnitatem iurauit. dūmodo

alias ppter pignora datavt a
 liā cām debitori fuit expedies
 vsuras solui. c. puenit. extra d
 fideius. Octava conclusio ē. nō
 repetit a debitore sciēte 7 mā/
 dante noiātim p vsuris fide
 inberi ipse fideiussor creditori
 sponte solutas. si non iuravit
 creditori illas solvere nec de/
 bitor iuravit fideiussori indē/
 nitatem. nec expediebat debi/
 tori ppter pignora data vel
 aliam cām ipas vsuras solui
 7 hoc de iure fori. Sed opio
 theologoz q̄ fm Jo. an. ml/
 tū fauet equitati ē qvrgat d
 bitor ad soluenduz in foro cō
 scie. de re. iur. c. scienti. lib. vi.
 Non conclusio est. non repetit
 a debitore sciēte 7 mandāte
 noiātim p vsuris fideinberi
 ipse fideiussor vsuras credito
 ri coacte solutas si nō iuraue
 rit creditori illas solvere nec
 debitor iuravit fideiussori in
 demnitatē. expediebat de
 bitori ppter pignora data vt
 aliā cām vsuras solui. si fuit
 ipse fideiussor in culpa vt qz
 nō excepit. sec? si nō fuit i cul
 pa. Decima conclusio ē q̄ in oī
 cāu q̄ p̄t a debitore fideiussor
 vsuras repetere. dz itelligi si
 nō inuenit fraus p̄sone ad p
 sonā. s. stituentis ob h̄ fidei

ussorē. extra de p̄uile. c. q̄nto
 Undecima conclusio ē q̄ in oī
 casu q̄ p̄t a debitore vsuras
 repetere fideiussor poterit il
 las repetere a creditore cui
 soluit. ff. mādati. l. si fideiussor
 §. in omnibus.

Per q̄s dz fieri restitutō

Capl m. iij.

Quantum

q̄ ad q̄rtū. s. p̄ q̄s dz fie
 ri restitutō. p̄mo dōz
 ē de incertis. scdo d̄ certis. Que
 rit q̄ vtrū restitutio incertoꝝ
 debeat fieri p̄ eū q̄ h̄z restitue
 re. vel p̄ aliū cui p̄miserit. aut
 solū p̄ dyocesanum. Rñ. cir
 ca hoc sūt varie opinōes 7 d̄
 rie. Hostien. sup. c. cum tu. d̄
 vsu. 7 in. c. cū sit. de iude. 7 in
 sū. sua. de pe. ca. si iuxta finem
 tenet q̄ vn? d̄ casibz p̄tinenti
 bus ad ep̄m ē restitutio male
 ablatoꝝ icertoꝝ. qd̄ etiam te/
 net Jo. an. extra de pe. 7 re. in
 c. si ep̄s. in glo. li. vi. Et in. c.
 p̄ctm. de reg. in. li. vi. Ad qd̄
 videt̄ facere qd̄ h̄f. rñ. q. i. c. p̄
 cipim?. Addūt etiā aliq̄ q̄ h̄
 tenet hāc rōnē. Cū h̄mōi bo
 na incerta sint p̄ aiabz eoz q̄z
 fuerūt fidelr disp̄sanda. ac p̄
 p̄ns sint ad diuinū cultū co
 ip̄o et sustentatiōem pauper.
 p̄ s

De restitutōe liber tertius

ordinata. Sol^o at eccl^{ie}astic^o
platus sit rector: z moderator
diuini cul^o. z pater pauper.
et disp^onsator rerū diuino cul/
tūi ordinandaz. vt patet dis/
lxxxvij. c. diuine. z i mltis alijs
ca. Jo fm iudiciū ei^o debita
incerta sūt p eū dispensanda.
Archi. aut in qdā q^ostione di/
sputata p eū. z in rosario. xiij
q. v. c. nō sane tenet Friū. z di/
cit sniaz Hosti. circa hec sup^o
dicta esse verā in casu vbi nul/
lus deputat^o est a testatore q^o
h^o exequat. vt. xij. q. ij. c. de lai/
cis. Tbi vero certa psona de/
putata est a testatore. illa pso/
na d^oz ereq^o. vt in di. ca. de laic^o
extra de testa. c. tua. immo cre/
do q^o ip^o raptor incerta q^o de/
bent paupib^o erogari. p^o ipse
paupib^o erogare absq^o licētia
vel autoritate epi. vel alteri^o
iudic^o eccl^{ie}astic^o. vt sac^o col/
ligit in d. c. cū tu. Et h^o innu/
it etiā clare glo. i. c. sic dignū.
d^o homi. s. eos. Nec obstat. c.
cum sit. de iude. p q^o probat
Hosti. suam opinionē. Nam
illud. c. loquit^o de iudeo. non
de christiano. cuius actus v^o
dispensatio merito habet su/
specta ab eccl^{ie} q^o ad christi/
anos. ideo iuste z bene dicit
ibi fm puidentiā dyocessani.

q^o suspitio cessat in christiano
et sic nō dubito q^o eps nō ha/
bet se intromittere de talibus
Hec archi. Jo. d^o ligna. idem
sentit: z post adducit hāc rō/
nē. Qui in debitū extorsit ob/
ligat^o est ex maleficio v^o q^o si il/
lis q^o extorsit. si extant. als
paupib^o. Et reg^ola h^oz q^o debi/
tor p^o se p absolutōez liberare
insti. q^o mo. tol. ob. p totum.
Tu q^o dicit^o Friū da mihi ca/
sum exp^osum s^o regulā. nec est
verū q^o sit i d. c. cū sit. q^o nō lo/
quit^o in christiano s^o in iudeo
vt dicit^o Archi. Hāc opinionē
seq^ot^o Pau. zeñ. et Be. sup cle/
men. i. de puil. Hoc etiā con/
suluerūt Jo. cal. et Recupus
S^o d^ons Hugo vtriusq^o iu/
ris pitus. z frater Clarus. vt
h^o in qdā summula p^ocorda/
uerūt i h^o q^o nullū ius exp^osum
h^o dicit. nec i decret^o nec alibi.
nisi q^o e^opus est pcurator pau/
perū. Illud vero adaptat^o q^o
p^o pcurare de suo pprio si h^oz.
vel de bonis eccl^{ie}. i. de fructi/
bus vel alijs modis. S^o q^o a
sacerdotes simplices sunt im/
periti p maiori pte. epi vero
reputant^o sufficientes in scia.
Hinc inoleuit q^o hmōi resti/
tutiones remittunt^o ad epos.
Unde si p^ofessor pit^o sit. z sci/

at in hmoi sufficiēter psulere
 nō ē necesse remitte ad epōs
 hec ibi. et in hac snia est Joh.
 mo. Hoc etiā inuuit Innoc.
 extra de immunita. ec. c. quia
 pleriqs. ar. xij. q. iij. c. si q̄s ro/
 mipetas. Eld rōem supius in
 ductā p alia opinione posset
 r̄nderi q̄ q̄uis ep̄i r̄ plati sūg
 dispensatores rerū datarū ec/
 clesijs. nō t̄n sequit̄ q̄ sint di/
 spensatores oīm q̄ fm̄ deum
 sunt in diuinū cultū r̄ in pau
 peres erogāda. s; solū in diuī
 nū cultū iam ordiata. vt red/
 dit̄ eccl̄iaz r̄ hmoi. Nā si es/
 sent dispēatores erogādorū
 oīm fm̄ h̄ eēt etiā dispēato
 res oīm superfluoꝝ q̄ diuites
 ex diuīo p̄cepto deberēt pau/
 pib; erogare. qd̄ a nllō p̄cedi
 tur. S; r̄ Tho. ij. ij. q. lxij. di
 cit. q̄ si ille cui d; fieri restitū/
 tio sit oīno iḡrus d; ei restitui
 sic̄ p̄t. s. dādo i elemosynas p
 salutee. siue sit mortu; siue
 sit viuus. p̄missa t̄n diligenti
 inq̄sitōe eius. r̄ de autoritate
 ep̄i nihil dīc̄ Scotus in. iij.
 di. xv. dicit. si q̄ras p̄ cui; ma
 nus debeant talia dispensari
 si incerta. R̄n. q̄ nō inueni q̄
 necessario sit determinat; me
 diator ista paupib; dispēsan/
 do. Videt̄ at̄ mihi q̄ p̄ seipm̄

psilio nihilominus boni viri
 p̄t h̄ paupib; erogare. q̄a tali
 mediatori ad dispensandum
 tribui posse de cuius fidelita
 te p̄sumeret et nō sibi appro/
 priaret vel in alios vsus con
 uerteret q̄s deberet. Tū vbi
 lex diuina vel ecclesiastica nō
 ligat seq̄nda est rō naturalis.
 Illa aut̄ dicitur q̄ q̄ tenet resti
 tuere magis h̄ faciat p̄ se q̄ p̄
 aliū. nō excludēdo t̄n p̄ h̄ con
 siliiū boni viri. s; includendo
 Nec scot;. Quidā alij faciūt
 circa h̄ distinctionē. videlicet
 q̄ntum eoz in q̄b; cōpetit re/
 petitio. vt furto. rapina. vsu/
 ra. fraude. et hmoi dispēatio
 i certoz p̄tineat ad ep̄m. S; r̄
 alioꝝ vbi nō competit repeti
 tio. et si erogatio fienda ē pau
 perib;. vt in ludo et iniuste ac
 ceptis a iudice p̄ iudicando.
 vel a teste p̄ testimonio. a me/
 retrice p̄ fornicatōe. et hmoi.
 qlibet p̄ se possit dispensare.
 vel cū psilio cōfessoris. Ego
 credo scd̄az opinione sc; Ar/
 chi. et seq̄ciū oīno verā r̄ sim
 pliciter. excepto vno casu. vi
 delicet in incertis publicoꝝ
 vsurarioꝝ. quem casum non
 dubito omēs illos excepisse
 intendere. quia ibi expresse et
 clare ius puidit. vt scilicet per

De restitutōe liber tertius

dispensationem dyocesani ta-
lia incerta determinentur et di-
spensent. extra de vsu. c. q̄. q̄.
libro. vi. vbi tradit forma de
hmoi. de q̄ hēs in. ij. p̄. sum.
ti. i. In hoc ḡ cān t̄m p̄t intel-
ligi illud q̄ dicit p̄ tertiā opi-
nionē. s. in vsuris publicis i/
certis. Et si q̄rat vtrum ep̄s
possit per sua synodalia h̄ sta-
tuere. vt. s. sibi retineat dispen-
sationē incertoz. et alijs n̄ pos-
sit se intromittere. Dicit in h̄
Jo. deligna. sup. ca. cū sit. de
vsu. q̄ q̄cqd dicit Jo. an. du/
biū est an possit. et Johā. cal.
in q̄dam p̄cilio dicit expresse
q̄ nō p̄t. Hugo et frat̄ Clar^o
dicūt q̄ nō p̄t ep̄us excōdicare
de iure sacerdotes q̄ se intro-
mittūt de dispensatiōe incer-
toz. Quantū ad scōm p̄ q̄s
d̄z fieri restitutō certoz bono-
rū. Ad q̄ r̄ndet q̄ p̄ eum q̄
abstulit seu recepit vsuras seu
male ablata p̄t etiā et p̄ quācū-
q̄ aliā p̄sonā facere. in h̄ enī
vera est regula iuris. Qui p̄ a-
liū facit p̄inde ē ac si p̄ seip̄m
facere videat. de re. iu. lib. vi.
Si t̄m viciū vsure furti rapi-
ne vel alterius damni est oc-
cultū. et restitutio occulto mō-
p̄ se vel p̄ alium fienda ē vt n̄
detegat p̄sona. ij. q. i. si pecca-

uerit. Caueat etiam diligens
q̄d p̄ aliū facit ita caute faciat
vt recipiat q̄ debet et non ille
sibi retineat. qz non essz p̄ h̄ li-
beratus. nec confidat de con-
fessoribus nec p̄dicatoribus
nec questuarijs q̄ querunt pe-
cunias n̄ aiāz salutē. Et si is
q̄ rapinā vsurā v̄l fraudē fec-
nō restituat. cuz heres teneat
ad oīa onera defecti inq̄ntū
sufficiat hereditas. teneat et ip-
se facere dictā restitutōz. d̄ v/
su. c. michael. et eadē rōne he-
res heredis. et sic in infinitū
cū scit ab eis hereditas obli-
gata ad restōz p̄pter vsuras et
rapinās et dāna p̄orib^o facta. et
vbi nō sufficeret hereditas ad
satisfaciendum tenentur lega-
tarij et donatarij. quia legari.
nec donari potest alienum.
nec excusarentur heredes sci-
entes vel dubitantes vel me-
rito dubitare debentes ex pu-
blica fama vel ex scripturis
vel ex fidei relatu testatorum
illicitos fecisse tractus vel
vsurarios. ex hoc q̄ null^o po-
nit querelam super hoc. vel
postulat aliquid ab eis vt de/
bitum. Sed debent dili-
genter inquirere veritatem
quaz possunt. Et si q̄dē inue-
niunt sic esse notificent. vel

notificare faciant illis q̄b̄ de
 bent se offerentes ad restituti
 onem. 7 si nō inuenirent pau
 perib̄ erogādo. al's esset i eis
 ignorātia crassa q̄ nō excusat
 dis. xxxvij. §. si. 7 q̄uis defun
 ctis non p̄sit illa restitutio si
 decesserint impenitentes. p/
 dest t̄m imo necessaria est ip̄is
 heredib̄ si volūt saluari. q̄ n̄
 remittit p̄ctm̄ rē. de re. iur. li.
 vi. Si aut̄ licitā artē exerce
 bat vel p̄rimonialia t̄m habe
 bat testator. nec apparet ex fa
 ma vel scriptis de illicitis p̄/
 ctibus seu alieno p̄sumere de
 bēt eū iuste acq̄sisse. q̄ nemo
 iudicand⁹ est i memor. p̄pe sa
 lutis 7 divini amoris. i. q. vij
 c. sancim⁹. 7 p̄cipue in mortis
 articlo. Itē nota q̄ d̄t Host.
 in sum. tit. de usu. q̄ si aliqua
 honesta persona. puta sacer
 dos vel ep̄s tractet inē debi
 torē 7 creditorē de satisfaciē
 do. 7 dicat creditori tal' medi
 ator. t̄m facias tibi reddi si ex
 corde residuū remittas. n̄ de
 cipias me. q̄ mediator sum.
 nec debitorē cui⁹ aie salutem
 q̄ro. 7 n̄ det creditor se ex toto
 corde liberare ip̄m debitorē.
 q̄re nō dicam eū liberatum
 nō video. nec curo q̄litercun/
 q̄ sit satisfactū. d̄mō sit satis

factū ei. Si q̄ mouent in Fri
 um h̄ faciūt in odiū vsurario
 rū. Si q̄s em̄ ex alia cā alij i
 iuriē. eādem h̄ admittet q̄li
 bet theologus q̄ concordia i
 ter ptes possit tractari. 7 pars
 eius qd̄ deberet ex pacto re/
 mitti. al's titulus d̄ trāfactis
 inutilis esset. 7 q̄re n̄ idē d̄ vsu
 ra. D̄m ergo 7 tenendū q̄ p̄
 cibo possit vl' iussu iudicē vel
 pacto p̄tuz remissio fieri. et
 sic dicā vsurariū absolutum.
 hec Hostiē. Que q̄dem itelli
 go p̄a eē i foro p̄tēioso. n̄ i fo
 ro cōscie. vel etiā i foro p̄scie
 q̄tum ad ea q̄ dubia essent.
 vtrū deberent dari vel nō. q̄
 rōnes sūt ad vtrāq̄ ptem vl'
 cū dubiū est q̄tum debeat sa
 tisfacere p̄ dāno dato. Et ad
 hoc faciūt rōnes q̄s facit ipse
 Hostiē. Sed vbi certum vl'
 clarū ē debitū vel rōne vsura
 rū vel alteri⁹ vsurpatōis ni
 si debitor liberalr remittat il
 lud qd̄ remittit. etiā si de mil
 le tantū decez remitteret. si h̄
 facit q̄ putat se alit' residuū n̄
 posse h̄re nil valet illa remis
 sio facta etiam publico pecca
 to q̄ ad aīam. Unde cuz mer
 cator infortunā passus fallit
 7 occultat multa d̄ bonis su
 is mobilibus. vt nō pueniāt

De restitutōe liber tertius

ad man⁹ creditor. 7 qrit ppo
ficiōem cū eis d̄ mino: i qnti/
tate q̄s debeat. pura cōuenit
r̄ndere singul̄ creditorib; ad
rōnem. xv. solidoz. p̄ libra. cū
tū posset totū dare vel cedere
bonis. cui p̄positiōi assenti/
unt creditores. 7 ita recipien/
tes liberāt eū de residuo. cuz
illi non sponte s; coacte fece/
runt illā remissionez. volētes
illa pte potius carere q̄ toto.
qn̄ imo 7 si cederet bonis to/
talit̄ nihil sibi refuādo. 7 nō
sufficiūt bona illa ad satisfā/
ciendū. si postea puenit ad
pinguiozē fortunā tenent de
residuo. de solu. c. odoardus.
¶ De dānis datis tēpe guerre
ad iuicē int̄ ciuitates quōet p
q̄s p̄ fieri restitutio q̄nfaciūt
pactū cū certis pactis 7 capi/
tulis. ¶ Nota q̄ in q̄dā sūmu/
la sic d̄. q̄ q̄uis sint pupilli
multi 7 absentes q̄ non assen/
tiūt. 7 forte etiam aliq̄ p̄dicū
ex puectis q̄ receperunt dā/
na iniuste. Nec eis est satisfā/
ctū. nihilominus tū est bo/
nū pacis q̄ q̄ hūit rēpublicaz
gerere p̄nt cum p̄sensu maio/
ris p̄s̄ subiectoz sibi pactis
pacis subdere. 7 licite relaxa/
re iuicē dāna data. 7 si fiat re/
laxatio p̄dicta. tenet 7 valet.

¶ Naz 7 B̄ mō p̄nt etiā p̄ bono
reipublice sibi talias impōe/
re 7 h̄mōi q̄s gabellas vocāt
De bonis s̄o clericoz 7 reli/
gioz nō p̄nt laici facere re/
laxatōez: qz nō sūt eoz foro s̄b
diti. nec d̄ bonis eccl̄iasticis
p̄mittit̄ eis aliq̄ dispositio. vt
dis. xvi. B̄n̄ p̄nt tū hoc face/
re p̄lati sp̄iales terrarū adin/
uicē de consensu 7 conuenien/
tia clericoz 7 religiosoz q̄ dā
na receperūt in guerra. Hāc
aut̄ relaxatōem q̄ ad laicos l̄
clericos intelligas de dānis
datis d̄ rebus p̄sumptis. nā
res extrātes vt equos p̄anos
7 h̄mōi q̄ h̄nt sciūt sua nō eē
vt puta qz bellū iustū non fu/
it ex pte suoz. vel si iustum ab
his acceperūt a quib; nō po/
terāt. ip̄a tenere non p̄nt. vñ
si d̄nos p̄pos iuenire possūt
eis reddere tenent. als̄ si non
inueniunt paup̄ibus eroga/
re. ¶ Idem videt̄ d̄dm̄ si d̄ iu/
sticia belli dubitat̄. nam vbi
clare bellū iustum ē res acce/
pte efficiunt̄ capiētū. dis. i. c.
ius militare. q̄ tū debēt iinter
eos p̄portionabil̄ distribui
per duces belli. vt xxij. q. v.
c. dicat. nisi p̄ publicum edic/
tum datum sit vnicuiq; qd̄
capit. Paup̄ez autē innocē

tum uo uidef tutu bona au-
ferre. cu sint sine culpa. nisi sb
fit ca. cu sit aliqs puniendus
de reg. iur. li. vi. Pena tn tpa
li frequet punif vnus p alio
diuersis de causis. vt. l. q. iij.
¶ De tutoribz. curatoribz ne/
gocioz alioz gestozibus filiis
familias z hmōi. q extorsit
vsuras vel fecerunt rapinas
fraudes z dāna nomine. alie/
no. s. p pupillis. patronis vl
patribz suis. nil tn eoz puenit
ad eos. sed ad pupillos dños
vel ptes eoz querit vtrū per
eos possit et debeat fieri resti-
tutio ipis pupilis vel ptribz
seu dñis nescientibz z inuisis
de bonis eoz ad qs puenit
talit extorta. Rñ. dicūt qdaz
indistincte q sic in foro pscie
dñmō nō imineat inde picu-
lū vite conscie vel fame si de/
pbenderet aut scandalū seqt
puta qz aliqs credit furatus
fuisse illa q innocens ē z hu-
iusmōi. tales ei vt dicūt illi nō
pvertūt furtū occulte illa reci-
pietes. cū pecunia fructus vl
p rapinas z fraudes habita
nō sint eoz. Et rō ē cū p effica
cē cam pdictoz. s. tutorz cura-
toz z hmōi. z p intermediū il-
loz tale iniustū lucrū deuenit
ad manus pupilloz. pfo-

noz vel patrū. z ad restitutōz
sunt obligati isti mediatores
iustū eē uidef. vt q cā illoz in
iuste ablata sunt nunc iuste
lniam habeat illa satisfacere.
ne ipi de ppo satisfacere tene-
ant. ar. ad hoc de reg. iuris. v/
bi dicit Lbrif. Omnis res p
quascunqz cās pbiur p cas-
dem dissoluit. ppterea ad ha-
gendū pdicti tenent. z i h ge-
runt vtilem curam sui. z illo-
rum qui iniuste detinent alie/
na. Alij aut pfectius z equis
rñdent p distinctionem. vitz.
qz aut tales adhuc hñt māi-
bus administratiōez rez illo-
rū aut nō. z in pmo cāu pñtz
debent restituere de bonis il-
loz ad qs puenit lucrū. qd ha-
bent p manibz si nolūt rema-
nere ipi obligati ad satisfaciē-
duz de suo. Et hoc sine occul-
te siue manifeste cum sufficiē-
ti cautela. vt ab ipis nō pos-
sit postea repeti. Et ad hoc
videtur facere ratio prime o-
pinionis cum regula illa. om-
nis res. Si aut non habent
amplius administrationem.
tunc subdistingendum ē. qz
aut pdicti tutores pcurato-
res z hmōi nō pñt illa restituere
de suo. puta quia paupes
sunt aut pñt. z si non possunt

De restitutōe liber tertius

sufficit q̄ denunciēt p̄ncipa
lib. p̄ q̄b̄ fecerūt vsuras. frau/
des ⁊ h̄mōi. si ignorāt quo/
mō fecerūt p̄ eis talia illicita
lucra q̄ ad eos deuenerūt. vñ
et obligati sūt ad restōem ⁊ si
nō satisfaciūt ip̄i p̄ncipales
habeant p̄positū satisfaciēdi
de suo cū poterūt. Ad accipi/
endū aut̄ occulta a p̄dict̄ ad
h̄ non tenet. nec dñt. Et rō ē.
quia q̄ ad se excusati sunt a re/
stitutione rōne impotētie. vt
xiiij. q. vi. c. si res. q̄ ad illos p̄
q̄b̄ fecerūt vsuras vel frau/
des auferēdo ab eis occulte.
p̄ hoc non p̄uidet̄ saluti eorū
cū remaneāt obligati in con/
scia. ex q̄ sciūt talia fore facta.
nec velint satisfacere. ⁊ sic nō
dissoluit̄ peccatū. vel obliga/
tio quo ad estimationem eo/
rū. Sed nec p̄t̄ q̄s a p̄uata p̄
sona cogi ad restitutionē ma/
le ablatōz. nisi p̄ iudicē eccle/
siasticū vel ciuilem. nec videt̄
bñ posse excusari a furto. cuz
p̄ctet rem alienam iusto dño
cū in vsura trāsserat̄ dñium.
p̄ h̄ etiā se exponit multis pi/
culis. Si aut̄ tales mediato
res de quib̄ dictū est p̄nt̄ re/
stituere. cuz illi ad q̄s extorta
puenerūt nolūt restituere qui
p̄ncipalit̄ obligant̄ p̄nt̄ pete/

re humiliter nō p̄ coactioneꝝ
vel fraudem a creditorib̄ vsu/
rarū. vel fraudum remissionē
cū penes eos non remanserit
pecunia fenebris. ⁊ illi qui eā
habuerūt remaneant p̄ncipa
liter obligati. q̄ remissioe ob
tenta libere ⁊ sponte amplius
nō tenebunt̄. sed tm̄ p̄ncipal̄
nisi ⁊ eis fieret remissio. q̄ si
remissionem facere nō vellent
tenet̄ satisfacere de suo. ⁊ tūc
vsq̄ ad q̄ntitatē solutam. p̄ il
lis poterūt occulte accipere de
bonis eoz. si al̄s p̄ viā iudi/
cij habere nō p̄nt̄. ita tm̄ q̄ nō
sequat̄ scandalū vel piculū q̄
sp̄ vitanda sūt. Ubi aut̄ me/
diatoꝝ talis sic satisfecit. debz
p̄ aliquoz modū cautū decla/
rare illi q̄ sciebat se obligatū
ad illud amplius non teneri.
vt puta si dicat se non curare
ab eo illa recuperare. quasi ac
si donasset. vel declarare here
dibus suis q̄ nō recipiant a
tali p̄sona aliquid vt debituz
pro tali causa. ⁊ huiusmodi.
Bona em̄ fides non patit̄ vt
semel exactum bis exigat̄. de
regulis iuris. li. vi.

Lui fienda sit restitutio.

Capitulū. v.

Quantum

ad qntū. s. cui fienda ē restitu-
tio seu datio rei ablata v'l als
illicite acq̄siste. Pro sūdāme-
to notāda est distinctio quas
pōit Tho. ij. q. xxxij. dicēs.
Triplr p̄t aliqd esse acq̄sītū.
Uno mō qz id qd acq̄rit illi-
cite debet ei a q̄ acq̄sītū et ex-
toritū est. z siue nō trāfferatur
dominiū illius rei in accipiē-
tem vt in furto z rapina. siue
transferat vt in vsura. tñ com-
petit repetitio. Secdo mō d̄r
aliqd illicite acq̄sītum. ita qz
ille qui illicite atq̄sītū. nō p̄t
illd retinere. nec tñ debet illi
a q̄ acq̄sītū. qz ille n̄ iusticiaz
dedit. z ille n̄ iusticiā accepit.
vt in symonia z silibz. in qui-
bus ip̄a datio z acceptio ē n̄
legē. Tertio mō d̄r illicite ac-
q̄sītū. nō qz ip̄a acq̄sītio sit il-
licita. sed illud ex q̄ acq̄rit ē il-
licituz. ex q̄ transferē dñiū.
nec p̄petit repetitio. vt in me-
retricio z hmōi. nam meretrix
turpiter agit z n̄ legē dei forni-
cādo. sed ip̄a acq̄sītio v'l da-
tio pecunie p̄ hmōi illicitis n̄
ē illicita nec p̄tra legem dei. z
h̄ p̄pe d̄r turpelucritū. De illi-
citis ergo isto tertio mō acq̄-
sitis s̄m Tho. z Ray. potest
dari elemosyna. z p̄t etiaz re-
tineri. nisi sup̄fluū p̄ fraudez.

vel dolū mulier extorserit. q̄a
illud esset restituendū. Et ad
hoc p̄tinent lucra facta ex hi-
strionatu illicito. ex duello. ex
torneamento. ex fertis factis
de floribz z alijs hmōi. q̄rum
vsus ē cōit ad lasciuā. ex de-
cjs factis. ex arte mathema-
tica seu arte diuinatozia. ex lu-
cro negociationis. aduocari-
onis vel medicine in cāu nō
p̄cesso q̄ ad clericos. in his di-
xerūt aliq̄ n̄ posse fieri elemo-
synā. qz vt d̄r Prouer. iij. Ho-
nora deū d̄ tua suba. Et iterū
Honora deū de tuis iust' la-
boribz. xiiij. q. v. c. elemosyna
z. i. q. i. non ē putāda. S̄z h̄
nō ē vez s̄m Tho. z Ray. z a-
lios cōiter. Predicta autē ca-
pitula allegata hoc intendūt
qz non licet dare elemosynaz
de malis acq̄sitis. que. s. d̄nt
certis p̄sonis restitui. vel qz n̄
debet aliq̄s aliqd facere illicitū
vt det elemosynam. Et q̄s-
uis quidam distinguant vt
d̄r Buil. qz in his q̄ p̄hibita
sunt qz mala. z non puniunt̄
a iure. nisi infamia. vt meretri-
cium duellum z hmōi. talia
p̄nt retineri. Sed q̄ mala sūt
quia prohibita a iure. vt tor-
neamēta. negociatio q̄ ad cler-
ricos z hmōi. z talia n̄ possūt

De restitutōe liber tertius

retineri ad vsum suū. sed dñt paupibus erogari. Licet hec distinctio videat eē pbabilis tñ qz pene sunt restringende non ampliande. 7 q̄ nimis emungit elicit sāguinē. **Beñ.** Credo q̄ in pdictis oīb; casib; 7 silib; bonū est 7 salubre q̄ penitēs inducat ad erogā dñ paupib;. non tñ cogend⁹ ad h. nec si nō velit in h est iudicād⁹ non eē in statu salutis. si nō velit hmōi pñiam agere **Laccipe.** .s. q̄ hmōi lucra pauperib; eroget. nisi in casib; a iure exp̄ssis. vt in symonia. et idem de eo qd̄ dat iudici ad corūpendū cum 7 hmōi. vt infra dicit. fm ergo Thom̄. **Suil. Ray. 7 Inno.** de hmōi d; dari elemosyna debito honestatis 7 cōsilij. non debito necessitatis salutis. 7 sic intel ligit illud. r̄ij. q. v. q̄ habet. **Non ē ġ illud acceptuz** sic restitueudū ei a q̄ acceptum ē. qz in turpi cā melior est cōditio possidentis. ff. de p̄di. ob turpem cām. De illicite acq̄sitis sc̄do modo. vicz cum illud sit acq̄situm non debet ei a q̄ est sic acq̄situm. nec tñ acq̄rens p̄t. p̄ seretinare. Illud p̄t r̄d; de necessitate salutis nō soluz de p̄silio 7 honestate

paupib; erogari. z huius rō a fm Tho. ij. q. lxxij. qz ip̄a datio 7 acceptio est lege pbibita vt in symonia. Quidā tñ extendūt istū sc̄d m modum ad oē lucrū in q̄ p̄mittit p̄ctm̄ i dante 7 i recipiēte nō solum i symonia. sed etiā in pecunia accepta ex adulterio. 7 p̄ vsura cum q̄s accipit mutuū sine cā rōnabili. puta vt amplius dicit. 7 inde soluit vsuras. Illā vsurā vt dicunt q̄ accipit retiere nō p̄t. nec tñ ei d; reddere qui dedit. quia turpiter operatus est dando mutuū ei quem nouerat non idigere. S; Tho. nō dicit h. sed cū datio ē ġ legē. in dicto aut casu datio pecunie p̄ mutuo nō est p̄ctm̄. s; accipe illo mō vsurario mutuū est p̄ctm̄. q̄a dat illi occasionē mali. Unō licet peccet mortaliter sic mutuū accipiēdo. debet tamen potius reddere illi a quo accipit q̄ pauperib; erogare. nisi vbi nō inueniret ille a q̄ accipit. vel etiā si vellet illā vsurā reddere nō vsurario. sed his a quib; extorsit ip̄e vsurarius vsuras pro eo satisfaciendo p̄ illa parte. et tunc debet vsurario significare ne iterum illi restituat. et precipue debet hoc

facere cū licentia epi. vt si di-
ctus vsurari⁹ vellet ab eo re-
petere. eps cogat illū desistere
a repetitōe. ⁊ ex q̄ vtilit̄ gestū
est negociū ratū h̄re d̄. nō tñ
teneat ad h̄ sc̄in q̄rere v̄l dare
bis q̄b̄ debitor est vsurarius
sed sufficit q̄ restituat a q̄ ac-
cepit paup̄ib⁹ autem erogare
nō debet. cū nouit eū a q̄ acce-
pit. et p̄t ei dare. q̄d expresse
ostendit Aug⁹. dicēs. Nolite
facere elemosynas d̄ fenore ⁊
vsuris. xiiij. q. v. nam cū dat
paup̄ib⁹ q̄d debet certe perso-
ne nō liberat a restitutōis ob-
ligatione ad illā p̄sonā. vt ha-
betur extra de homici. ca. sic
dignū. circa fi. Sed in symo-
nia ip̄a datio ⁊ acceptio pecu-
nie est phibita. Unde d̄. i. q.
i. ca. anathema danti anathe-
ma et accipienti. nec sibi reti-
nere valet. nec illi reddere qui
dedit. sed debet de necessitate
salutis paup̄ib⁹ erogare si p̄t.
vel illi ecclē in cui⁹ iniuriā da-
ta est pecunia applicari v̄l ali-
ter p̄uideri. p̄t h̄es in. ij. p̄t
sum. ti. i. c. i. Similiter i iudi-
cio phibitū est iudici v̄l affe-
soi cū habent certū salarium
accipere aliqd a partib⁹ p̄ iudi-
cando vel nō iudicando. vel
iudicando bñ vel male. ⁊ testi

est phibitū accipere p̄ testimo-
nio ferendo. Unde August.
Ideo non debet vendere iu-
dex iustū iudiciū. aut testis ve-
rum testimoniū. quia vendit
a duocatus iustū patrociniū
et iuriscōsultus verū cōsiliū.
Illi em̄ inter vtrāq̄ partē ad
examen adhibent. isti ex vna
parte p̄sistūt. xiiij. q. v. c. nō sa-
ne. Qd̄ ergo recipit iudex p̄
h̄mōi vel testis p̄ se retinere
nō potest. sed debet restituī il-
li q̄ dedit. si iuste dedit. puta
vt iuste iudicaret intendēs re-
dimere quodāmodo veratio-
nem suā. Unde Aug⁹. i dicto
ca. nō sane. Ille solet male si-
bi ablatā pecuniā repetere q̄
iustū iudiciū emit qm̄ venale
esse nō debuit. Sed si pecu-
nia data fuit iudici ad eū cor-
rumpendū. vel testi ad falsū
testimoniū dicendū. v̄l alicui
ad falso accusandū vel aduo-
cato ad iniuste aduocandum
illi datorū reddi nō debet. qz
turpiter dedit nec sibi retine-
re debet. sed pauperib⁹ elargi-
ri. vel illi in cui⁹ iniuriā data
est. ⁊ precipue si ex h̄ amississet
iustaz causam. habent̄ hec in
dicto capitulo. non sane. pro-
ut ibi notat Joban. an. et Er-
chid. et. xi. q. iij. ca. qui recte.

De restitutōe liber tertius

z Inno. extra d' imuni. eccle. qz pleriqz Ray. z Host. in sū. Silt' inferiores officiales vt nunciū missi et hmōi si aliqd extorqunt p improbitatē vt d' nariū puū z hmōi. tenēt pau peribz erogare. z hoc vbi cer tū salariū recipiunt. vt diē gl. in. c. nō sane. Nam cū salariū sufficiens recipiunt. si qua ex torquent debent restituere si est qd notabile. z idem videt dōm de notarijs. camerarijs et hmōi q officio suo exigunt aliqd a psonis. Si ei habēt sufficiens salariū tenent ad res titutiōem eoz que accipiūt. nec videt excusare p̄suetudo cū sit irrōnabilis. ar. xxiij. q. i. c. militare. vel paupibz eroga re. si de facili non pōt inueniri. Si sō salariū nō habe rent vl non sufficiens credo q̄ p̄suetudo excusaret. qz ne mo cogit suis stipendijs mi litare. ar. insup d' his q accipi unt pecuniā ab accusatis veli carceratis anteq̄ pferat snia d' eos vt intercedant p eis z li berent. Sciēdū q̄ si accusati vel incarcerati sūt culpabiles xū z merito pdēnādi. illā pe cuniā nec reddere debent da toribz. qz turpīē dederunt nō sibi retinere pnt. qz turpīē ac

ceperūt impediētes iusticiā. sed debent paupibz ero gari. ar. xxiij. q. v. q̄ habetis. Si sō sunt innocentes z ad redimēdā suā veratiōem de derunt z pcurandā sui libera tiōz. si intercessores eoz sunt officiales salariati. als pecu niā p̄ receptam reddere de bent vel paupibz erogare. ni si data fuisset p modū doni z liberalitatis. z p̄cipue post li beratiōez. qz tūc retineri pos set. ar. i. q. ij. c. sicut ep̄m. z silt' si intercessores nō sunt officia les salariati sed puate p̄sōe la borando p hmōi iusta libera tiōne iuste faciūt. z qd eis da tur iuste retinere valēt. Item de pecuniā data p adulterio p̄misso vl p̄mittēdo. q̄uis q̄ daz dicāt q̄ d' dari nō ei q̄ de dit. nec sibi retineri. sed ei da ri in cui' iniuriā data ē. s. ma rito. si vxor ei' commisit ad ulteriū. ex q̄ pecuniāz habuit videtur q̄ poti' debeat pau peribus erogari. nisi ille mari tus esset paup. qz ppter pau ptatē posset etiam p̄fessor ipsi mlieri tāq̄ paupī dimittere. Et silt' d' viro p̄mittēte adul teriū q̄ ad vxorē caste viuētē z videt eē i hmōi q̄i idē ius si cut z i turpi lucro. vt i mere

tricio. qđ etiā p̄t retineri sic ac
 q̄sitū. nisi q̄ leges p̄hibēt ad/
 ulteria 7 puniūt. nō at simpli
 cē fornicationez 7 meretricia.
 Sibilomin⁹ de pecunia data
 padulterio nil statuūt sic de
 pecunia symoniaca . et alijs
 hmōi. vnde paupibz erogari
 pon⁹ inducēdi sūt. xiiij. q. v.
 c. nō sane. ¶ De acquisit⁹ p lu
 dos fortune extra illos casus
 in q̄bz d̄z acq̄sitū p hmōi re/
 stitui. debēt paupibz erogari.
 qñq; etiā posset sibi retinere.
 S; de h̄ s. e. li. ti. i. De illicite
 acq̄sit⁹ p̄mo mō. i. cū debetur
 illud acq̄sitū ei a q̄ acq̄sitū est
 vt in furto. rapina. vsura . et
 hmōi. regula est q̄ hmōi sunt
 restituēda spoliatis. siue sint
 dñi illaz rerū siue ad eos spec
 tet dūmodo constat rem non
 fuisse ablatā. vt accidit i pig/
 noze deposito cōmodato . et
 hmōi. licet em̄ tales q̄ habēt
 pignora deposita et hmōi nō
 sint dñi illarū rerū. tñ ex ho/
 nesta causa illa tenent . iō his
 debēt restitui talia ablata nō
 dñis ipsaz rerum. 7 sic intelli
 go illd. iij. q. i. c. reintegrāda
 sūt oia spoliatis. extra de resti.
 spol. p. totū. Si aut̄ res abla
 ta est ab eo qui iniuste habue
 rat. puta p furtū vl p rapinā.

restituenda est dño illi⁹ rei. nō
 illi furatori. q̄uis at malefa/
 ceret talis restituendo furato
 ria a quo ipse acceperat. 7 nō
 domino rei ipsius quē nouit.
 tñ fm Uber. liberat⁹ ē ab ob
 ligatione restituēdis. qz repo
 suit in p̄stinū statū 7 gradum
 Quidā tñ dicūt q̄ illud q̄ ac
 q̄rit ex vsura mētali tñ. nō d̄z
 illi restitui q̄ dedit. qz a se vo/
 luntarie abdicauit. n̄ tñ sibi
 d̄z retinere. quia p̄ legem acce
 pit. extra de vsuris ca. p̄suluē
 sed debet paupibus erogari.
 ar. c. sicut dignus. extra d̄ ho.
 mi. de vsuris. c. tū tu. S; ista
 iura inducta vident̄ esse p̄ ta/
 lem opinionem. naz ibi d̄r q̄
 debent ablata restitui eis q̄z
 fuerūt si repiuntur. vel eozuz
 heredibus. nec aliqđ ius nec
 aliqđ doctor solēnis facit istā
 distinctionem inter vsurā mē
 talē 7 pactionalē vt prima de
 beat restitui ei qui dedit sedā
 aut̄ nō sed paupibus erogari. s;
 sicut indistincte dicit Aug. d̄
 acceptis p furtum 7 rapinaz
 q̄ debent restitui. n̄ dari pau
 peribus sic inq̄ens. Qui con
 tra ius societatis humane.
 furtis. rapinis: inuasionibus
 oppressiōibus aliqua abstu
 lerunt reddenda potius quā

De restitutōe liber tertius

Donanda censem⁹. exēplo za/
chei. xiiij. q. v. c. sane. ita z idi
stincte dicit idem de vsuris
Nolite elemosynas facere de
vsuris. q. ead. q. i. dicat. b. red
denda sūt nō paupibz danda
cū. s. inveniunt q̄ dederūt ip/
sas vsuras. Et cū dicit q̄ q̄ de/
dit vsuras volūtarie illō a se
abdicauit. Rñ. q. si dedit ex
liberalitatez p modū doni ve
rū eēt. z tūc recipiēa s̄ sciens
ñ tenet restituere n⁹ paupibz
dare. Sz si dedit rōe mutui
pncipalr non abdicauit illō
voluntarie. supplez p ditiōa
te. ne mutuās reputaret se g/
natū. z istū ingratū. z sic alia
vice nō inueniret mutuū. z id
sibi debet restitui vsura. Si
autem nil accepit. vltra sortez
q̄uis hoc non intenderet. in
nullo tenet nec illi nec paup/
bus. q. Pro hmoi aut maior
declaratōe sciendū q̄ in re q̄
debet restitui se aliq̄s triplici
ter pōt habere. quia aut ē ve/
rus dñs. aut heres eius aut
solum est dispensator circa ip
sam rem. z in pmo casu cum
sez ē verus dñs rei ablate dz
sibi restitui si pōt. l. ij. q. i. c. re/
integrāda. z fere p totā qōnē
Et hoc nisi iusto bello vel iu
sto edicto impiali vel ecclia/

stico ille cui res sublata est p/
uaret iure rehabendi simplr.
vel ad tps. nam cū continge/
ret hoc. puta qz tāq̄ heretic⁹
p̄demnatus ē dñs rei. vel de
crimine lese maiestatis cōui/
ctus. in q̄b⁹ casibz oia p̄fiscā
tur post sniam sup hoc nō si/
bi. s. fisco debēt oia sua appli
cari. extra d̄ here. c. excōica⁹.
Insup si dñs rei ablate nō ha
bet administratiōez bonoz
suoꝝ. vt pupillus. dz illō red
di tutori vel curatori. In se/
cundo vero cā u. s. cum legiti
mus heres ē sibi debēt abla
ta restitui. sed cū tali distinctōe
fm Ray. qz si heredes sūt plu
res vnicuiqz fm pportiones
sue hereditarie p̄tis restituē
dū est. Si aut heres i aliq̄ de
terminata q̄ntitate cōstitutus
sit puta in caplo vel domo. z
nō plus. tūc restitutio nō fiet
heredi. sed illi vel illis q̄bz tel
stator p̄misit dispensatiōem
bonoz suoꝝ. Si hō defūct⁹
in morte sua oia bona sua le/
gavit paupibz z p̄ijs locis
q̄bz illa legata sunt acquirē
ius in bonis defuncti p̄fēti
bus z futuris. vñ et eis debz
restituī. In tertio cāu. s. cū est
disp̄sator rex. vt epi z aliq̄ p/
lati eccliarū z gubernatores

hospitatū ē distinguēdū. qz
cū dāt aliq̄ alijs. aut dant de
rebus suis pprijs. puta p̄fimo
nialibz v̄l p̄ industriā acq̄sitis
sicē sc̄pture doctrine et h̄mō i.
z de h̄mōi dādo quibuscūqz
etiā malis vt meretricibus z
histriōibz q̄suis q̄nter peccēt
vt illō. lxxxviii. dī. c. donare.
tū nō tenent ad restitutōez nec
illi qui h̄mōi recipiūt ab eis
fm̄ Ray. z Guil. aut dant de
fructibz ecclīaz suaz z locoꝝ
pioꝝ ad mēfaz eoꝝ seu v̄sum
sp̄aliter deputat̄. z tūc etiāz
male vtēdo z dādo male faci
unt. nō tū tenent ad restitutō
nē ip̄i. nec q̄ recipiunt ab eis.
nisi sc̄pient p̄ extorsiones frau
des z violentias z h̄mōi. tūc
tenent. z h̄ fm̄ Tho. ij. ij. q.
clxxxv. et fm̄ Guil. Aut dant
de bonis ecclīe deputat̄ ad
cultū diuinū vel capitulo di
stribuēdis. aut paup̄ibz ero
gandis specialit̄. vel cū etiāz
multipliciter cōmittūt dispē
sationi sue sine distincōe sibi
deputatoꝝ ad vitā ab alijs. z
tūc si dāt causa necessitat̄ seu
elemosyne b̄n̄ faciunt. nec ip̄i
tenent nec q̄ recipiūt ad resti
tuenduz nisi darent de his q̄
sūt distincte deputata cleric̄.
qz tūc tenent eis de eo qd̄ ab

stulit ab eis. qz non danda est
elemosyna de alieno. xliij. q. v
ca. neqz. Si dant p̄sonis ho
nestis p̄ patrocinio et labore
quē impendūt ecclīis etiāz
laudabiliter faciūt fm̄ q̄ntita
tē laboris et industrie. Ecclē
siasticis em̄ vtilitatibz seruīē
tes ecclēsiastica oportet remun
neratiōe gaudere. xij. q. ij. c. q̄
cūqz. Nec q̄ plati dantes nec
recipiētes p̄ h̄mōi tenent in
aliq̄ restituere. Sz si dant rō
ne parentele. cū tū nō indige
ant. vel causa fauoris hūant
erga p̄ncipes nō faceret ad re
dimendā veratinoē q̄ ad ty
rānos z siles. vel dant cā tur
pitudinis vt meretricibus z
h̄mōi. tenent ad restituenduz
que sic male dederunt. non
quidem de bonis ecclīe. sed
de bonis patrimonialibus si
habent. vel p̄ industriā acqui
sitis. Illi etiāz qui sic talia q̄
alijs debebāt male accipiūt.
tenent restituere nisi ipse qui
dedit satisfecit. Tho. vbi sup̄
debent autem dare v̄l succes
sori eius qui dedit. vel in vti
litate ecclīe p̄uerrere cum
licentia superioris. vel paup̄i
bus erogare. si illa pauperibz
debeātur. Qui aut recipiūt
a religiosis propter iniustam

De restitutōe liber tertius

causam. vñ sine lñia superioris debet restituere plato ipi^o monasterij. vel puer^o. vel als in utilitate monasterij conuere re vel expendere. p̄cipue si ipe plat^o fuit q̄ male dedit. In oī autē cāu ex sup̄dictis d̄z fieri. ita q̄ pctm̄ qd̄ est occultū nō manifestet. et ita q̄ nō sequat̄ mai^o scandalū. ar. dist. xij. c. duo. Qui autē tenent alicui ecclesie vel loco pio debent illō dare gubernatori seu rectori eius loci. nisi ille rector n̄ haberet iustū titulū. sed vsurpatū vel pbabiliter credat male vsurū. tūc em̄ posset in utilitate illi^o loci cōuerti vel successori referuare.

Cur sienda sit restitutio.

Capitulum. vi.

Quantum

q̄ ad sextū. s. cur sit sienda restitutio. Ad hoc bt̄us Tho. ij. q. lxij. assignat rōez. vñ qz restitutio ē actus iusticie. ad iusticiā at̄ habēdā et exercendā q̄libz tenet. Cōsistit at̄ iusticia in q̄daz eq̄litate q̄ tollit p̄ vsurpatōnē et detētionē aliene rei. et repari nō pot̄ nisi p̄ iteratā dationē seu p̄ assignatiōez rei et cui^o erat si p̄. et idō tenet restituere. S̄z no

ta q̄ sic q̄libz q̄ est sui iuris se donare rem suā ita p̄ et itaz remittere rem sibi debitā grat̄ et relatare suo debitori. que restitutio siue donatio libere facta sine fraude et coactōe post q̄ facta est p̄ p̄niaz nō pot̄ reuocari. vt dicit Ray. ar. vij. q. i. c. q̄ piculosū. S̄z sciendū q̄ illi q̄ ponūt se in manibz creditorū. p̄mittēdo seu offerēdo se ad dandū qd̄ peterēt. rogātes tñ q̄ totū vñ p̄tē dimittāt s̄z nō intendūt restituere. imo sperāt q̄ p̄ nihilo vñ modico detabūt. als nō se ponerēt in manibz eoz. a pctō qd̄ē rapine vsure seu alteri^o male vsurpatōis nō sūt absoluti. quia pctm̄ p̄ p̄niaz et p̄fessione dimittit quā illi se nō hñt. S̄z vtrū absoluti sint a debito seu obligatiōe restituendi. distinguendū est s̄m Egidij i q̄libet. quia si creditor p̄p̄a voluntate et liberalitate dimisit et donauit nō curās q̄ debitor intenderet non tenetur ipe debitor amplius restituere. si h̄ ei clare constat. Secus autē si creditor deceptus vñ coactus vel desperatus. i. q̄ nūq̄ sperabat se illud debitum ab eo posse habere vel non posse habere totū. et idō potius vo

luit h̄re p̄tes q̄ nihil dubitās
ne nihil h̄ret si totū vellet h̄re
Talis em̄ remissio nō valz. z
adhuc obligat ad restituēdū.
S̄z qz hec mat̄ia ē mltū vti/
lis z necessaria sciri. z i frequ/
ti practica. iō serios̄ z pleni/
tractāda. z qd sentiāt docto/
res i h̄ referēdū. Lū ḡ q̄ritur
vz vsurario vl̄ cnilibz alteri
q̄ h̄z aliēa sufficiat i foro p̄scie
remissio sibi facta ab his a q̄/
b̄ extorsit vsuras vl̄ alia ma
le ablata. vel ab hereditibz eorū
si illi nō viuūt. Rūdet diuersi
mode a diuersis. vt in. §. seq̄n
tibz. S̄rar. de senis asserit q̄
h̄ns male ablata nisi reddat
aut sufficientē faciat cautōez
nō p̄t liberari a sua obligatio
ne p̄ aliū modū cū p̄t aliq̄ mō
restituere nec em̄ p̄t debitum
deobligari. Et p̄mo nec p̄ vi/
am remissiois. Secūdo nec p̄
viā satisfactōis. Tertio nec
p̄ viā liberatōis. Quarto nec
p̄ viā trāslatōis. Quinto nec
p̄ viā donatōis. Sexto nec
p̄ viā renūciatōis. Septimo
nec p̄ viā p̄uenientie z discre/
tionis. Inducit ad h̄ has rō
nes q̄ nō vident multū vzge
re. sed sine multa difficultate
solui p̄t p̄ eos q̄ tenēt q̄ abs/
q̄ actuali restitutōe p̄t tolli

obligatio male ablatoruz ab
eo cui obligat p̄ quēlibz hoz
modozū. dūmodo nil fiat in
fraudē vel p̄ metū vel p̄ despe
rationē. s. nō rehabendi. sed li
bere sp̄ote gratz z sciēter. Si
enim fraudulentē vel coacte
h̄mōi fieret talis deobligatio
locū h̄z qd d̄t z n̄ alit. Q. nō
possit tolli tal obligatio p̄ viā
remissiois nisi restituat. p̄bat
sic. Null̄ ē capax remissiois
nisi a pctō p̄us desistat. s̄z ha
bens rem male ablatā q̄ diu
remanet obligat̄ ad reddēdū
nō d̄t desistere a pctō. ergo
nō est capax remissiois. et per
p̄ns poligatio illa tolli nō p̄t
p̄ viā remissiois. Ad qd facit
regla Pctm̄. de reg. iu. li. vi.
Restitutio em̄ p̄ quā obliga/
tio tollit̄ est p̄uēia remissioi
vnde nō videtur remissio fie
ri nisi p̄ restitutionē tollat̄ pri
us obligatio. Sed ad hoc re
spōdet. maior p̄t intelligi du/
pliciter. Uno mō vt intelligat̄
de remissioe debiti rei ablate.
et sic videt̄ falsa. nam potest
alicui remitti debituz si vult
creditor libere et sponte. quā
nis ille debitor non intendat
dare. et non sibi amplius ob/
ligatur s̄m Egidium. ¶ Se/
cundo modo vt intelligas de
q̄

De restitutōe liber tertius

remissione peccati. et tūc ē ha
maior. et minor falsa. nā hñs
male ablata si nō pōt restituere
re yllō mō remanet obligat⁹
ad restitutōem cū poterit. ex
tra de solu. ca. odoardus. et tñ
desistit a pctō si penitet et pro
ponit restituere i futurū. Sz
si p̄t restituere sed male. et hoc
intendit facere si creditor nō
remittat. talis etiā adhuc re/
manet obligatus ad restituē/
dū. et tñ desistit a pctō penitē/
do. Et quod pendet ex regla
Aug. pctm. q̄ restitutio est p̄/
uia remissionis. verū ē dere/
stitutio nō solū actuali sz eti/
am mentali. et in pposito et in
equalenti. Q. non tollat pvi/
am satisfactōis pbat sic. Sa/
tisfacere est pctōrum cās exci/
dere. et eoz suggestioibz ad/
itū non indulgere. de pe. dis.
iij. circ a pncī. Cū ergo abla/
tio et detentio rei. s. pcti sit per
oppositū suū. s. restōem. igit̄
nisi restituat nō videt posse sa/
tisfacere q̄ntūcunqz acceptet
creditor. Insup cū p satisfac/
tōem nō solū reparet amici/
ciā sed etiā eq̄litas iusticie q̄
ablata erāt p vsurpatōez et de/
tentioez alienoz nisi tollat cā
iniusticie et ineq̄litas q̄ sit p
restitutōez subtractoz dū cre

ditori reddif qd minus ha/
bebat q̄s debebat ab ipō vsur/
patore q̄ plus habebat q̄s de/
bebat nō repabit iusticie eq̄li/
tas. et sic nō fiet satisfactio ni/
si reddat ablata. Satisfactio
em̄ fieri d̄z p ipm debitore q̄
violavit iusticiam vsurpādo
aliena. non p creditore. Ad h̄
rūderi pōt q̄ vtiqz pcti causa
excidi nō p̄t nisi p restitutōez
sz restitutio nō solū fieri pōt
actu sz etiā mente et pposito.
als q̄ nō p̄t restituere cum nil
habeat. seq̄ret q̄ nō posset sa/
tisfacere p pctis. qd est falsū.
Sikr etiā eq̄litas iusticie re/
parari p̄t nō solū p actualē re/
stitutōez. sz etiā p aliū modū.
p quē creditor vel iniuriā pas/
sus reputat sibi satisfactum.
Fit quoqz in hmōi remissioe
satisfactio p debitore q̄ viola/
vit iusticiā dum hz animum
paratū et se offert ad restituen/
dum si non remittit. Tercio
probat q̄ non tollatur p viā
liberatiōis sic. Chryso. dicit
extra de regu. iij. c. Om̄s res
per quascūqz causas nascitur
per easdem dissolvitur. Sed
obligatio talis iniusti detent/
toris nascitur per solam eius
depravatam voluntatem. sz
rapiendo vel tenendo v̄l deti

nendo re aliena. g̃ dissolui nō poterit nisi p̃ voluntate. s. rectificata. s. in restituēdo ablata: et sic videt̃ q̃ n̄ sufficiat volūtas ei⁹ cui fieri d̄; restitutō ad tollendū obligatōz cū nō fuerit cā ipsi⁹. Ad qd̄ r̄nderi p̄t q̃ voluntas dep̄uata vsurpatōnis rectificari p̄t nō solū per actualē restitutōez sed p̃ intētionē voluntariā restituendi si ille. sponte noluerit remittere. et sic non solū volūtas creditoris sed et debitoris volūtas q̃ fuit cā obligatōis concurrat ad liberandū obligatorem dū se offert ad satisfaciendū creditori ad placitū. Quātū ad q̄rtum. s. p̃ viam trāslationis et acq̄sitionis dñij probat q̃ non possit tolli obligatio sic. Presupposito q̃ i vsura non trāsserat dñiuz fm̄ q̄sdam tunc assumit tal̄ regula. Nullus p̄t in re detinenda iniust⁹ titul⁹ aduenire. nisi p̄us iust⁹ auferat titul⁹. nā iniust⁹ titul⁹ auferri nō p̄t absq̄ hoc q̃ iustus titulus acq̄rat. et e cōuerso. et ideo erit alia actio p̃ quā iniust⁹ titulus tollitur et p̃ quā iustus titul⁹ acq̄rit̄. Nullus g̃ aduenire poterit. iniust⁹ titul⁹ p̃ aliquā actiōem nisi ei auferat̄ iniust⁹ titulus

p̃ alia actiōez. Sed illis q̃ acq̄runt dñium in re detinēda aduenit iust⁹ titulus p̃ dominiū acq̄sitionem. g̃ si p̄us habuit iniustū titulū p̃ rei alienę vsurpationē et detentiōem optet q̃ dicit̄ titul⁹ iniust⁹ auferat̄ p̃ eiusdē rei restōem aut dñij acq̄sitiōem. et sic nō ē cā par dñij ante restitutōz. et m̄to forti⁹ in furtis et rapinis i q̄bz fm̄ oēs nō trāssert̄ dñiū. Sed ad h̄ r̄ndet̄ q̃ ad hoc videt̄ dicitū est restitutio p̃ quā auferat̄ iniustus titulus i foro cōscie fieri p̄t nō solū manualiter sed etiā mentalr. dum. s. ē paratus reddere realr si non vult dimittere. et sic ablato iniusto titulo p̃ spontaneā et liberā remissionē creditoris acquirat̄ dñium. ¶ Quātū ad q̄ntū q̃ non possit tolli p̃ viā donatōis p̄bat sic per has p̃positiones. Ille cui restitutō fieri debet donare non potest prius q̃ sit restitutus et ipse iniuste detinēs aliena anteq̄ restituat ablata certificari nō p̄t de tali donatione verum sit vera donatio. p̄mam sic p̄bat. Donatio nisi sit libera n̄ est donatio s̄a. ff. d̄ adimē. l. e. ga. l. rem legatam. Iste autē qui talit̄ donat. sez anteq̄ sit

De restitutōe liber tertius

restituendus nō libere donet. qz non libere illud hz. cū non actualit̄ habeat. Et si dicat qz libere restituendus p̄t h̄re z p̄ p̄ns libere p̄t donare. qz detētoz bonoz suoz parat̄ ē red- dere. Talis instātia nihil valet. qz r̄stituēd̄ certificari n̄ p̄t qz talis h̄ns sua male ablata sit patus ad ea restituēda. nisi ea statim cū p̄t reddat. vel p̄ eis reddēdis sufficiētē cautionez facit. qd̄ p̄tinet ad scōdaz p̄positionē. Nam' z si videat̄ aliq̄ signa q̄b' se paratū ad satisfaciendū oñdat nō p̄bat̄ eē sufficientia cū illis vti possit. ita ille q̄ non hz intentionem restituendū sicut ille qui hz. z talis alienozum detentoz iniustus cui donatio fit añ restitūtoz. nō p̄t eam vt verā donatiōem acceptare vel accipere cū bona cōscia. Ad qd̄ r̄ndet̄ qz donari p̄t nō solū res habite. sed etiam iura z actiōes z q̄ sperant̄ haberi. nec p̄pte/rea p̄t dici qz non sit donatio libera. qz res actu nō habet. z cū h̄ negocium agat̄ z discutiātm̄ forz cōscie vbi credēdū ē cuilibet p̄ se z contra se. z nemo sit arbitrand̄ imemor p̄pe salutis. vt d̄z. i. q. viij. sancim'. et q̄ debitor offert se pa-

ratū ad restituendū si vult rogat̄ tū vt donet nō coact̄ nō decept̄. sed spontane' p̄t sibi p̄suadere z credere libere donasse. p̄cipue cū non egeat mltum. nec em̄ p̄sumit de facili quis p̄ccere sua et donare. Quantū ad sextū qz n̄ possit tolli p̄ viam renunciatiōis p̄bat sic. vbi renunciatio non habet locū. obligatio tolli nō p̄t p̄ viam renunciatiōis. sed anteq̄ fiat male ablatoz restitūto. non p̄t ille cui restitūto fieri d̄z renunciare. ergo n̄ p̄t tolli obligatio detinentis aliena iniuste p̄ viam renunciatiōis. Maior est nota. minor p̄batur. nam renunciatio illa q̄ fit a spoliato ateq̄ restitua' ip̄a decernit̄ eē nulla. sic patet. iij. q. i. c. ep̄is. z extra de resti. spolia. ca. sollicitē. z hoc ideo. quia p̄sumitur nō libere fieri. qz non ē verisile qz sponte iuri suo fnūciauerit q̄ renūciat spoliatus. Sic i proposito videtur dicendum qz creditor renunciāns non restituendus non videtur sponte renūciare sed vt coactus z hmōi. Ad qd̄ r̄ndetur qz ea q̄ cōtinētur i dictis capitul' h̄nt locum in foro p̄tentiono vbi p̄cedit p̄ p̄sūptionem. s̄z i foro p̄scie

etiā spoliat⁹ p̄t renūciare iuri suo vt in p̄posito. p̄terea coip so q̄ offert se ad restitutiōez si vult iam reuelit et restituit eū iuri suo. ¶ Quantuz ad septimū q̄ nō possit tolli p̄ viam p̄uenientie et discretiōis p̄bat sic. Supposito dicto regule p̄ctm̄. li. vi. Obligatio illa q̄ iustus detentor alienoz ē obligatus ad restitutiōez. necesse est q̄ tollat p̄ viam restitutiōnis vel aliam eq̄pollentē. Et q̄rēdo q̄ sit via eq̄pollens restitutiōis. si dicat q̄ sit remissiōnis via vel donatiōis. seq̄t̄ iter alia istō icōueniēs q̄ p̄t dici restitutiō. et tñ in possessiōne minime possit. q̄d patet eē falsum p̄ illō q̄d habet. ff. d̄ p̄bo. sig. l. plus est. v̄z em̄ ibi q̄ restituere ē nō solū pecuniā rei p̄bere. sed etiam possessiōem fore facere. fructus q̄ reddere. quapropter nullus p̄t dici restitutus. nisi in possessiōne fuerit restitutus. Si ḡ remissiō q̄ sit añ restitutiōez eq̄poller restitutiōni ip̄i. seq̄t̄ hoc in cōueniēs q̄ etiā non positus i possessiōe dicet̄ restitutus. Sz ad h̄ r̄ndet̄ q̄ in foro p̄scie et ab Augu. nō sumit̄ ita stricte restitutiō sicut in foro p̄ctiōis. so fm̄ iura. Nam q̄ modo q̄.

q̄ impleat voluntas creditoris a debitore d̄z restitutiō facta. et cū q̄s cedit bonis. etiā anteq̄ ponat eos in possessiōne nō restituit q̄ ad p̄sciaz. Querit̄ vtrū vsurario vel cui cūq̄ alteri q̄ h̄z aliena sufficit at in foro cōscie remissiō sibi facta ab his a q̄bertor sit vsuras vel alias q̄cūq̄ male ablata. H̄ac q̄onem de vsuris. Laurēt⁹ in tractatu formās p̄us recitat op̄inionez doctoz r̄ū. Dicit ḡ glo. et in reglā. peccatū. tenet q̄ sic. Sed dicim⁹ ibidē s̄. l. q̄ nō sufficit nisi pecunia sit restitutiōi parata. Aliq̄rū p̄o theologoz op̄inio fuit q̄ etiam nō sufficit q̄ res sit p̄ata restitutiōni. sed etiam optet q̄ offerat. Jo. an. ibidē sup̄ glo. d̄enūm assumit viāz mediā dicens. q̄ aut gerit in mente vsurarius restituere. et remissiō sufficiat. aut nō. Et tūc secus. Sed Fede. d̄ senis in ope suo format indistincte op̄inionez dicte glo. sic dices. Si is cui debet restitui pecunie vel male ablata nō coact⁹ vel deceptus non circūuent⁹ et omni dolo et vi et calliditate et metu cessantibus. etiam p̄cibus vel seruitozum exhibitione inductus debitā sibi

De restitutōe liber tertius

pecuniā nō oblatā nec restitu-
tionē paratā vsurario dimit-
tat. liberat⁹ ē vsurari⁹ a restitu-
tione. nō tñ a pctō qđ p̄trahit
exercēdo vsuras. nisi ⁊ de illo
pctō p̄nāz agat. Potest etiāz
dici qđ pl⁹ est qđ si vsurario p-
seueratei crimie ⁊ nō disposito
ad aliquā restitutionē. is qđ
d̄z recipere vsuras remittat il-
las p̄prio motu. vel ad petiti-
onē vsurarij. liberat⁹ est vsura-
rius a restitutōe rei. ⁊ si non a
peccato. qz de h̄ oportet satisf-
facere deo p̄pnāz. Hec ille.
Hanc opinionē videt̄ firma-
re Hosti. in sum. et Archi. in
c. ij. de vsuris. li. vi. sup verbo
satisfactū. dicēs. Satisfactū
accipimus quōcūqz volunta-
ti creditoris satisfiat. Idem
Lap⁹. Idē aut̄ Lau. sic con-
cludit. vt tollatur ois dubita-
tio an sit vel non sit liber ani-
mus remittētis. ⁊ p̄ p̄ns cla-
ra p̄scia vsurarij. Et vt facili-
us inducant̄ hoies ad p̄triti-
onē. ⁊ de cetero a talibz absti-
neant. cautū ē p̄dicare qđ non
sufficit remissio facta. Quis
se disponat ad satisfaciendū.
si nō f̄mitteret̄ creditor. ⁊ cau-
tius qđ oportet. qđ pecunia sit
restitutōi parata. ⁊ cautissime
qđ offerat̄ pecunia. v̄l qđ pl⁹

est qđ ponat̄ in maibz credito-
ris. S; d̄ iure ⁊ in foro p̄scie
puto illā glo. cui⁹ opinionēz
seq̄t̄ Fede. vt dictū ē esse ve-
rissimā. ⁊ ad h̄ iducit̄ ipe Fe-
de. p̄les rōnes. Et p̄ma est ta-
lis. In maioribz criminibus
sic est in crimie furti vel rapi-
ne vel violētie. re furtiua vel
rapta remanēte apud furē v̄l
raptorē de volūtate dñi pur-
gat̄ viciū furti vel rapine sine
aliq̄ restitutione. vt. l. si fur. de
vsu. in p̄n. ⁊. ff. de p̄ca. l. si cer-
te. qđ purgat̄ viciū vsure rema-
nente vsura apud vsurarium
d̄ volūtate dñi. Et qđ illa sine
maiora crimina patet ex ma-
ioritate pene siue agat̄ civilie
siue criminaliter. Graui⁹ aut̄
est pctm̄ qđ graui⁹ puni⁹. vt
xxiij. q. i. c. nō offeram⁹. Se-
cūda rō est. qz in crimie vsura-
rū ⁊ in alijs maioribz sufficit
facere p̄dignā satisfactionem
vel emendationē. extra d̄ rap-
to. c. i. vt sit qđ liberat⁹ a pec-
cato. c. q̄nto. extra d̄ vsu. S;
satisfactū intelligit̄ quōcūqz
desideriū creditoris impleat̄.
etiā si non soluat̄. ff. qđ satisfi-
da. co. l. i. Tercia ratio est que vi-
detur f̄m eum insolubilis.
Sunt quidam speciales ca-
sus in quibz obligatis ad re-

stitutionē nō sufficit remissio
 vr. c. exigit. d. cēsi. li. vi. z ibi d.
 h. g. i alijs casibz stabit regla
 q̄ sufficit remissio. Idē tenet
 Pe. d. pal. i. iij. di. xv. q̄ dicit
 q̄ obligat⁹ restitutiōi excusat⁹
 ppt remissionē creditoris. qz
 p acceptationē tollit. z h̄ nisi
 sit tal' psona q̄ nō habeat ad/
 ministratōnē. vel q̄ nō p̄t do/
 nare. nec p p̄ns remittere. q̄a
 remittere est dare. Itē qm̄ i iu/
 re est cautū q̄ remissio nō va/
 leat tūc nō excusat sic i iudice
 delegato q̄ munera z expēsas
 recipiēs nē extorquēs tenet
 reddere nulla partiū remissio
 nē sibi p̄futura. extra d. resc̄.
 c. statutu. li. vi. Et de visitate
 iure ordinario recipiente mu/
 nus ad cuius duplū restituē/
 dū tenet. extra de censi. c. exi/
 git. li. vi. Nec Pe. q̄ si quis
 obijceret regulā nō dimittit
 pctm̄ zc. qd̄ est verbū Aug. z
 restituere est rem in p̄stinū sta/
 tum reponere. vñ nō videt sa/
 tisfacere remissio. Ad qd̄ re/
 spōdent p̄dicti Pe. Lau. p.
 Sede. q̄ Aug. in dicta regla
 nō habuit respectū ad strictā
 significatōnē verbi. sed eius
 mens ē verbis p̄ferēda. extra
 de ver. sig. c. intelligenda fuit.
 q̄ si offendisti primū tuū ra

piendo. furando. vsuras ex/
 torquēdo. recōcilies te cū ip̄o
 Et cōiter qz hoies nō iactāt
 pecunias suas. s; volunt sibi
 restitui res ablatas. p̄pterea
 Aug. se retulit ad verbū resti/
 tuat. Qz autē sic intellexerit
 Aug. oñdit multipl̄r. Nec
 ille. Qd̄ ar̄ dic̄ Lau. s. f. esse p̄
 dicandū nō sufficere remissio
 nē nisi fiant ea q̄ dicūt diuer/
 si nō videt tutū vel cautum.
 Nam ex tali p̄dicatōe ita pōt
 seq̄ piculum aiaz sic cautela.
 Sic em̄ p̄dicator d; sibi ca/
 uere a p̄dicando ea q̄ habent
 homiēs inducere ad malū. z
 ab allenando mala. ita d; ca/
 uere a p̄dicādo scrupulosa et
 ardua. qm̄ cōis opinio est in/
 p̄trariū. h̄ em̄ eēt inijcere laq̄/
 um aiaz. qd̄ fieri n̄ d; xxvij.
 q. i. c. viduas Audiedo em̄ ta/
 lia z nō seruādo cū ex audiet
 format sibi p̄sciaz h̄ sibi neces/
 sario fiendū q̄ h; hmōi remis/
 sionem. z ex difficultate nolit
 ponere se ad facienduz. erit in
 malo statu rōne p̄scie sibi fa/
 cte sup̄ eo i q̄ bñ potat trāsire
 cū bona p̄scia. P̄pterea si p̄/
 dicator h̄ dicat i p̄dicatōe. s.
 sibi nō sufficere remissionem
 nisi zc. z postea in audientia
 p̄fessionis faciat p̄riū z dicat

De restitutōe liber tertius

Alii sufficere. nōne ex h̄ p̄t seq̄
magnū scādālū s̄ doctrinā p̄
dicatōis. Ex h̄ em̄ poterunt
credere hoies sic eē d̄ multis
alijs q̄ p̄dicatores dicūt. s. q̄
non sunt simplr̄ vera. sed ad
terrorē dicta. z sic piclitabiffi
dei doctrina. nō video etiam
cū bona p̄scia q̄ absq̄ sui ma
gno pctō possit h̄ dicere in p̄
dicatōe si sentiat cōtrariū: qz
hoc cōiter tenent doctores. s̄
et si teneret aliquam aliā opi
nionē cū ille sint scrupuloseñ
debet velle inducere homies
ad suos scrupulos. Non ḡ p̄
dicando dicat q̄ sufficiat re/
missio. ne inducat occasionē
malī. z ap̄iatur via vsuris. ne
qz dicat quod non sufficit ne
dicat mendacium vel seru
pulos. z laq̄os inijciat audi
toribz. S̄z dicat qd̄ dicit Au
gu. q̄ optet q̄ restituat si pōt.
xiiij. q. vi. c. si res. z in restitū
tione includit remissio. S̄z
qd̄ si post remissioez libere fa
ctā z vere vsurario. z vsurari
us mādat i testamēto suo red
di vsuras. nunqd̄ qd̄ semel re
missum ē dz restitui his q̄bz
tenebat prius. Dōm fm̄ Fe
de. q̄ in h̄ distinguendū ē. qz
aut talis testator locutus est
p̄ verba transferentia se ad fa

ctuz. v̄puta qz iubet vsuras
restituī his q̄bz d̄bebat eas re
stituere et q̄ p̄barent eas sol
uisse. z tūc non obstāte remis
sione tenebit satisfaccere heres
z h̄ cān loq̄t. c. ad infam. de i
urijis. Aut loq̄t p̄ verba trās
ferentia se ad ius nō ad factū
v̄puta iubet ea restituī q̄bz
debet. Et tūc secus dōm est.
Hec ille. ¶ Item scienduz q̄
cū alicui sit remissio libere z
sine fraude. non tenet talis il
lud qd̄ sibi remissū est paup̄i
bus dare qd̄ sibi donatū est.
Post. in sū. ti. de vsu. dicit q̄
si fenerator p̄tem pecunie fe
nebris restituat ei a q̄ habue
rat vel heredi suo. z de volun
tate ei⁹ p̄tem retineat dicunt
theologi indistincte q̄ n̄ eli
beratus. nisi totū offerat. Tu
dicas q̄ si ex pacto fit nō ē li
berat⁹. ar. c. venies. extra d̄ sy.
Si aut̄ vsurari⁹ p̄t sine pac
to liberalr̄ soluat vt offerat. z
de altera p̄te misericordiam petat.
z creditor liberalr̄ remittat. li
beratus est debitor nec tenet
vlterius ad restitutiōez sicut
nec tenet si gratis accepissz ḡ
tis oblatum. fm̄ Boffreduz
Hic tamē bon⁹ index cer
tis coniecturis mortū sui ani
mi i formabit. Nā si creditor

est paup inops. ⁊ vsurari⁹ di-
nes ⁊ potēs. nō p̄sumo q̄ cre-
ditor ip̄m vsurariū sponte ex
corde liberet. s; h̄ faciat q̄ vl-
tra recuperare n̄ pōt vt illō tan-
tillū qd̄ offert recuperare ⁊ nō
amitteret. Si h̄o creditor sit
dines ⁊ potēs q̄ etiaz p̄suevit
histrionib; ⁊ ioculatorib; tā-
rundē de suo donare vel plus
frēq̄nter p̄sumi pōt q̄ ex cor-
de h̄ faciat. hec ille. Item in q̄
dam sūmula dicitur q̄ si vsu-
rarius offert libere totam sū-
mam pecunie creditori osten-
dens plenariā voluntatez cū
nō habeat. q̄ si crederet q̄ ali-
qd̄ acciperet nō offerret. credi-
tor nihil penitus vult accipe-
re sed liberaliter dimittere totuz
iste plenarie satisfecit primo.
sed non deo. ⁊ iō postea suffi-
cit sibi sola contritio vt satis-
faciat deo. Unde consulēdū
est non contritis vt hant mi-
nus hanc liberam satisfactio-
nem faciant primo. Item s̄t
aliq̄ vsurari⁹ qui nitunt̄ deci-
pere deū. q̄ numeratā pecuni-
am ⁊ acceptam tūc exponūt
creditorib; credentes q̄ illam
n̄ accipiāt. quia si crederēt q̄
illā recipient. nō illā rep̄senta-
rent. ac ille timore vel verecū-
dia ducit̄ nihil vel parū reci-

pit residuū dans. ⁊ sic isti ta-
les dicerēt se satisfecisse. qd̄ n̄
est verum. Item nota s̄m q̄s-
dam q̄ sunt quinq; modi sa-
tisfaciendi. Primus modus
est cum pecunia libere offert.
Secundus mod⁹ ē cū pecu-
niam non habet et offert pig-
nora. Tertius modus est cū
pecuniam non habet nec pi-
gnora cōgruentia. facit tūc cū
instrumentis vt heredes cō-
pellantur ad satisfactionem ⁊
etiam ip̄emet. Quart⁹ mod⁹
est cuz mediante sacerdote vl'
aliquo alio religioso sit volū-
taria ⁊ libera concordia. Iste
tamen modus debet semp o-
stendere creditori velle ⁊ pos-
se liberuz debitoris. Quint⁹
modus ē cū cōsensu ⁊ miseri-
cordia creditoris ponit debi-
tor aliquā possessionem ī ma-
nu alicui⁹ honesti viri. ex cu-
ius fructib; soluant̄ p̄ temp⁹
debita. deīde possessio ad he-
redes reuertat̄. vel ita debz p̄-
manere pro incertis. Hec ibi
¶ Item archidiaconus ī ro-
sario. xiiij. q. v. c. non sane. di-
cit q̄ Hostiē dicebat q̄ ī his
in quibus est peccatum mor-
tale s̄m legem diuinam vt in
furto vel rapina disp̄sare nō
pōt ep̄s. imo n̄ etiā papa vt

De restitutōe liber tertius

aliq̄ dicūt q̄ minus p̄niam a/
gat et restitutio fiat si p̄t. ex/
tra de usu. c. cū tu. In his q̄o
in q̄b̄ est pct̄m̄ mortale fm̄
lus positū. 7 cū ep̄s seu in/
ferioribz pape interdicta ē dis/
pensatio. nullus disp̄sare vl̄
dilationē p̄stare p̄t. nisi solus
papa. iij. q. i. c. reintegranda.
vl̄ hī q̄b̄ specialit̄ cōmiserit.
Si q̄o non ē interdicta pote
rit. hec ibi. Sed q̄ dī papaz
nō posse dispensare in his re/
stitutōibz vbi est pct̄m̄ mor/
tale p̄petratū in vsurpatōe q̄
legem diuinaz facta. vt furto.
rapina. vsura 7 hm̄ōi. q̄ min⁹
restitutio fiat si p̄t videt̄ intel/
ligendū q̄ ad restitutionē cer/
torum si sciunt̄ p̄sone. vl̄ q̄ ad
incerta cum disp̄saret absq̄
cā rōnabili. vel saltē dubia
p̄ libito voluntatis. Non em̄
pōt tollere que sunt pp̄ria ho/
minū 7 dare alijs sine causa.
sed cum cā rōnabili pōt. pu/
ta p̄ modū pene. vt cū aufert
regnum vel impiū alicui pp̄
demerita sua. qz eēt inimicus
ecclie hereticus vel scismaticus.
nec se vellet corrigere. vl̄
cū faceret mouere bellum cō/
tra aliquē dñm vel ciuitatē p̄
sequentē eccliam. vel fauentē
hereticis. vel detinentē bona

ecclie. 7 traderz alijs dignita/
tē iura 7 bona illoz. sicut fac/
tum est pluries. Nec pōt pa/
pa cū bona p̄scia q̄ paup̄ibus
deberet dispensare dare dini/
tibz sine cā rōnabili. sed cū cā
rōnabili pōt talibus obliga/
tis remittere seu vt paup̄ibus
dare ea que acquisierunt per
furta. rapinas 7 vsuras. cum
sunt incerta fm̄ omnes. alias
cū sit sup̄mus 7 vniuersalis.
p̄ paupey magis q̄ ep̄i qui
hm̄ōi solent dispensare vt. lxx
xvij. dis. c. ep̄s. Quia h̄ etiā
plenitudinē p̄tatis in dispen/
satōne bonoz eccliastricor. 7
plenā iurisdicōem in terr̄ ec/
clie. forte de hm̄ōi bonis. s̄ ec/
clesiaz. 7 hoz q̄ habitant i te/
ris ecclie posset remittere de/
bita ex furtis rapina 7 vsura
etiā cū sciunt̄ p̄sone sine eozū
p̄sensu. et ex aliqua cā rōnabi/
li. nam quotidie h̄ fit vt iura
vnius ecclie 7 fruct⁹ auferat.
et det alteri q̄ curato illius ec/
clesie. cum cā tñ vt creditur rō/
nabili. 7 sic multo magis in
hm̄ōi pōt dare dilationē. qz
plus ē remittere debitū q̄ di/
latiōez dare ad soluendum.
¶ Querit̄ vix sup̄ incertis cū
ep̄o qui est pater pauperum
possit fieri cōpositio vel tras̄

actio. Rūdet Lau. Sciēduz
 q̄ Pau. i cle. de pe. z re. hunc
 passum examiat. z finalr det
 miat q̄ n̄ p illū tex. z p. c. fi. de
 offi. vica. li. vi. vult em̄ q̄ sine
 mandato aplico id facere ne/
 q̄ant ep̄i. nisi p̄ponerēt de tan
 ta q̄ntitate quantā est illa ad
 quā ascēdūt. z nō de minori.
 Contrariū seruāt licet facta
 tacita cōpositiō eferat demū
 sententiā taxatiua ip̄orum in
 certoz. z si vera sunt que fat̄
 est Pau. qd̄ videt̄ de iure. nec
 videt̄ s̄ria cōsuetudo valere.
 al̄s multoz aīe illa q̄arēt. Te
 ptus tamē illi (videre meo) n̄
 p̄bāt ita clare. Tñ forte pos/
 set m̄deri q̄ nō ē credendū q̄
 papa q̄ p̄fecit ep̄os p̄ses pau
 perū indistincte non cōcessit/
 set eis ī specie q̄ ex causa pos
 set cū talibz trāsfigere. z isti ha
 bent maiorem potestatem q̄
 illi q̄bz libera administratio cō
 cessa est. Item non simplr do
 nauit. Item papa scit hāc cō
 suetudinē z diu tolerauit. Fi
 unt tñ taxatōnes per sniam.
 Hec Lau. Forte posset dici
 q̄ ex quo ad ecclesiam militā
 tem valet dictum Lauren. z
 etiā q̄ ad deum et ecclesiā tri
 umphantem cum ex causa ra
 tionabili facit compositionē

de minori quantitate q̄ sint ī
 certa. puta quia residuum di
 mittit ei vt paupi. cum al̄s n̄
 posset viuere sine indecentia
 sui status notabiliter. Sed
 vbi absq̄ cā ep̄s scienter cō/
 ponat de minori quantitate
 notabiliter valet dictū Pau.
 in foro dei. non em̄ credendū
 est papam fecisse ep̄os dispē
 satores bonorum pauperum
 vt possent p̄ libito voluntat̄
 remittere vel p̄ponere sup̄ in/
 certis. vt de his postmodū pō
 posse viuāt. Hec ip̄e papa pos
 set cum bona cōscia absq̄ ali
 qua cā rationabili facere bu
 iusmōi taxatōes lōge minus
 q̄ sit debituz incertoz. z resi
 duum scienter illis d̄bitozibz
 dare. cū oīa bñ z plene possit
 restituere. Sec̄o cū dubitat̄
 vtz restituere possit d̄bitoz
 p̄ incertis. nā in dubio est sēp̄
 interpretandū factū pape p̄ma
 rime in bonū. vt di. xl. c. non
 nos. cū glo. Papa em̄ z si ha
 beat plenitudinē pr̄atis erra
 re pōt vt hō. z int̄ cetera sue
 pr̄atis nō aufereť sibi condi
 tio ista cōis hoīm q̄n possit
 peccare mortāl̄. z descēdere
 ad inferos. z gūi ceteris puni
 endus si deliquerit. vt dicēť
 dīl. pl. cap. si papa. z in glosa

De restitutōe liber tertius

Insup cū restitutio certoz d
beat pcedere restitutōz incer
toz q̄ ep̄i circa vsurarios pu
blicos vt licentiēt ad sacram
ta eccl̄ie ⁊ sepulturā p̄us cō
ponant sup certa q̄ntitate p̄ i
certs q̄ sibi solēt ibursare ma
gis q̄ paup̄ibz dare. ⁊ de cer
tis non prouideant sufficien
ter vt reddant integralit̄ mi
nus benefaciunt. q̄n̄i mo si n̄
sufficerent bona que remanēt
vsurarijs vel hereditibus eoz
tenentur que acceperunt p̄ in
certis contribuere p̄ restitutō
ne certozum. als fures sunt ⁊
latrones auferētes que debēt
certis p̄sonis. extra de vsu. c.
cum tu. xiiij. q. vi. si res. Sed
consuetudo in hoc non excu
sat. que potius dicenda ē cor
ruptela. qz d̄ ius diuinuz. di.
vii. c. q̄ d̄ mores. xxxij. q. viij.
ca. flagitia.

De mō ⁊ ordine restituēdi.
Capitulū. viij.

Quantum

q̄ ad septimū. scz d̄ mō
restituēdi seu ordine

Circa qd̄ p̄siderāda sūt tria.
Prīmū ē q̄ restitutio certozū
p̄ponēda ē restitutōi incerto
rū. Sciendū igit̄ q̄ certe oīa
obligata restitutōi. i. cum sci

untur p̄sone q̄bz est faciēda
p̄us integraliter soluēda sūt.
q̄ soluant incerta. q̄n̄. s. scitur
vel dubitatur bona restituen
tis nō sufficere ad vtrūq̄. nā
tūc restituēda sunt plene p̄
⁊ integralit̄ certa. et hoc tripli
ci ratione. Primo rōne suc
cessionis. Secō rōe obliga
tiōis. Tertio rōne silitudis.
Quātū ad p̄mam rōnem. s.
successiōis aduertendū dili
genter q̄ nō succedit i paupi
bus ip̄e x̄ps. nisi q̄n̄ nō repiū
tur p̄sone certe q̄bz restitui de
bent certa. vt q̄si p̄ substitutiō
nem succedere videantur. ac
si diceret testator. dimitto me
os heredes tales et tales q̄bz
debeo. vel etiam si non debeo
Sed si eos non repiri prin
gat. substituo mihi christum
cū paup̄ibus suis. Quātū
ad scōdam rōnem obligatiōis
p̄bat hoc sic. nā paup̄ibz n̄ te
nēt heredes dare. s. p̄ restituti
one dictoz incertoz. nisi vni
ca rōne. s. in foro dei. sed credi
toribus certis tenētur dupli
ci rōe. s. in foro dei et foro mū
di. qz heredes possūt a credi
toribus in iudicio pueniri.
Quātū ad tertiā rōnem. s. sili
tudinis p̄bat idē a sili de vo
to simplici ⁊ solēni. Nā vorū

simplex n̄ ita obligat sicut id
 qđ est solenne. nā q̄ ad deum
 simplex obligat. 7 solēne quo
 ad deū 7 mundū. i. forz mūdi
 vñd simplex votū ipedit m̄ri
 moniū s̄bendū. sed non diri
 mit s̄ctū. Solēne autē impe
 dit s̄bendū 7 cōtractum diri
 mit. vt patet dis. xxvii. p. totū
 Et rō hui⁹ ē. qz in voto sim
 plici est vnum vinculum li
 gans. in solenni duplex. ¶ De
 restitutione s̄o certozū scien
 dū. qz restitutio etiam fieri de
 bet cum quodā ordie. ¶ Pro
 cuius declaratione scienduz
 qz fm triplicē voluntatē cre
 ditoris ptingit debitorē h̄re
 substantiam eius. Prima est
 violenta. Secda ēp̄ditionata
 Tertia p̄formata. Prima re
 pitur in furto 7 silibz. Secda
 in vsura. Tertia in s̄ctibz lici
 tis siue iustis. 7 fm hunc tri
 plicem voluntatis gradū va
 rie prius 7 posterius hō resti
 tuere obligat. Luz igit̄ p̄ma
 voluntate. s. violenta debitor
 tenet. vtputa qz abstulit per
 furtum 7 rapinas 7 h̄mōi v
 olētias. talia p̄us restitnenda
 sunt q̄ vsura 7 alia s̄bita. 7 h̄
 p̄tē tria. s. p̄tē offensidē. p
 p̄tē expropatiōez. 7 p̄tē cō
 pulsidē. Propter offensio

nē qđ dē nā maior ī eis inferi
 iuria. qz illa penit⁹ sunt inuo
 luntaria. s. rapina furtū. 7 hu
 iusmōi. vsura s̄o aliq̄ mō est
 voluntaria. s. volūtate p̄ditō
 nata. p̄tērea de sui nata mi
 norē iniuriā in p̄rimuz sapit.
 alia s̄o debita sine iniuria si
 unt. qz sunt voluntaria. pura
 id qđ debet rōne emptōis fa
 cte alicuius rei. vel rōe mutui
 liciti. 7 h̄mōi. Et iō rapina et
 furtum p̄us restitui debēt q̄
 ip̄a vsura 7 alia debita licito
 mō p̄tracta. 7 eadem rōne p̄
 us rapina. qz grauior ī ea sic
 violentia 7 iniuria q̄ ī furto.
 Secdo debet s̄uari talis ordo
 p̄tē expropatiōem. Nam ī ra
 pina 7 furto fm oēs dñiū nō
 transfert. 7 iō talia nūq̄ tota
 liter sunt possidentū. In v
 sura s̄o dominium transferri
 videtur. Tertio seruandus ē
 talis ordo propter compulsi
 onem. magis em̄ debitor cō
 pellit et artat a iure restituere
 que extorsit p̄ furtū 7 rapinā
 q̄ q̄ habuit p̄ vsuram. nā ad
 restitutiōem vsure cōpellit dī
 uino 7 eccl'iastico iure. sed ad
 restituendū rapinaz cōpellit
 vel artatur iure diuino 7 eccl'e
 siastico 7 ciuili. Ex quib⁹ seq̄
 tur qz debitor si nō potest in

De restitutōe liber tertius

solidū restituere qđ extorsit p
rapinam ⁊ furtū. ⁊ etiam qđ
habuit p vsuram. ⁊ h cū rōne
volūtatis cōcurrentis. qz in
soluēte vsurā aliq mō volūtas
ei? pcurrit ad illā expoliatōz
vsure. Sed expoliatus p fur
tū seu rapinā p omnem suaz
voluntatez expoliat. tum eti/
am rōne iuris coartātis. naz
a iure civili hō p pellit ad re/
stitutōz rapine ⁊ furti insoli/
dū. etiā si nō habeat ad resti/
tuendū vsuras. Huius snie
est **Sir. oz. heremitarū** q̄ vidē
tur rōnabiliter dicta. h̄ excepto
s. q̄ d̄bet p̄us restitui rapinā
furtū et vsurā q̄s alia debita.
modo licito contracta. hoc ei
esset offerre holocaustū de ra/
pina. Sicut em̄ iniuste acci/
peret ab aliq diuite vt daref
elemosyna pauperi. Ut dicit
**Aug. xiiij. q. v. c. forte. ita ⁊ i/
iustū videt vt d̄ eo qđ iuste de/
bet alteri puta honesti mutui
vel emptōis vel alicuius lici/
ri contractus restituat aliena
hoc em̄ esset rape alienum vt
reddat alienū. ⁊ non sunt faci/
enda mala vt veniant bona.
ait aplos ad **Ro. ar. ad h. xiiij.
ij. q. v. c. neqz em̄** Quātū ad
scđam voluntatem que dicit
conditionata. que scz cadit i**

vsura dicit **Alex. lombardus**
q̄ p̄us tenet q̄s restituere que
habuit p vsuram q̄s q̄ habu/
it p alios contractus factos
voluntarie. Et huius ratio ē
quia in restitutione debitorū
solum seruetur iusticia. sed in
restitutione vsure ⁊ male ab/
latorū non solū iusticia suaf
sed etiam iniuria deo facta et
primo amouet. ⁊ ideo restitū
tio vsure p̄ferenda est. Si tñ
contrariū obseruet. qz. s. talia
iusta debita in satisfactione p̄
ponātur male ablati aduer/
tendū qđ duplici casu hoc fie/
ri potest. scz quādo debita se
clare manifesta. Et restitutio
male ablatorum non sic. sed
obscure sic inquirendo. Se/
cundo quando res que debe/
tur est determinata. puta. l. vl
c. ⁊ male ablata indetermina/
ta. nam clarum semper p̄ce/
dit obscurum in iure. et deter/
minata ratio indeterminataz
Sed illud cōiter non obser/
uat extra p̄dictos duos casus.
quod etiaz videt rationabilr
feri. quia indecens videtur
vsuram deberi restitui d̄ re iu/
ste alteri obligata. Nam per
hoc nō tollit i iniuria facta p/
ximo ⁊ deo. sed addit noua.
quia alienū auferret. nec em̄

teneat deo et primo rōne vsure
 ppetrare v'l alteri male abla-
 ti nisi in q̄ntuz potest de iure.
 ar. extra de regu. iur. nemo ad
 impossibile obligatur. Si ḡ
 nō p̄t restituere vsurā nisi sub-
 trahendo ius alteri? p̄tūc ex-
 cusat a restitutiōne. p̄pterea ḡ
 magis erit violentū seu cōtra
 voluntatē eius cui debet ali-
 quid rōne p̄tract? iusti siue li-
 citi. s. subtrahere suū credituz
 q̄ fuerit recipe vsurā ab alio.
 Propterea nō videt rōnabi-
 le vt de iusto obsequio qd̄ fe-
 cit primo sezei mutuādo seu
 expectando p̄cium rei vendi-
 te reportet incōmodum et dā-
 num qd̄ p̄ringeret hoc seruā-
 do. cum qui dedit vsurā rece-
 perit iam cōmodum magnū
 ex mutuo sibi facto. et ideo de-
 bet sibi sufficere vt vsurarius
 restituat sibi vsurā cum pote-
 rit de suo et nō alieno. q̄a fm̄
 regulam. Nemo debet locu-
 pletari cū alterius iactura v'l
 damno. de regu. iur. li. vi. et ḡ
 nisi iura cōmunia vel muni-
 cipalia aliter dīspōnerent. q̄a
 in h̄mōi seruāda sunt. nam iu-
 re humano possessiōes et alia
 vt p̄pria possident. vt patet
 di. viij. c. q̄ iure. ¶ Quantum
 ad tertiā voluntatē q̄ d̄z p̄for-

mata. H̄c reperitur in con-
 tractibus licitis vbi volun-
 tas contrahentium cōforma-
 tur insimul In restitutiōe etiā
 raliū aliqua prius restituēda
 sunt. Nam prius restitui de-
 bent quecūq; certa debita q̄
 quecūq; ad p̄ias causas re-
 licta atq; donata. Cuius ra-
 tio est. quia donatio et ad p̄i-
 as causas largitio sunt ex su-
 prerogationis consilio. vel
 sunt forte bona incerta. Re-
 stitutiō autē male ablatoruz
 seu aliorum debitorum certo-
 rum sunt ex obligationis p̄re-
 cepto. Prius em̄ restitui dñt
 que sunt fm̄ necessitatem p̄re-
 cepti. q̄s que sunt fm̄ sup̄ ero-
 gationem consilij. Huic sen-
 tentie concordat Archi. in. c.
 nō sane. xij. q. v. Hinc etiā
 Ray. ait. q̄ si creditores v'l le-
 gatarij simul venerant ad he-
 redem primo satisfaciendum
 est creditoribus. sed si veni-
 unt separatim liberabitur he-
 res soluendo per ordines cui
 libet venienti siue creditori-
 bus siue legatario. dū tamen
 nil in dolo vel in fraude ope-
 retur. verū tamen si legatarij
 p̄ueniunt creditores et acci-
 piūt. vel posteriores credito-
 res p̄ores et potiores in iure

De restitutōe liber tertius

preueniunt. Creditores post
modū venientes herede inque
tare nō debēt. nisi tñ de here/
ditate remanserit eivñ possit
adhuc satisfaccere illis. s; hñt
tanq; potiores ius suū saluū
Legatarios q̄ pmo accepert
Silt; r creditores anteriores
cōtra posteriores q̄ accepert
Idem q; Guil. ait. r addit q̄
si heres scit vel credit heredi/
tatem vltra debita non exten/
di sine ex contractu vel quasi
seu ex maleficio vel quasi ni/
hil legatarijs d; dare. Si p̄o
quantitatem debitorum ne/
scit debet creditoribus satisfi/
cere primo. r si legatarij pus
vel simul cum creditoribus
legata petant etiam creditori/
bus potiorib; pmo soluēdū
est. Si autē de hereditate ni/
hil remanet pmo solutis de/
bitis legatarijs nō tenet. Si
p̄o hñc ordinē mutauerit he/
res pmo. s. soluēdo legatarij
seu secundarijs creditoribus
poribus in foro p̄scie mime/
liberat. nisi hoc faciat ignorā/
ter. reputās sc; hereditatem
sufficere ad oīa soluenda vel
nesciēs hñc creditores eē po/
tiorē. His autē p̄cordat Ho/
stien. q̄ Itē nota q̄ ceteris pa/
ribus seruāda ē regula. Qui

porē t̄pe potior est iure. dere.
iu. li. vi. Ubi autē sūt puilegia
paria. s. psonarū r actionū in
simul. r equalit̄ satisfaciēdū ē
nisi de aliq̄ illoz p̄bet q̄ alte/
ri p̄ferēd; sit s̄m legē pacti l̄
scripti. vel vsus p̄bati. Nec
autē notari solēt. L. de autori/
tate iudi. possi. l. p̄ d̄bito. Lū
ḡ mercator vel alius frangit l̄
vt vulgariter d̄ f̄ fallit nō suf/
ficiens satisfaccere creditorib;
oib; ex it̄egro venientib; cun/
ctis vt sibi satisfacciat. hic or/
do seruaf s̄m Bal. in. l. p̄ de/
bito. L. d̄ bo. autoritate iudi.
possi. Primo debet satisfieri
dñis rerū. s; bi ḡa. de ponēti/
bus si deposita erant sibi fac/
ta. vt. ff. de p̄ui. credi. l. fi. r. l.
veteri Secundo satisfit mer/
ciū venditori si extāt merces
h̄ est ip̄e merces restituuntur
tanq; singulariter p̄ p̄cio ob/
ligate. Si autem plus vale/
rent id plus redditur ad com/
modū creditorū. vt. ff. de acti.
ven. l. iulianus. Si autē ip̄e
merces nō extant sed vendite
sunt. r loco earū alie subrogate
tales subrogate nō reddunt
loco earū. quia non sunt p̄/
cio obligate. ff. de in rē p̄lo. l.
q̄dam. D; rō assignat qz p̄re/
cium ex illa re redactum ob

ligatū nō erat. ergo nec etiam res que emiſ et habetur ex eo Idē q̄z in pmutatione dictū est. qz vbi spēs in obligatōe ē nō succedit loco alteri^o altera vt notat. ff. de v. sig. l. labeo.

Tertio ceteris paribz preferē vxo: q̄a hypothecā habere cenſet. 2. iō pferē. nedū p̄tendenti bus psonalem obligatōez. s; etiam p̄tendenti bz tacitā hypotecam. vt. l. assiduis. L. q̄ po. in pig. ha. nō tñ pferē creditoribz habitibz hypothecas exp̄ſſas. Fiscus q̄z simile habet p̄uilegiū cum muliere L. de pui. fiscali. q̄uis. 2. d. h. etiā habes extra de pig. ca. ex lris. in glo. q̄m Quarto post hypothecas veniunt deponentes. l. si non extat deposituz. ff. depositi. l. si hois. §. si. h. eniz p̄uilegiū datur cause depositi ppter frequentiaz contractuum depositoz. tñ sicut in. l. p̄ dicta patet tali p̄uilegio non gaudent qui sub nomine depositi mutuunt ad vsurā hypoteca aut est portio quia p̄tinet ad ipam rem. ff. de pactis l. rescriptum. Quinto veniunt simplices p̄uilegiati. id ē hñtes p̄uilegia psonalia n̄ realia. Sexto 2. vltimo veniūt cirographarij prata n̄ atten/

ta p̄ozitate ſctū. qz licitū est debitori p̄ cumulo creditorū facere deteriorē cām creditorū p̄ozū n̄ hñtiū dñiū nec hy potecam nec p̄uilegiū habentim. vt. ff. de separatōne bonoz. l. i. §. cōtrario. Et ista est ratio. quia i cirogpharijs creditoribus non attendit tē pus. Nec ille. Veruz vbi lex municipalis seu statutum ciuitatis aliter disponderet. illi ē standum etiam in foro cōscie si nō sit exp̄ſſe p̄ deum qd nō de facili iudicandū est. qz nemo est arbitrandus imemor dñini timoris 2. sue salutis. i. q. vij. c. sanxim^o. nisi euidēter appareret contrariū. Un̄ in aliquibus ciuitatibus vt Florentie fallente mercatore p̄ syndicos institutos a comunitate sup̄ hmōi vbi non sufficiunt bona debitoris salētis ad plene restituendū oibus satisfacit vniciqz p̄ rata fm facultatē bonoz illius 2. non prius vni q̄z alteri nisi aliquibus psonis p̄uilegiatis in h̄ vt i mlieribz p̄ dotibz rehabendis. 2. hmōi. quibus plene satisfacit anteq̄z cuiqz aliorū. ¶ Item primo nota qz hi q̄ tenentur restituere si omnino non possunt soluere vel

De restitutōe liber tertius

restituere sufficit p̄tricio et p̄positū restituēdi. q̄n̄ r̄ cōmo-
de poterūt. r̄iij. q. vi. c. si res.
q̄d̄ verū est cū nota sit paup̄-
tas. talis em̄ nō debet excōdi-
cari. vt d̄ extra de sol. c. odo-
ardus. nec aliq̄ pena mulcta-
ri. extra de vsu. c. cū tu. Et d̄
nota paup̄tas q̄n̄ cedit bonis
Ideoq̄ tali debet p̄sulare sa-
cerdos si d̄ paup̄tate dubitat
q̄ cedat bonis. ¶ Nota tamē
q̄ nō sufficit hec cessio ita q̄
nō sit ei aliqua penitentiā in-
iungēda. q̄ nec solutio nec sa-
tisfactio plenaria sufficeret.
Nam licet cessio seu solutio q̄
ad satisfactiōē homini suffi-
ciat. adhuc t̄m̄ nō est eccl̄ie sa-
tisfactio. ¶ Si iudex eccl̄iasticus
seu sacerdos p̄ vsurpatiōē rei
aliene iniungat sibi peniten-
tiam. Et in hoc offendūt plu-
rimi peccatores delinquētes
q̄ putant sufficere q̄ satisfaci-
ant. nec transgressiōē quam
fecerūt postmodū p̄sitentur.
Hec Hostien̄ in sūma. ti. de
p̄ni. r̄ re. ¶ Secūdo nota q̄
si talis puenerit post ad pin-
guiozem fortunā teneat satis-
facere etiā si cesserat bonis. q̄
p̄b̄ nō sūt liberati. s̄z talis ces-
sio ad h̄ eis p̄dest ne iudicati
trabantur in carcerē. L. q̄ bo-

nis cedere possunt. vbi etias
dicit glo. q̄ cessio in hoc etias
p̄dest q̄ postea nō poterūt cō-
ueniri nisi inq̄stū facere p̄nt.
et sic habetur ratio ne egeat. r̄
preterea conueniri non debet
nisi t̄m̄ sit id quod acquisiuit
q̄ merito videatur debere cō-
ueniri. Hec in glosa. Sed q̄
habent restituere si conueniā-
tur ex maleficio si nō sunt sol-
uendo verberandi sunt p̄de-
bito. Sed si non cōueniunt
ex maleficio nō debent tales
verberari. sed sufficit q̄ cedat
bonis. Archi. r̄iij. q. vi. ca. si
res. Nota tertio q̄ si is qui
aliena abstulit potest restituere
et nō restituit nō est in statu
salutis. r̄iij. q. vi. c. si res. Di-
cit autem Ray. in summa sua
q̄ d̄ns alicuius terre tenetur
restituere indebite exacta a se
vel a suis directe vel indirecte.
Glo. super indirecte. vt quan-
do denegat eis iusticiam vel
non defendit eos vt debet. et
sic extorquet aliqua. Si tali
domino ex aliquibus circum-
stantijs appareat multū diffi-
cile vel impossibile talis resti-
tutio satis videt q̄ possit cō-
suli huiusmodi q̄ in compen-
satione vel remittat eis cōmu-
niter cum eorū consensu r̄ li-

bera voluntate aliquā seruitu-
 te vel annuā pstantiā i perpe-
 tuū vel ad tēp^o. ita q^o plenissi-
 me videat ei satisfacti. v^o etiā
 faciāt in remissionē pctōz il-
 loz q^o tenet aliq^o hospitale
 vel aliq^o sile opus pietat. cū
 p^oseu tū eozū dē si p^o req^ori. hec
 ibi. ¶ Quarto nota q^o is q^o hz
 aliena restituere et certis p^oso-
 nis si potest in totū vel in par-
 tem. sed nō cōmode s; cū mul-
 ta sui incōmoditate. tūc com-
 ponat vel duciat cū ipō leso
 vel spoliato amicabiliter de
 redditib; suis moderate. ita
 q^o victus sibi remaneat assignan-
 do sibi q^osq; fuerit plena-
 rie satisfactum vel paulatim
 singulis annis vel mensibus
 vel alijs temporibus emen-
 det quod potest. et hoc cū vo-
 luntate illius cui debet satis-
 facere. quia si nullam inueni-
 ret misericordiam apud eum
 absq; dilatione tenetur satis-
 facere vel bonis cedere. quia
 talis peccator semp est in mo-
 ra. Hosti. et Ray. Sed h me-
 lius declarabit in vltimo. §.
 sequenti. Si autem predict^o
 inueniat gratiam apud credi-
 tores suos facientes sibi re-
 missionem vel dilationez. tūc
 potest ea vri et est in bono sta-

tu anime. si tamen habet in p-
 posito faciendi q^o debuisset
 si nō potuisset obtineri ipsaz
 remissionem vel dilationem.

Quinto nota q^o vbi essent
 plures creditores alicuius et
 debitori petenti dilationē ali-
 qui creditores volunt dare.
 aliqui non. sed q^o cedat bonis
 stabitur maiori parti credito-
 rum. Et intellige maiore par-
 tem vbi est maius et forti^o de-
 bitum. etiam si vnus esset cui
 plus q^o omnibus debeatur.
 Si vero par sit debitum stā-
 dum est maiori numero cre-
 ditorum. Si vero sunt paria
 eligenda est clementior sentē-
 tia. s. dilatio danda. L. de ces-
 sione bonoz. l. si. Ray. ¶ Flo-
 ra hic q^o Johan. an. super ca-
 quamq; d. vsu. lib. vi. mouet
 questionez an heres vsurarij
 quando hereditas nō sufficit
 omnibus. debeat satisfacere
 primo venientibus. et refert
 sedirisse q^o non. imo fiet eis z
 alijs satisfactio pro rata vni-
 queq; contingente. ar. supra
 de testa. cap. relatum. in fine.
 Sed dicit ipse satis videtur
 hoc casu haberi debere consi-
 deratio temporis. vt ille qui
 prius soluit vsuras recipiat
 quod suum est integraliter.

De restitutōe liber tertius

z sic de singulis fm regulā. i. d. reg. iur. Qui por. cū istoz par sit cā vt dixi ibi. z in hy poteca h' cōsideram'. L. qui po. in pig. ha. l. sed si fund'. z bona vsurarij vident' esse hy potecata. d. vsu. c. cū tu. multi tñ doctores tenent p'rium. i. h. s. q. bōa vsurarioz sint hypo tecata. vt Hosti. Archid. Fe de. Goff. Et Jo. an. etiam dicit q' de hac hypoteca n̄ habemus textū exp'ssum. ¶ Sexto nota q' vbi aliq's est institut' heres z non sufficit hereditas ad soluenduz oīa legata z debita dicit Ray. q' credit in iudicio aīe q' non teneat. nisi in quātuz hereditas se extendit vel sufficit. etiam si non fecit inuentariū. Idem Jo. an. et Fede. secus in iudicio contē tioso si non fecisset inuentarium. sed si fecisset non teneret nisi durante hereditate. Disti guit tñ inter legata z debita. quia debita sine diminutiōe debet p'soluere durante. s. ad huc hereditate. Delegatis vō si tot sunt q' nō remaneat legitim' pōt detrahere suam legitimam. z iterum q'rtas fm q'sdam si fuit institutus heres. ¶ Et nota q' heres p't deduce reañ oīa expensas funeris et

alias necessarias q's fecit causa hereditatis. vt in testamento z h'mōi. Expensas tñ q's fecisset supfluas ad honorem z pompam mundi. non posset cum tuta conscientia trahere de ere alieno sed facere intel ligeret de suo. Per. de pal. in iij. Si aut' sunt plures heredes ad debita vel legata regulariter tenetur quilibet p' hereditaria parte. L. de here. ar. l. iij. Sed dz Raymū. Excipiunt' qnqz casus fm ipz Ray. Primus est si aliquod indiduum est in obligatione faciendi. vel non faciendi. tunc enim quilibet tenetur in solidū. ff. de verb. ob. l. in executi onibz. §. ij. gl. ponit hic etem plū. vt si testator p'mittit se aliq's opus facturuz z p'mittit p se vel heredem suū nō fieri q' minus p fundū suū tibi ire liceat. ad hoc quilibet hereduz erit in solidū obligatus. Secundus casus est si res q' debet restitui ab vno in soliduz possideat. L. de acq. he. l. ij. §. nemo. Tertius est in alimentis legatis q' p voluntate defuncti vel iudicis vel ab vno in solidum vel a pluribus p partibus designatis petuntur. ff. de alimentis lega. l. ij.

Quartus est testator ab vno heredū legauerit creditori hereditario animo pensandi. tunc enim heres ille vsq; ad quantitatē legati on^o illi^o debiti sustinebit. ff. de lega. iij. l. cu; ab vno. Quint^o in expensis fune- ris vxoris. nō tñ astringit heredes p hereditarijs partiōibus. sed etiam virū p portione q̄ peruenit ad eum de dote vxor; sue. puta si ad eū puērit centū. 7 in hereditate sint. cc. ipse vir tenebit p tertia 7 heredes p duabus partibus. ff. de reli. 7 sup̄rib; fune. l. q̄tiens. 7 l. veluti. Hec oia etiā Hosti. ¶ Quōd debeat fieri restitutio vxoris concipientis filius p adulteriū que; vir reputat suum de his q̄ sumit ipse filius spurio^o de bonis p̄ris putatiui. 7 hereditate tota vlt̄ pte ad eum pueniente. Primo vidēdū est de ipa vxore adultera q̄ mō teneat 7 ad q̄d. Secūdo de ipso filio spurio si tenet 7 q̄ modo. Tertio vero d̄ ipso patre q̄ ex adulterio talem filium habuit quō 7 ad q̄ntum tenetur. Similisi casus v̄ q̄ pōit̄ extra de pe. 7 re. ca. officij. f. d̄ muliere supponente sibi alie nū partū quem vir ei^o reputans suū nutrit 7 heredē insti-

tuit. Unde idem videtur dicendum quantum ad restitutionem de ipa muliere 7 filio supposito. 7 huic frandi dantib; operam efficacem. Et de muliere adultera querit primo si debeat h̄ reuelare marito. Ad h̄ dōm q̄ aliquñ nō. aliqñ sic. Nam vbi imineat aliq̄d eorū piculoꝝ non debet reuelare marito. Primum periculum est infamie scilicet mulieris. quia hec taliter reuelādo cu; esset antea bone fame seipsam pessime ac turpissimē diffamaret. quod quidem magnum periculum est mulieri. Nam qd̄ puer. xxij. scriptū est. Melius est bonū nomē q̄ diuitie multe. licet intelligat̄ de viris. tamen et periculosi- us in honestis infamia mulieribus ingerit notaz. Secūdo est periculum scandali. scz viri 7 consanguineorū 7 amicorū eius. si illis h̄ innotesceret malū. nā non solū apud se turbaret ex eo. sed vix extunc possent cum ea amicitiam et pacē ac p̄cordiam 7 societate h̄re. imo forte eam marit^o dimitteret. 7 ideo n̄ valētes forsitan p̄tinere vterq; adulteriū perpetraret. 7 sic innumerabilia et irrecuperabilia in-

De restitutōe liber tertius

eos oriuntur mala. Tertium
piculum mortis. s. et uxoris et
sue spurie plis atq; adulteri
sui. nam pbabilr timere pos-
set q; eius marit⁹ seu q;cuq; a-
lius dū occidere aliuz q;reret
necaret fm Sco. in. iij. Co-
currentib; pdictis piculis q;
videntur valde pbabilia et in
plurib; euenientia. nō d; tal'
mulier suo cōiugi reuelare p-
pter bonū incertū restituēdi
hereditatē talib; periculis se
exponere manifeste. Quartū
ppter piculū iprobabilitatis
nā nec vir nec filius. nec etiā
publicus iudex hoc mulieri
reuelanti credere obligant. ni-
si pbet dicta sua p infallibilia
signa aut p violentas pbatio-
nes. siue per testes idoneos.
Nam ex solo eius dicto nō p-
t exhereditare talem filiū. ma-
xime si in terris in quibus p-
mogenita ex consuetudine i to-
to vel in pte succedunt. Insu-
per fm Sco. in talib; terris
si pater crederet uxori sue. i h
non poss; tñ a spurio auferre
hereditatem nisi i publico fo-
ro eū pbaret talē. et tūc opterz
mulierē non tñ apud mari-
tū sed totā patriā diffamari.
Et isto p̄supposito. s. q; nō de-
beat reuelare ratione malozū

graniorum exinde cōtingen-
tū. quō debeat talis mulier
satisfacere dicit infra. vbi tñ
nō immineret aliō piculū vl'
malū nisi infamie ipius adul-
tere vel mortis sue videt q; si
premoriat viro suo debeat añ
mortem ordinare cum cōfes-
sore vel alia p̄fōa matura q;
si moriat postea reuelet ex pte
sua viro. qñ scz ex hoc p̄ ob-
nari ne putariū filius ha-
beat hereditatem totam vel
partez. Aliquando hō h ma-
rito vel alijs p̄sonis extra cō-
fessionem tenet mulier reuela-
re. vicz si hec tria cōcurrāt sūt
Primo si apud maritū et ali-
os fortis et grauis suspitio i-
pressa esset. et occasio suspicā-
di taliter. Secūdo si ex certis
et sufficiētib; causis pōt et d; z
vehementer et valde pbabili-
ter credi q; nihil de p̄mis pi-
culis supradictis hic subsequē-
retur aut cresceret. sed potius
minueretur. Tertio si firmi-
ter presumatur q; filius bōis
mariti voluntarie cedit. Sz
si parvulus est filius cessat
ista ratio. quia mittere potest
illū ad hospitale. cum nō tene-
atur alere alienos nisi i extre-
ma necessitate cuz ali; defunt
q; pvideant. His aut tribus

concurrētib; reuelare deberet et
 posset. Sz vix ista cōcurrūt
 et rarissime p̄sumēdū ē q̄ con
 currāt. Insup dici posset fm
 Duil. q̄ etiā reuelare posset si
 n̄ timeret maritū. vel aliō imi
 neret piculū. Sūt q̄dam vti
 q̄ viri sciēt vroz adulteriū
 sustinentes vel etiā consentiē
 tes. uno q̄nq; vroz suas ad
 hoc hortantes. vel q̄ p̄prios
 filios n̄ p̄nt h̄re vel alia q̄cun
 q̄ pudenda occasiōe. Facta
 etiā hac notificatiōe aq̄z
 vir eius p̄ educatiōe talis fi
 lij expendat videtur de obli
 gari a restitutione aliqua fiē
 da. quia fecit qd̄ in se fuit vt
 damnū euitaret viri expensa
 rum in educando. et heredita
 tiōis quo ad alios. ar. extra d̄
 iniur. et dam. da. cap. si culpa.
 Nectamen d̄z māifestare ad
 ulterū p̄pter piculum p̄sone
 et infamie detrimentū et odiū
 ad eum euitandū. et si aq̄ mā/
 nifestatiōez iam aliq̄ p̄sūpsit
 set h̄mōi putatiuus filius te
 nebit̄ ip̄a māe inq̄ntū p̄d̄sa
 tiffacere si aliqd̄ vt suū possi
 det. Et si magnus existēs q̄n
 notificat nollit ip̄e filius cre
 dere hoc nec cedere bonis pu
 tatiui p̄ris. pctens saltem le
 gitimaz q̄ sine causis exp̄ssis

a iure auferri non debet vt le
 gitimus filius. nec contrari
 um p̄t p̄bari. tenebit̄ nihilo
 minus ip̄a mulier heredibus
 de portioe illa ablata sibi. de
 eo tamen qd̄ p̄t et nō plus ex
 tra d̄erog. iur. li. vi. c. nemo. et
 h̄ q̄ fuit in mora notificandi
 quando potuit p̄videri. Sz
 nunquid ml̄ier talis debz re
 uelare crimen suum filio suo
 spurio. et inducere eum ad di
 mittendum hereditatem ve
 ro heredi. Ad hoc dicēdum
 fm Scorū vbi sup̄ q̄ aut fi
 lius crederet matri. aut non.
 Si aut̄ crederet nō aut̄ p̄ba
 bile est q̄ p̄pter hoc dictaz di
 mitteret hereditatem. Nam
 paucos repire contingit qui
 ita p̄fecti sint q̄ p̄pter conser
 uandaz iusticiam in foro dei
 dimittant in gnas possessio
 nes quas retinere p̄nt iure ex
 teriori et vellēt spurij reputa
 ri. nec h̄ m̄ p̄sumere p̄t nisi
 antea ml̄tū fuiss; expta d̄ bo
 na volūtate filij sui. Nō ḡ d̄z
 se exponere piculo certo diffa
 mationis apud filium p̄pter
 incertam correptionem illi.
 Si vero non crederet. tunc
 sequeretur inde duplex ma
 lum. ¶ Primum quia ip̄a
 diffamaretur. ¶ Secundum

De restitutōe liber tertius

q̄ ab illo sicut antea hereditas possideret. Si q̄s at̄ obster q̄ tali filio debeat reuelari ne. si ignorat̄ forte copularetur p̄ m̄rimōiū sue sorori aut alteri sue pp̄inā. seu alia faceret q̄ a iure spuris prohibita se dōm q̄ talis ignorantia dū p̄seuerat oīno excusat cum sit ignorantia facti. Si q̄n tam̄ factum veniret ad lucem tale m̄rimoniū dirimendum esset. Si p̄o q̄ratur an dato q̄ talis filius ex verbis matris se spurium credat teneatur reddere bōa que habuit a marito matris ceteris filiis atq̄ hereditibus alijs p̄dicti mariti. Dicendum q̄ si hoc indubitanter creditur. rōnem illud credendi habet tenetur s̄m deuz non tamē humano iure. Si t̄n nō habet sufficientes cām et rōnē credendi illud. tūc reddere nō tenet̄ ex q̄ p̄ se vel p̄ alterum sibi claret q̄ nō h̄z sufficientem cām seu condignaz rōnem credendi. Sūt autē iter cetera quattuor signa que reddunt suspectam talem matrem. ita q̄ ei de facili nō d̄z credi. Primū est amor. i. si p̄diligitaliā plem viri sui. Secundū est odium. videlicet si p̄sumit matrem ip̄m velocius v̄ro

rem odire. Tertū est stulticia quia mulier fatua et leuis ē et p̄tinacis sensus. Quartū est incertitudo cum nō cōstat ipsam esse vel fuisse certā q̄ hūc p̄cepit de adulterio vel d̄ viro nō em̄ hoc p̄r omni adultere eē certum. Sed q̄d remediū tali mulieri debz adhiberi dicendum q̄ ei s̄m Sco. vbi supra triplex remediū dari pōt. Primū est q̄ inducat filium intrare religionem. et tam̄ talem q̄ possit p̄fessiones suā seruare. ne sc̄z incidat i scillas volens vitare caribdim. Secundū est q̄ clericus fiat. vñ valet t̄n s̄m deum ecclesiastica beneficia acceptare. et his quasi sufficientibus merito iā contentus dimittat hereditatem alteri fratri laico in seculo remanenti. Si t̄n p̄ nullā p̄suasione honestam cor talis filij m̄r flectere p̄t vt hereditatē dimittat. non videt̄ q̄ debeat se p̄dere illi. cū certa n̄ sit q̄ tal̄ ab ea ipsuasibil̄ in alijs tā licit̄ et honestis flecteret ex illo. imo forte tenacius retineret ne spurius putaret̄. cū talem notā multi caueant male nati. Tunc demum tertū remediū addendum ē. i. q̄ saluo iure hūano et absq̄

infamia sua. potest et debet de sua dote cum ea habet in partem vel de paraphernalibus si habet et certis bonis et laboribus et sudoribus suis indemnè facere virum et legitimum eius ple. Obligat enim satisfacere viro de consumptis ab illegitimo filio. Sed talis filius non tenetur satisfacere que consumpsit quod diu bone fidei fuit De hereditate autem mulier obligat heredibus viri ab intestato vel heredibus scriptis. vel quibusvis res credit quod reliquisset hereditatem. quod si nescit de pauperibus erogari Tenet in quantum secundum eorum respondentiam iusticie. non enim dico quod teneat ad restituendum equalis hereditati. quod superius dictum est. Plurimum quod differt inter hanc et propter esse. Sed quod iste legitimus heres nullam habuit hereditatem. sed secundum iusticias fuerit propter propterea minus quam equalis hereditati sufficit sibi pro hereditate scienda. illud autem minus determinet secundum arbitrium boni viri. Quod si nec hoc fieri potest propter non obligat. tenebitur tamen cum puenerit ad pinguiorem fortunam. extra de sol. c. odoar d. Si vero talis mulier nunc habet vnum possit restituere. tunc ex ipso tertia excusat. si habeat satisfaciendi propositum. xiiij. q. vi. si

res. § De adulterio autem cuius est filius dicitur videtur si scit vel credit quis illi illud esse suum. vbi mater ipsa satisfacere non valeat. videtur quod teneat de expensis pro putatio. quod cum efficaciter dedit tali dano. extra de iniur. rda. da. c. si culpa. secundum in possibili tate sua et si mitteret ipsa adultera ad hospitale. vel quod finxit mortuum pepisse. vel quod notificauit sine sui piculo non esse filium suum tenebitur hospitali de nutrimento et alijs expensis. nisi notabilis pauper excuset eam. cum de iure naturali ad hoc teneat. dis. i. c. ius natura le. et hospitalia propter pauperes nutriendos sunt facta non propter diuites. Sed et de hereditate vel dote si dotaretur a patre putatio. teneri videtur ad arbitrium boni viri. attenda sua facultate. que tamen satisfactio occulte fieri debet. cum sine piculo manifestari non possit. ar. ij. q. i. ca. si peccauerit. Si autem dubitat adulter ex eo quod mulier leuis est. et cum alijs adulterat vel etiam quod ipsa adultera dubitat vtrum sit eius vel mariti. reliqua iudicio dei cui omnia nuda sunt et apta. et guardari non videtur de restone. Indecens est enim vti redubia certa detur.

De restitutōe liber tertius

sententia. ait Greg. xi. q. iij. et
dis. xxxij. habuisse. In nullo
tū cāu ad obuiādū hmōi pi-
culis vel mal' d'z adultera vel
adult' q̄rere ab orsū vel mortē
puuli. xxij. q. iij. c. faciāt.

¶ Qñ debeat fieri restitutio
quod p̄tinet in se magnā dif-
ficultatem. Cap. viij.

Wantum

q ad octauū. s. qñ d'z fie-
ri restitutio. d' Tho.

ij. ij. q. lxxij. q. statiz. qz sicut ac-
cipe rem alienā est p̄ iusticiāz
ita et retinere eaz. qz p hoc q
aliq̄s detinet rem alienā inui-
to dño ipedit eum ab vsu rei
sue. z sic facit ei iniuriā. Ma-
nifestū ē aut q nec p modicū
tps lz alicui ē pctō morari. sz
q̄libet tenet statim pctm̄ di-
mittere vel deferere. Un̄ d'z. q
si a facie colubri fuge peccatū
Et iō q̄libet tenet statim resti-
tuere vel dilatiōem petere ab
eo q̄ pōt vsu rei cōcedere. z
si q̄dē teneantur de incertis cū
illud eēt erogandum in plas
causas cū p̄silio ecclie. si bu-
inmodi p̄sone hñtes restitu-
ere remaneāt ita paupes cū fi-
lijs z familia q̄ n̄ habeāt vñ
viuāt. fiat dicit Ray. vt dixi i
casu sil'i sup̄ in ti. de decimis

Ibi aut sic dicit. Si q̄s resti-
nuit decimas lōgo tpe. z nūc
veniat ad satisfactiōē z po-
stulat ituitu dei z ecclie. z qz
bz puā subam sibi remitti qd
accepit tpe p̄terito. cū alie op-
teret cū sua familia medicare.
q̄uis ecclia oēs decimas pos-
set petere. si viderit istū contri-
tum z p̄ces eius iniri verita-
ti. d'z ei tanq̄s paup̄i dimitte-
re vñ viuat. cū hoc eēt ei datu-
rus postea. xvi. q. i. c. qm̄. hec
Ray. qd̄ intelligēdū videt v/
bi dāt decie d̄ morte put ē de
iure cōi. Nā sec' vbi de more
n̄ dāt. vel valde diminute. vi-
dent excusari. De h̄ in plene
hēs in p̄ma pre. ti. i. Et d'z ibi
glo. Buil. q̄ illi q̄ resignāt in
manu penitentiarij q̄ h̄ n̄ fa-
cerēt nisi penitentiarij restitu-
erent eis p̄pte vel p̄ toto. qñ
nescit cui fienda est restitutio
q̄ n̄ credit eos eē in statu salu-
tis. Dicit etiā paulopost q̄ n̄
est necesse q̄ fiat hmōi restitu-
tio in manu penitentiarij. dñ
mō tñ sit pat' ad arbitriū ei'
vel alteri' boni viri satisface-
re. Dicit et q̄ in h̄ cāu ep̄s q̄ ē
dispensator paup̄ez pōt dila-
tiōē dare vel partem dimit-
tere vel etiam totum si vide-
rit ei expedire ad necessariam

sustentationē illius tanq̄ ali
 cuius a lteri⁹ paupis. ita tñ q̄
 q̄nto vtilius pōt gerat nego/
 ciū illius cui faciēda est; resti/
 tutio si p̄sona eius eēt nota.
 vicz exponendo illa q̄ eēt re/
 stituēda in vsus tales q̄ ma/
 gis ei possent p̄ficere q̄ ad de/
 um. Hec ibi. Si tenet certis p̄/
 sonis que nolūt dare dilatio/
 nē; ad petitionē ip̄ozū ab/
 q̄s dilacione satisfaccere vel ce/
 dere bonis. q̄ fur et raptor sp̄
 est in mora. et iō sp̄ auget pec/
 catū. ff. de p̄di. fur. l. in re fur/
 ti. vbi lesi egentz fame pereūt
 ne interueniēte paululū mo/
 ra inueniri nō valeant q̄ redi/
 manf. dis. v. Semp̄ em̄ ē vi/
 tanda mora vbi ē piculū. dis.
 xxvij. c. de syracusane. et h̄ eti/
 am si oportet ipsum mendica/
 re. Unde non dico habito re/
 spectu ne egeat. Nam contra
 hoc nota extra de vsuris ca.
 cum tu. tamen Buil. addit. si
 ne culpa potest accipere vite
 necessaria. scz extreme Ray.
 Moderate sibi vita retenta q̄
 usq̄s plene sibi satisfacciat Do/
 stien. fo sic dicit. Sed quid
 si non im̄ineat tale piculuz
 necessitatis et is q̄ tenet resti/
 tuere non potest induci ad re/
 stitucionem statim faciēdas

puta q̄ discretus sacerdos p̄t
 conscientiam suam infor̄ma/
 re et eo q̄ intendit vtiliter ge/
 rere negocium creditorz. Nā
 si videt q̄ aliter non potest re/
 cupare in p̄petuū. vel non ita
 cito vel ita p̄mode pōt recep/
 to iuramento vel alia sufficie/
 ti cautione si h̄re pōt dilatio/
 nem p̄cedere. et sub hac p̄ditō/
 ne si hec adimpleuerit in talē di/
 em peccatozem absolueret. Et
 sic creditor quod ei debet re/
 cuperet. et peccatoz non rece/
 dat a p̄sbytero despatus. hec
 ille. S; qd̄ in fine huius. s. l.
 q̄ absoluat sub p̄ditione. S̄ri
 um asserit Buil. dicens. q̄ ab/
 solutio a peccatis nūq̄ debz
 fieri sub conditōe. et ideo po/
 test dici q̄ absoluat simpliciter
 si est absoluendus. sed decla/
 ret q̄ non valebit absolutio.
 nisi adimpleat promissum.

Buil. Archidiaconus vero
 sup ca. si res. xiiij. q. vi. qui q̄/
 rit vtrum habenti restituere
 debeat haberi respectus ne e/
 geat. Et dicitur videtur q̄ sic. ff.
 de reg. iur. l. in condēnari. ff. d̄
 concess. bo. l. ij. Et sic nota per
 Ber. de solu. c. od oardus. et
 facit ad hoc qd̄ habet. xvi. q.
 ij. quicunq̄. Sed Inno. p̄
 no. in. c. cū tu. extra de vsuris

De restitutōe liber tertius

secus credit fm canones. vt
ibi notat Ala. Ber. 7 Hosti.
q̄ insoliduz tenent detētores
vsuraz 7 nō solū in q̄tū face
re p̄nt. q̄ Hostien. i sū. dicit q̄
q̄ h̄nt f̄stituire paulatī singu
lis mensibz soluat̄ creditoribz
si aliter non p̄nt sine magno
sui detrimento put poterūt l̄
pponant se cum expoliatis.
q̄ si nullā p̄nt inuenire miaz
ap̄d eos absq̄ dilatiōe tūc te
nent̄ satisfacere vel bonis cre
dere. qz pctōz sp̄ ē in mora. ff.
de p̄di. fur. l. in re furtina. ex
tra de symo. c. cum in ecclia.
Multi tenēt dictū p̄cedens
tanq̄ equū. scz qz tenēt solue
re q̄tū p̄nt retēta sibi vite cō/
moda. ar. de cō. dis. v. c. disci/
pulos. extra de fur. c. si quis.
Sed archi. super. p̄. reddere.
eiusdē. c. ibi dicit qz statiz debz
reddere totū qd̄ p̄t. allegās
Tho. ij. ij. q. lxij. q̄ dicit qz sta
tim fienda ē restō. dictum tñ
Tho. p̄t dicit n̄ eē si sane in
telligat̄ vt ifra dicit̄. ¶ **S**z in
q̄dā sūma d̄f qz q̄ h̄nt restitue
re vsuras 7 male ablata 7 pro
ponūt firmē reddere 7 n̄ p̄nt
statiz. qz nolūt cū familia ege
re vel medicare. 7 tñ incipiūt
iuxta posse satisfacere vtz ta/
les p̄nt absolui 7 cōicari Rñ.

aut sciūt p̄sonas certas aut n̄
7 si sciūt ip̄i habētes male ab
lata. 7 ip̄i etiā q̄bz debent hu
iusmōdi nolūt tutū est qz de cō
scia eoz stent ad terminū ip̄o
rum 7 voluntatem. Si q̄o ta
les nesciūt dāna sibi datar re
uelatio possz eē piculosa illis
q̄ volūt restituere tūc nō ē re
uelandū illis. s; p̄sumēdū qd̄
p̄fessor cām illoz vtilit̄ agat.
7 p̄fites intēdat 7 p̄mittat sa
tisfacere q̄ cito p̄t. qz hic hz
locū rati habitio d̄ bono 7 eq̄
7 tūc p̄fites absolui 7 cōicare
p̄t. qz est in via salutis. Si fo
oīno nesciāt p̄sone q̄bz est re
stitutio fienda. tūc ē liber in
potestate plati vel discreti cō
fessoris dare 7 cōstituere ter
minū p̄fitei sic viderit neces
sitate 7 p̄tritiōez el̄ 7 volūta
tē p̄mptam restituendi. 7 ifra
istū terminū tal̄ p̄t absolui et
cōicari. Itē vbi maior ē p̄tri
tio ibi maior misericōdia 7 venia
est fienda 7 remissio. 7 qz tot̄
mūd̄ fere ē iuolūt̄ in rapis
sic p̄ posse tuo curre p̄ medi
um ne nimia securitas vel re
missio p̄ire faciat q̄s discreta
eq̄tas potat renocare. Itē sp̄
iuriās 7 spoliās vl̄ p̄plices
eoz debēt hūilr̄ postulare ve
niā ab eis q̄s offēderit ne illi

remaneat in rācorez malavo
luntate. Quid autē debeat sa/
cere vxor ⁊ familia raptoris
⁊ vsurarij ⁊ hmōi q̄ n̄ h̄nt ni
si d̄ obligat̄ s̄ r̄tōni. habes su
pra i ca. de rapina. §. xij. in fi.
¶ Nota q̄ Ray. ⁊ Hosti. cir/
ca istā materiā restōnis dicūt
Hoc notēt sacerdotēs ⁊ reti/
neāt q̄ fm̄ q̄ maior vel m̄ior
fuerit fraus vel dolus v̄l vio
lencia maior vel minor d̄z eē
discretio iudicantis. ⁊ fm̄ h̄ i
vsuris q̄ fiūt in depositis v̄l di
ctū ē sup̄ l. c. de vsura. q̄ oīno
sunt restituende. tñ q̄ minor
est ibi violentia q̄ in ceteris
poterit confessor etiam cū sci
tur p̄sona cui fienda ē restitū
tio magis moderare tps̄ resti
tuendi retēta sibi vite ⁊ moda
⁊ familie sue. Quidam circa
materiā istā dicūt ⁊ meo iu
dicio satis rōnabilr̄ q̄ in certis
casibz nō tenet̄ q̄s ad statū re/
stitūedū actualr̄. etiā si habz
modū aliquale ad restituēdū
⁊ ab eo cui tenet̄ inuenire nō
possit nec dilatiōez nec remis
siōem. sed subitā velit fieri si
bi restōne. qm̄ vicz ex restitū
tione statim vel statim restitu
endo seq̄ret̄ inde euident̄ vel
pbabile dānū spūale vel tpa/
lenotabile ip̄i⁹ restituens v̄l

alioz. qd̄ p̄ponderaret dāno
ei⁹ q̄ d̄z h̄re ex carētia illi⁹ rei
Pōt autē tale dānūz eē triplex
seu scādaliū notabile vel dam
nū. Periculū mortis. Infa/
mia ḡuis. Periculū notabile
mortal̄ culpe. Rō autē hmōi ē
q̄ sez tal̄ restitutio possit dif/
ferri. qz fm̄ Scotū creditor
q̄ d̄z habere magis d̄z velle ī
hmōi casibz v̄l maximū incō
modū seu dānū ei⁹ q̄ h̄z resti/
tuere euitet̄ in modica restitū
tōis dilatiōe q̄s suū modicuz
incōmodū vel damnū ex ca/
rentia ad tps̄ suerei. Et si ob/
ijciatur q̄ restituere ē act⁹ ne
gatiui p̄cepti. qz r̄ducitur seu
explicat̄. p̄ hoc q̄ est non reti/
nere alienū. sed p̄ceptū negati
uū obligat̄ sp̄ ⁊ ad semp. Rū
detur fm̄ Sco. q̄ alienū in
iuste ⁊ inuito dño retinere sim
pliciter phibet̄. p̄pterea sēp ⁊
ad sēp isto mō necesse ē saluti
alienuz nō retinere. Sed qm̄
q̄s h̄z voluntatē ⁊ p̄positum
restituendi alienū p̄ tpe oportu
tuno ext̄ic tenet̄ domino rei
volēte. i. velle debēte. Tult̄ at̄
hoc dñs rei ⁊ si non actu eli
cito. tamen actu debito. et ho
nesto. quia velle debet q̄ qui
suum habet retineat quous
q̄ potuerit oportune. Et si

De restitutōe liber tertius

dicat. dñs rei ß agit iuste. 7 qz
nō vult qz p qñtūcūqz tēpus
suū retineat. Dñm fm Sco.
qz dño etiā inordinate volen
re statiz rehabere suū 7 p qñs
ß rectā rōnē nolente primuz
retinere suū. tūc tenens nō est
derentoz iniustus. nā 7 depo
sitū dz redditōne strictissima
reddi cū repetit. vt. L. depōsi
tū. l. fi. 7 tñ inuito dño volun
tate inordinate cum repetit.
vt cum eo malū faciat sibi vl'
alteri p̄t retineri. Et Aug. dic
qz multa bona sūt p̄standa in
uitis. dum eoz potius vtili/
tati q̄ voluntati cōsulit. dist.
xl. v. c. 7 q̄ emendat. 7 exēpluz
ponit. xliij. q. iij. ca. ipa pie/
tas. de eo. s. q̄ ß voluntatē suā
extrahit ß domo ruitura. qd
laudabilr fit. ¶ Est ḡ vn^o ca/
sus cū imiet ex eius restitutō
ne subita piculū damni incō
pabiliter p̄ualentis dāno qd
inde hz creditor ex carētia rei
sue. puta cū ipse creditor ipu
gnaret bonū comune 7 hñdo
illam rē seu pecuniā quaz q̄s
de suo retinet magis posset i/
pugnare 7 p̄ualere ß bonum
cōe. Nā tūc fm Richar. i. iij
non tenet illud restituere illi
sed fideliter reseruare. vt resti
tuat sibi vel heredibus suis

qñ ß fieri poterit sine p̄iudi
cio boni cōis. vl' d̄positare il
lud ordinando 7 puidēdo qz
tpe suo restituat. Idem vide
tur dñm cū q̄s malevteret re
sua rehabita. puta gladio ad
occidendū se vel alium vl' hu
iustmōi. Idem videt dñm cū
ex subita restitutōe ille q̄ resti
tueret rem ablatam p̄ furtum
vel aliud viciū detegeret 7 in
de infamaret. cuz fama sit qd
notabilius suba r̄pali. vn̄ ḡui
us reputat p̄ctm̄ detractōis
q̄s furti. ceter^o p̄bo fm Tho.
ij. ij. q. lxxij. 7. vi. q. i. deterio/
res. Cū ḡ q̄libet debeat pui
dere p̄servatōi fame sue. ar. xij
q. i. ca. nolo. pōt talis differre
restitutōem vsqz ad tps quo
non dēphendat in crimine 7
infamē si aliter puideri n̄ p̄t.
Idem dñm est cū id qd debz
restitui non possit restitui nisi
faciendo magnas expensas
ad mittendū sibi. qz in remol
tis est creditor. Tunc em̄ qd
agendū ē habes sup̄ etiaz eo.
ti. c. iij. Et idem dñm qm̄ mu
lier hz filiū p̄ adulterium ne/
sciēte viro. vel supponit sibi
alienū p̄tū q̄ nutrit de bonis
viri. vel etiā heres dimittit vt
ppri^o fili^o. cum teneat mater
talit de omnibus que perci

pit talis fili⁹ bonis. s. putati-
 ui p^{is}. nō tū d; reuolare fac-
 tū qñ ex h⁹ scqret vel seq. pba-
 bilr posset mors sua vel plis-
 talis. veletia notabil' ifamia
 seu alia gūia scādala s; Ray.
 z Jo. neapol. in quolibet. de
 quo habes sup plene eo. li. ti.
 i. c. d furto. vide ibi. Alius ca-
 sus qñ ex h⁹ mōi rstitutōe pos-
 set seq mors spūalis seu pctm
 mortale pbabilr in restitutōe
 vel familia eius. puta restitu-
 endo q̄ habet aliena ad tātaz
 venit paup^{itatem} vel miseriam
 am q̄ n̄ p̄t vinere vel puidere
 filijs suis devictu z vestitu. et
 cū sint alic⁹ nobil' pditionis
 mendicare nimis erubescunt
 ab amicis ad sufficientiā nō
 inueniūt. laborare nesciūt vel
 nō pnt quia puuli vel infirmi
 z sic restituēdo exponit picu-
 lo ip̄e cū familia sua furandi.
 vel p̄stinēdi filias. vel despe-
 ratōis vbi retinendo qd̄ ha-
 bet alienū cū ip̄o z industria
 sua puideret parce sibi z fami-
 lie sue disponit ad satisfaciē-
 dum paulatim. Hoc sentire
 videt Sco. in. iij. Hen. in q̄
 libet. vi. q. xxiiij. Et idem vi-
 det dōm cum quis habet in-
 strumenta artz sue vñ ex labo-
 re suo gubernat se z suos z yē

dendo vel tradēdo ea vt resti-
 tuat suis creditorib; nō pote-
 rit laborare z inde lucrari. pu-
 ta libros q̄ ad iurispitos z me-
 dicos. ferramenta q̄ ad artifi-
 ces. Laborando aut cū pdic-
 tis vltra sustentatiōez suā po-
 terit in futurū paulatim' satisf-
 facere. Nec credo esse s; h⁹ qd̄
 dicit Tho. ij. q. lxxij. s. q̄ sta-
 tim restituendū ē alienū sim-
 pliciter. Nō em̄ ita amare s; ba-
 accipiēda sunt dicit lex s; ci-
 uilr. z in sacra scriptura statū-
 d; fieri qd̄ in pliro tpe. vt pz
 Malach. iij. Statim veniet
 ad tēplū zc. z p̄cipue cū ex cā
 ita vrgenti differtur vt dictū
 est. Potest etiam multipl^r ca-
 pi in iure. z non solū pro po-
 tentia facti sed iuris z cōmo-
 ditatis. vt p̄ter. xxij. q. iij. ca-
 faciat in glo. Hec tū non sūt
 pdicanda ne pareatur via de-
 tentiōi alienoz ad qd̄ nimis
 psone sūt iclinate. s; cū maḡ
 discretiōe in psessioe z psiljs
 tractāda. z cū mltis circūstā-
 tijs psiderāda q̄ honestent fa-
 ctū. Ad hoc etiā facit qd̄ dic̄
 Johā. neapol. in qlibet. ix. q.
 xxij. z Rich. in. iij. z Pet. de
 palu. Item potenti restitue-
 re mala ablata statim q̄ritur.
 vtrum sufficiat relinquere in

De restitutōe liber tertius

testamento vel in instrumēto
q̄ heredes restituant. Rūdet
ad h̄ Jo. neapol. in. ix. q̄libet
q. xxij. q̄ hoc sufficit i duobz
casibz tm̄ q̄ Prim⁹ ē q̄n̄ h̄ns
male ablata credit vere ⁊ pro
certo vl̄ q̄si p̄ certo. q̄ tal̄ retē
tētio n̄ sit p̄ volūtate d̄ni. tal̄
em̄ retentio n̄ ē iniuriosa vl̄ in
iusta. null⁹ em̄ patit̄ iniusticiā
volens. vt d̄f. v. ethicorum

¶ Sc̄ds casus q̄n̄ tal̄ retētio
rei aliene est p̄ volūtate d̄ni.
sz inordinata. puta cū n̄ red/
dit gladi⁹ furioso cū repetit
ip̄m in furia. h̄ em̄ iuste sit. vt
xxij. q. ij. c. ne q̄s. Et sicut h̄ est
q̄n̄ vult rē suā stati h̄re q̄m re
tinēs n̄ p̄t dare sine notabi/
li damno suo. ⁊ cōtra ille cu/
ius est p̄t sine dāno ⁊ incōmo
do carere ad tps. Extra istos
casus n̄ sufficit ad salutē nisi
statim restituat. Rō est. qz de
necessitate salutis ē vitare pec
catū mortale. sed nō solū au/
ferre alienū. sed etiā detentio
rei aliene extra p̄dictos casus
ē mortale. qz p̄ iniusticiā qz cuz
faciat iniuriā p̄rio. ⁊ hoc cuz
p̄t restituere. Un̄ n̄ suffic̄ ad
salutē tali relinq̄re in instrum̄
to vel p̄ testam̄tuz q̄ heredes
restituāt. sed de necessitate sa/
lutaris ē statim restituere si p̄t

Sz si ille cui⁹ ē res vl̄ cui ob
ligat n̄ p̄t illa re carere sine in/
cōmodo suo etiā ad tps oprz
q̄ restituat etiā cū maḡicō
modo suo. n̄ sufficeret dimit
tere p̄ testamētū. ¶ Tertius
casus excusans a restōe subi/
ta est. cū ex h̄ imineret piculū
mortis corporalis. Et nota s̄m
Richar. in. iij. d̄f. xv. q̄ si ille
q̄ dānū intulit hz aliqd̄ vltra
necessitatē sustentatiōis natu
re. q̄uis sibi necessariū ad vi
ctū s̄m decentiā sue p̄sone re
stituere tenet. Non em̄ licituz
est de alieno viuere cū secula
ri honore. Si aut̄ nō hz nisi
necessaria ad sustentatiōz na
ture tunc subdistingueduz ē.
quia aut̄ iste q̄ est passus dā
nū nō indiget ad sustentatiōz
nature eo qd̄ ab eo ablatū ē. ⁊
ille q̄ abstulit p̄t retinere ⁊ re/
stituere nō tenetur. qz ex iure
nate licitus est vnicuiqz vsus
possessionis necessarie ad su/
stentatiōez nature. Extrema
em̄ necessitas facit omnia cō
munia. ff. ad. l. rodiam. de ia/
ctu. l. ij. §. cum in eadem. in re
xtu et glosa. Aut̄ indiget ad
sustentationem nature. eo q̄
ablatum est. ⁊ tunc subdistin
guo. quia aut̄ primus. id est
dominus ipsius rei indiget

ista re ad sustentatōz sue natura
 re pūctū fuit necessaria ad su-
 stentationē nature illi⁹ q̄ ab-
 stulit. aut eodē tpe vterq̄ idi-
 gens fact⁹ ē ista re ad sustēta-
 tiōez sue nature. aut iste q̄ ab-
 stulit factus ē indigēs re ista
 ad sustentatiōez sue nature p̄
 usq̄ iste a q̄ ablata ē. Primo
 mō z secō pōt dici sine p̄iudi-
 cio q̄ iste q̄ abstulit rē istā te-
 neat restituere illi a quo abstu-
 lit. qz nunq̄ facta fuit res illi⁹
 q̄ eā abstulit. s; sp̄ remansit il-
 lius de iure. postq̄ sēm sum in
 statu in q̄ res mea necessaria ē
 mihi ad sustentatōem nature
 nō pōt fieri alteri⁹ me dīcē-
 te. Si tertio mō. tūc ille q̄ ab-
 stulit restituere nō tenet quia
 ab isto tpe q̄ facta est necessa-
 ria sibi acq̄sītū fuit ius in illa
 re illi qui abstulit. Et iō quā-
 vis damnū passus veniat po-
 stea ad statū in q̄ res sibi abla-
 ta eēt sibi necessaria ad susten-
 tatiōem nature. n̄ ppe h̄ habz
 maius ius i ista re q̄ iste q̄ eā
 abstulit. nisi iste qui eam ab-
 stulit devenisset ad statum in
 quo amplius res ista non eēt
 sibi necessaria ad sustentatiōz
 nature. Idem p̄ totum. Per.
 de pak. in. iij. z Sco. Ex p̄di-
 ctis hoz̄ patet q̄ tales q̄ h̄nt

restituere z si retineāt sibi qd̄/
 am mō necessaria ad sustenta-
 tiōez sui z familie ad vitādūz
 multa picula anie z corpis q̄
 h̄silt sedq̄ possent bonis suis
 cedēdo z oib⁹ se expoliādo p̄
 restōefiēda. qd̄ forte tutius
 esset restituere z in deo cōfide-
 re. etiaz si opteret mendicare
 fm̄ Ray. Ad h̄ nō vidēt tene-
 ri d̄ necessitate salutis. tū n̄ de-
 bent tales laute viuere z pō-
 pose vesti cū familijs. z fili-
 as suas cū magnis dotibz nu-
 ptui tradere. sicut si nō essent
 obligati restōni. sed pce vine-
 re z puas dotes tradere. Et si
 n̄ p̄nt nobili vl̄ mercatori nu-
 ptui dare debēt artifici et ple-
 beio tradere. z alia supflua re
 secare. Cuz multa ḡ prudētia
 h̄ negociū agendū ē. cum ef-
 ficaciter vidēt facere qd̄ p̄nt
 ad restituendū zin alijs se b̄n̄
 h̄re. z cuz timore dei credo q̄
 p̄nt absolui z cōicare Qui at
 z de eo qd̄ p̄nt sp̄. p̄rafināt z
 annuatiz repiunt p̄mittere cō-
 fessoribus restitutionem face-
 re. z postea non faciunt nō vi-
 dentur absoluedi nisi prius
 faciant vel disponant effica-
 citer negocium vt habeat ere-
 cutionē. z mltō min⁹ ei p̄mit-
 ti debz cōio sumi. q̄ tuz dico

De restitutōe liber tertius

spectat ad p̄siliū p̄fessor. Nā
q̄tū ad sacerdotē q̄ h̄z cōica/
re cū ille se ī manifesto ad h̄ i/
gerit. q̄d iur̄s habes in ec̄ia p̄
teri. eo. ¶ De vsur̄ r̄ijs āt ma/
nifestis quō sit agēdū cū eis ī
restitutōe r̄ collatōe sacramē/
toz. habes. s̄. eo. c. de vsuris.
Possent etiā tales petere re/
missionē a creditoribz quā si
sine fraudez sp̄ōte obtinēt nō
īp̄is ampli⁹ obligant. nec eti
am pauperibz illa remissa eis
dare tenent. Nō tñ decēs eēt
vt dīnes a paup̄e r̄ indigēs
parū a multū indigente pete
ret remissōem. ¶ Querit̄ vtz
ēps elapsis tribus vl. iij. xxx
vel. xl. annis possit agere p̄ he
redes vel possessores bonorū
q̄ndam illius q̄ in testamen/
to reliq̄t mille libras soluen/
das nomine vsurarū incerta
rū. cū de extorsione dictaz v/
surarū nō appareat nisi p̄ cō/
fessōz dicti testatoris. Rñdz
Lau. p̄? Fede. q̄ cuz actio q̄
cōpetit ex testamēto vl̄ cōdi/
tio q̄ p̄petit ep̄o p̄. l. nulli. L.
de epi. r̄ cle. sit p̄sonalis r̄ spa
tio. xxx. ānoz claudat̄ p̄ p̄ns
L. de p̄scrip. xxx. vel. xl. anno
rū. iō p̄ heredes bōa fide pos
sidentes. q̄ sp̄ p̄sumit nō com
petit actio ad dictas mille li

bras. nisi p̄bare heredē malā
fidē habuisse r̄ sciuisse vicinū
r̄ crimen defuncti. q̄ cāu d̄z i/
telligi. ca. tua nos. cum si. Et
idē si d̄ extorsione appareat p̄
aliud q̄ p̄ testamentū. Quo
aūt ad possessores bonoz in
q̄s p̄ testatorē vel eius heredē
bona sūt alienata. nō ē aliq̄s
dub iū si possederūt spacio. x
annoz. qz actō p̄sonalis non
p̄petit p̄ successorem singula
rē. vt. l. i. s̄. heres. ff. ad trebel.
Nec obstant p̄mo dicta. l. q̄
actōnes ep̄o p̄petentes durāt
xl. annis. qz intelligit̄ h̄ de ac/
tionibz p̄petentibz ep̄atui vel
ecclesijs collegiatis. sed hīc n̄
p̄petit actio ep̄o vt ep̄o. sed vt
iconomo r̄ admistratori ho/
norum pauperum. ¶ Querit̄
tur quid si p̄missō generali
edicto q̄ quicunqz dederit v/
surarum noīe aliquid tali ve/
niat infra tot dies r̄ē. Si ne
mo veniat. nec etiam aliquas
vsuras certas vsurarius assi/
gnauerit infra terminum sibi
ad id statutū lataqz est senten
tia p̄ ep̄um declarās illas esse
certas. vtrū vsurarius sit tu
tus si postea appareant p̄so
ne certe quibus est restitutio
fiēda. Federic⁹ d̄ senis sentit
q̄ sic. etiam quo ad illos qui

tunc erant extra dyocesim. factetur tñ q talibz ppetit remediū ptra ep̄m vel paupes. sed cogita dicit Lau. an sit verū z priūm practica qñ nō ē de terminatū q oīa veniant sub noīe incertoz. hoc est qñ non sit taxatio vere. z fm quantitatē ad quā ascendūt. sed minor. z fm q inter eos quētuz est z de h iudici p cui? snia a/lio nō dato p̄sumitur q stat legitime. An at talis practica sit iuri s̄sona tuispe vide. Prō pri tñ sūt ep̄i ad eius obseruatōes. qz p seip̄is incerta ibursant. nec ad illoz volunt restitutionē venire vel teneri. s̄ sit certa taxatio fm p̄uentionez fm q mort̄ est. que tñ an possit de iur̄ fieri videndum est. Querit etiam Archid. q si q̄s decedens relinq̄t sibi heredem ex testamento vel ab intestato. z ordinauit qñdaz executorē tñ ad emendā suozuz forefactorz q̄ decedens tempore mortis sue creditoribz tenebatur. z iā termini solutiōis fluxerant. Dicit rñdendo q iste executor debita hmōi soluere tenet. z p̄t pueniri. qz elapsis terminis solutiōis cepit inuiriari creditoribz in nō soluendo defūct̄. Ex p̄cepto autem

dñi ē solutiō faciēda. ar. xi. q. i. c. maguū. xxiij. q. vi. ca. tribu tū. qz peccat in termino nō soluēdo. tū qz frangit p̄missum extra de pact̄. ca. i. et. ij. tū q̄a illo elapso inuito dñō detinet alienū. ff. de excep. doli. l. ij. §. circa. z hoc tenent q̄dam. s̄. vt noīe forefactorz hoc cāu veniant debita qz terminus solutiōis tpe mortis elapsus erat z p illis agi posset. Sec̄ de debitis qz termi? n̄ aduenerat Et ita notat spe. in Rubri. q̄/ liter scripta i iudicio p̄ferri. §. nūc h̄o. ¶ De eo h̄o demū cui datū ē aliqd p̄ errorē dicit Jo. de rip̄. in tractatu de p̄ctibus qz in tali datiōe aut est error p̄ sone vel fortune. vel alteri? cōditōis apposite Si p̄mo mō puta intēdo dare petro z do martino. tunc martinus teneatur acceptum restituere v̄l dāti vel illi cui intendebat dare. ar. xxix. q. i. §. i. Si vero error fortune. puta intendo tibi dare vt pauperi et tu es diues. dicitur q sic acceptum teneatur restituere danti vel alicui pauperi. nisi recipiens interrim effectus fuisset pauper. ¶ Si vero sit error alicuius alterius conditionis. Puta si ego credo te esse sanctum.

De restitutōe liber tertius

cū tu n̄ sis. 7 iō dono tibi vel credo te celebraturū missas. iō do tibi. d̄z q̄ si receptori cōstat de p̄cisa int̄tōe dāt̄. s. qz al̄s n̄ daret nisi ista p̄ditio s̄b esset. talis error obligat ad restituendū receptū. aut ad sufficienter supplendum p̄ se v̄l aliū int̄tōem dāt̄. q̄rū rō ē qz cū res in istuz nō transeat. nisi eo mō q̄ vult dans trāssere si nō existat p̄ditio in ipsuz res non trāssert. Alij aut̄ dicunt q̄ ad talē restitutōez talis error non obligat. nisi ip̄a p̄ditio circa quaz errat eēt cā mortua 7 final talis dātōis. q̄b p̄bāt p̄ sile. Do tibi libras cētū. qz credo te eē amicū meuz. dato q̄ accipiēs n̄ sit amicus me⁹. n̄ obligat ad restitutōez. Si aut̄ amicitia sit cā p̄p̄t quā do tibi cētū libras. s. si sis amicus meus. 7 nisi amicus fueris obligaris ad restitutōez. Ex his p̄z q̄ q̄stor̄es sc̄ti antonij vel alij q̄cunq̄ nullo mō p̄nt sibi retinere ea q̄ illis paup̄ibz vel loc̄s p̄ q̄b petūt dant. qz h̄ ē error p̄sone. Clericū qz null⁹ tenet p̄p̄rijs stipēdijs militare. ne causas alioz agere ad suas expensas dico q̄ tales p̄nt vivere sup̄ q̄ stus q̄s faciūt. 7 p̄t eis mo-

deratū salariū dari. Decille. Illa s̄o que dant̄ eis ex mendacijs eoz q̄stor̄. v̄ic̄z qz asserūt q̄ dicēt multe misse p̄ dāt̄ibz. v̄l habebūt talē indulgētiā. vel absoluent̄ avot̄is eoz vel a casibz reservatis. vel q̄b fient lectisternia in hospitali debmōi. p̄ q̄b illi dāt̄ al̄s nō daturi. cū nec talia fiunt v̄l vera sūt. totū ē rapina. 7 restitui d̄nt dantibz ea. vel paup̄ibus erogari. ar. xiiij. q. v. c. nō sane

*Finit libellus de restituti
onibz fratris Antonini archi
episcopi Florentini. in q̄ dis
fusa tractat̄ de hac materia.*